

1912
I.

MEGJELNIK
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.
1912-FEBRUAR

ARTS AND LITERATURE

• ZSIDÓ-IRODALMI-NÜVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT
AZ-OM-KE-KULTURBIZOTTSÁGA-KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL-SZERKESZ-
TÉ-
• DR. PATAI JÓZSEF

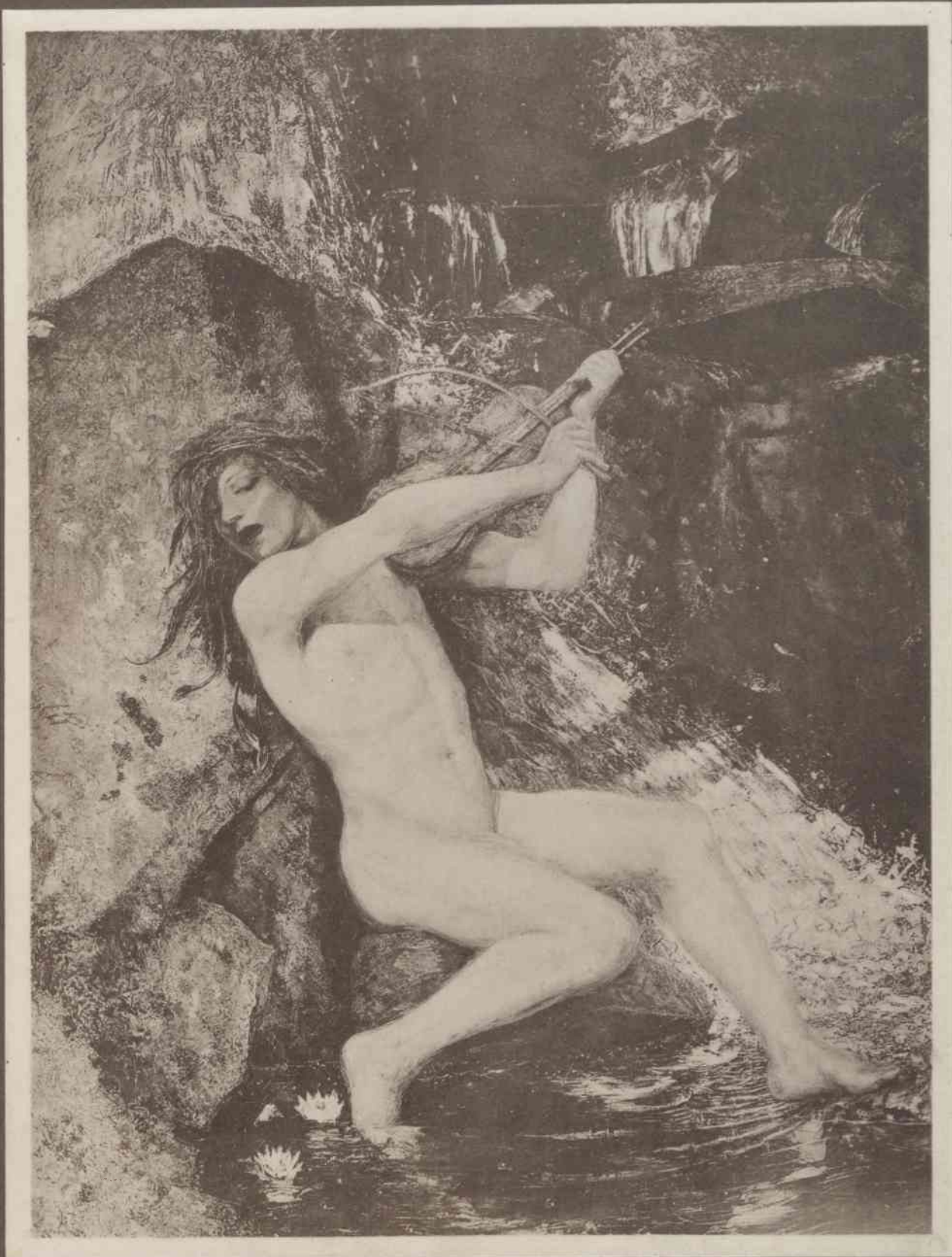
TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Kecskeméti Armin: Zsidó kultúralet . . .	53	KÖZGAZDASÁG	94
Prof. Dr. L. Steir (Berlin): Szociális gondolatok a zsidó vallásban	55	„REMÉNY” A MULT ÉS JÖVŐ IFJÚSÁGI MELLEKLETE.	
Bialik: Ország zsidó népdalokból: Új mód járja országsteret	58	Beregi Benjámín: Az élő heber nyelv	9
Se nem nappal, se nem éjjel (Patai József fordításai)	58	Patai József: Mai heber költőkből. Ismered a forrást (Bialik)	12
Szilágyi Géza: Pentek este. Amsterdami emlékek	59	Pentek este, legenda (Csernichovszky)	12
Turóczi József zsoltáraiból: Zsoltár. Régi kép. Templom. Zsoltár mindenkiért	60	Bolgár Mózes: Mai heber elbeszélésekből: Salom Asch: Két kis jóbarát	14
Agai Adólf: Magyar zsidó élet. Születés	61	Jehuda Steinberg: Új heber állattimesék (Az igazságos görény, A farkas és a bárány, Az ember és az állat, A rókaék és a juhok)	16
ZSIDÓ MŰVÉSZEK.		ILLUSZTRÁCIÓK.	
Antal Sándor (Stockholm): Ernst Josephson	63	Műmelléklet. Josephson: Strömöksten. (Fénynyomat)	
Patai Edith: Hirszenberg Palesztinában	66	Iszraels: Saul és Dávid	55
Dr. Hevesi Simon: Ádám és Éva eszei és vése alatt	68	Glicenstein (Roma): Messiás	57
A TOLL HARCOSAI.		Hirszenberg: Spinoza	59
Peisner Ignác: Magyar zsidó hírlapírók. Veigelberg Leó	73	Lilien: Zsoltár	60
Nagy Imre: A kis zsidó (vers)	74	Josephson: Dávid és Saul	62
Bárány Madarassy Beck Gyula dr.: A kereskedelem civilizatorikus hatása és a zsidók Gedő Lipót: Jiltach lánya (vers)	75	Hanselberg (Stockholm): Josephson mellszobra	63
Ková Albert: A Biblia zsete. Ady és a Biblia	77	Josephson: Spanyol tánc	65
TOLLHEGYRŐL (Ráby Simon)	80	Hirszenberg: A művész és felesége	66
SZOCIÁLIS MUNKA.		Hirszenberg: Tanulmány a Góluz c. képhez I.	67
Dr. Jordán Sándor: A nemzet zsidók segítő egyesülete	81	Hirszenberg: Tanulmány a Góluz c. képhez II.	67
NŐK MUNKAJA.		Hirszenberg: Góluz	68
A nőegyletek szövetsége a megvalósulás útján	84	Stuck (München): Ádám és Éva	69
KRÓNKA ÉS SZEMLE.		Lilien: Ádám és Éva kiűzetése	70
Az O. M. I. K. E. új pártfogó tagjai. Kultúrvidái: hitközségeink ellen. Felővásások, Zangwill és a színházi cenzúra stb.	86	Rembrandt: Ádám és Éva	71
ÚJ KÖNYVEK.		Turóczi Gizella: Zarádius	72
Az I. M. I. T. kiadványai. A csók a bibliában, talmudban és midráshban. A zsidók nyelve. Új igék. Komédiások stb.	89	Veigelberg Leó	73
SZERKESZTŐI ÜZENETEK	92	Héber bölcső-dal (kotta)	74
		T. G.: Fejlés	77
		A „Hechover” heber ifjúsági lap címképe Remény	9
		Héber leányiskola Palesztinában	10
		Héber ovoda Jeruzsálemben	10
		Ahikvai gyorsposta	11
		Egy heber lexikon reklámképe	11
		Bialik	12
		Csernichovszky	13
		Új heber bölcső-dal (kotta)	13
		A jaffai heber gymnasium	15

AZ O. M. I. K. E. ALAPSZABÁLYAIBÓL.

Az O. M. I. K. E. tagjai: 1. Családi alapítvány-nyal bíró tagok mindazok, kik az O. M. I. K. E. alapítókéjének gyarapításához egyszersmindenkorra 10.000 koronával járulnak. Ezen összeg 10 éven át évi 1000 koronás részletekben is fizethető. 2. Örökös tagok: mindazok, kik az O. M. I. K. E. alapítókéjének gyarapításához egyszersmindenkorra 4000 K-val járulnak. Ezen összeg négy éven át 1000 koronás

részletekben is fizethető. 3. Alapító tagok mindazok, kik az O. M. I. K. E. alapítókéjének gyarapításához egyszersmindenkorra 1000 koronával járulnak. 4. Pártoló tagok: mindazok, kiknek évi járuléka a 10 koronát meghaladja. Pártoló tagok 20 kor. tagsági díjjal megkapják a MULT ÉS JÖVŐT mint tag-illetményt díjtalanul. Pártoló tagok 30 kor. tagsági díjjal megkapják ugyane folyóiratot díjtalanul.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI

MEGJELENIK MINDEN HÓ KÖZEPÉN.
SZERKESZTŐSEG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VI. KERÜLET, PODMANICKY-
UTCA 15. SZAM :: TELEFONSZAM 146 92.

☒ FOLYOIRAT ☒

AZ O. M. I. K. E. KULTÚRBI-
ZOTTSÁGÁNAK KÖZREMŰ-
KÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

ELŐFIZETÉSIÁRA A „REMÉNY“ IFJÚSÁGI
MELLÉKLETTEL EGYÜTT EGÉSZ EVRE
16 KORONA. DÍSZKIADÁSBAN 25 KORONA
EGYES SZAM ÁRA 2 ÉS 3 KORONA.

◆ DR. PATAI JÓZSEF ◆

DR. KECSKEMÉTI ÁRMIN: ZSIDÓ KULTURÉLET.

Könnepnek éreztem a „Mult és Jövő“ megjelentét, mert a zsidó kulturélet követelésével indult világgá. Az eredmény „restitutio in integrum“-ja lesz a zsidóság legfőbb élettani törvényének, a kultúrmunkásságnak. „Zsidó kulturélet“. E rövid cím is pleonazmus. A zsidó élet szellemi mozgás; jelző nélkül is a kultúra szerelmét jelenti. Csodája a világtörténetnek. A zsidóság külső léte tetszhalál, történelmi egyéniségét csupa imponderabilék óvják, s erősebbé teszik a végzetnél: a vallás s a tanulás. A zsinagóga, melyben tanultak is, archimedesi pont lett a zsidóság történelmi küzdelmeiben: megvetve ott a lábát, sarkából kiforgatta a mindenséget, legyűrte az ellene összeesküdött világot. A „Schul“ ἡ παλαιὰ σχολή-je a művelődéstörténetnek. A zsidó nem az iskolát teszi templommá, hanem a templomot iskolává; az imaház az utóbbiról kapta nevét. Tanultak benne. A zsidó szellem a dialektikán nevelkedett. Nyomában a gondolkozás fürgesége, mélysége, mely mindig kérdez s analizál. A túlélésre köszörültség könnyen megcsorbul, de áldás volt a szenvedélyes tudásvágy, a kultúrképesség, mely nemzedékek óriási észmunkája által vérévé vált a zsidónak. A csiszolt elme tükrében nemcsak a „Schul“ világa, az örökmécses fénye, hanem a külső napsugár is visszaverődött. A vallási műveltség uralkodó anyaga és módszere racionalizmust fejleszt, mely csupa kritika, fürkésző elemzés, de végül harmónikus felfogás a zsidóságról.

Nemcsak a történet szenvedő Izraelje, de maga a zsidó psziché is mintha a híres bölcséleti formulát példázná: „Gondolkozom, tehát vagyok“. A középkor zsidóságának egyetlen életjele, hogy gondolkozik, tanul. De magának a zsidó szellemnek ilyen az alkata: csak a „gondolkozásban“, a kultúrmunkásságban érzi önmagát s az élet valóságát, értékét. Az erénynek hierarchiájában legfölül a tóraművelés; a talmud az észmunka apotheozisa. Hatalmas a tudomány — úgymond — mert e szó két istennév közt foglal helyet. (I. Sám. 2., 3.)

Ennek a világnézetnek vagyunk hordozói. A zsidó néplélek isteníti a tudományt, az emberiség szellemi elite-jében oly sok a zsidó dicsőség, de műveltjeinket ott akarjuk látni a *zsidó kultúréletben* is. Csak ebből fakadhat községek, a zsidó közszellem renaissance-a. A zsidó tudatosság nemcsak theológiai képzettség, hanem állandó történeti ihlet, a zsidóság világ- és kultúrhistoriai tartalmának ismerete. Ezt a megismerést terjesszük, a zsidóság multjának s irodalmának szellemét, tanulságait értessük meg a hivekkel. Amit el nem érhet az istentisztelet eszthetikája, a zsidót majd zsidóvá teszi az etikai és szellemi értékeink becsülése. A templomtól idegenkedő is el fog járni abba a modern „bét-hamidrasba“, a hol — revelálják számára a zsidóságot, civilizálják a vallási gondolkozást s kikényszerítik a lelkekből a hódolatot s a meggyőződést, hogy a zsidó szellem történeti szükségesség s áldás, mert örök erjesztő anyaga az erkölcsi és szellemi haladásnak.

Vitázhatunk róla, hogy a zsidó érzésben a vallás eleme több-e vagy a történeti hangulat; bizonyos, hogy *amor Dei intellectualis* az — tudásból, megértésből fakadó szeretet. A zsidó csak a zsidóságnak tudománya, ismerete által szeretheti az ő Istenét. Ha megértette nagyjaink, eszméink, tanaink, vértanuságunk fenségét s tragikumát — ez az *amor intellectualis*; a zsidó kultúrkinccsek és etikai erők látványán fölgerjed a zsidósághoz való szeretete.

A zsidó érzés nem a kegyelet atavízmusa, hanem a történeti szentség, meg az erkölcsi szépség akarása. A zsidóság nem szorul a tudománytalanság fikcióira. Rávilágíthat a szélső kritika is — akár előítélet, akár unottság — mely a martirok teteméből is bonctani praeparátumot készítene, nem féltjük tőle a zsidóságot. Ha csak gondolkoznak a zsidóságról, ha problémának érzik s magyarázzák, fejtegetik — megéled a zsidó szellem. Ha rábirjuk a műveltjeinket a zsidó tudományról, a zsidó kérdésekről való elmélkedésre, köszönhetjük a zsidó tudatosságot. Ha a zsidó szellemi készültség nem tekinti történelmünk s irodalmunk ismeretét „quantité négligeable“-nak s műveltjeink lelki szükségletnek érzik a zsidóság tanaiba való elmélyedést; ha ők fognak az előadó asztalhoz ülni s vallásunkról, eszménkről bölcselkedni, hirdetve Izrael létjogát, megdicsőítve jelentőségét — akkor Ezékiel próféta látomása szerint feltámadnak a „kiszaradt csontok“. A zsidóság fejlődésében a művelődéstörténetnek egyik legszebb forradalma: a vallás s a tudomány demokratizálása. Terjesszünk hát zsidó műveltséget. Erkölcsi tudatosság, zsidó hűség a *zsidó kultúréletből* fog ki-sarjadni.

A bibliának grandiózus elbeszélése szerint az Úristen nem szélvészben, földrengés zajában, nem is tűzben jelentkezik, hanem lágy suttogásban. A lárma, a pörölés, az indulatosság talán az elevenség, az életteljesség illuzióját kelti, de nem ad és ne is adjon tartalmat a zsidó életnek. „Halk suttogásban“ közeledik az Úristen; a zsidó szellemi energiák áhitatos, csöndes átérzésében, irodalmunk s művészetünk imádatában. Ez lesz a nagy megújhódás: a zsidó közéletnek kultúráltsága.

mlékezetes órában mondotta II. Vilmos császár a szárnyas igévé lett szavakat: „Szociálisak lenni mindnyájan akarunk!“ Ennek a szónak: „szociális“, sok változáson ment át érzelmi értéke. Két emberöltő előtt „mindnyájan“ humánusak akartak lenni, egy nemzedékkal később mindenki nemzeti óhajtott lenni, mai társadalmunk törekvése pedig, hogy szociális legyen. A törvényhozó testületek is nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy új törvényhozói intézkedéseknél nem szabad soha figyelmen kívül hagyni — és így manapság politikai és egyházi pártok versengenek egymással abban, hogy törekvéseiken a szociális momentumot állandóan előtérbe hozzák.

A zsidó vallás okszerűleg igénybe veheti a maga részére azt az előjogot, hogy szociális gondolatainak nemcsak időrend szempontjából biztosítsa az elsőszülöttséget, hanem azok számára a szociális mozgalmaktól erősen áthatott jelenkorban is vezetőhelyet jelöljön ki. A „Szabad kereszténység világkongresszusán“, mely 1910 augusztusában Berlinben ülésezett, mint köztudomású, két zsidó is szóhoz jutott és pedig professzor Hirsch rabbi Cchicagóból

és Herman Cohen egyetemi tanár Marburgból — sok oldalról nagy figyelemre méltatott előadásokkal. Egy, a szociális áramlat terén erősen haladóirányú keresztény teológus, dr. Mauerbrecher M. leszögezte azt a megállapítást, hogy a zsidóság két képviselőjének előadása nagyon mély és maradandó hatást gyakorolt. Aki zsidónak született — így folytatja fejtegetéseit Mauerbrecher — abban a helyzetben van, hogy minden vallásos reformot és minden mélyrehatolást a vallásos képzetek világába csak *visszatérésnek* tekinthet ahhoz, ami már kezdettől fogva világtörténeti jellegzetét tette ki és sajátosságát alkotta az ő vallásának. Az izraeli prófétaágban a szociális gondolat első fölvilágosítását kell megpillantanunk.

Az egész emberi nemnek szolidaritása a próféta vallásnak éppúgy szociális alapfogalata, mint minden nemzet és világöv leghaladottabb szellemeinek a mi korunk jelenleg uralkodó nyugot-európai—amerikai kultúrrendszerének keretében. Legyen bár a zsidó vallás, a három monotheista vallásforma között, melyek az utolsó századok világtörténetére és annak folytán a jelenkor vezető kultúrrendszerére a maguk bélyegét reányomták,

Israels: Saul és Dávid. (Olajfestmény.)

időbelileg a legrégebb, szociológiai szempontból mégis a legmodernebb marad, mert szociális gondolatai, melyeket prófétáinak ajka által hirdetett, csak most kezdenek megvalósodni a mi szemünk előtt. Univerzális lelki irányzatú prófétáinknak előérzete volt az eljövendők iránt, az iránt, aminek lenni, aminek jönni kell, az emberiség azon fontos ideáljai iránt, melyekben az örökkévalóság lehellelte érezhető. A legműveltebb görögök — mondja Mahaffy „Social life in Greece“ című művének kilencedik kötetében — közelebb állottak a mi napjaink vadembereihez, akik minden embert, míhelyt hasznavehetetlenné vált az élet verseny küzdelmében, vagy az emberi érdekek menetének akadályára szolgált, szeretet és tisztelet nélkül való bánásmódban részesítettek. Idegen és ellenség — a mózesi törvényhozás kivételével — mindenütt szinonim fogalom. A nemzeti képzelődés az ókorban még a legmagasabban álló kultúrnépeknél is, az athéni demokráciában is a más törzsből származókban társadalmi „hozzám-nyulj“-elemet látott. Félpolgárok, nem-szabadok, külföldiek, rabszolgák teljesen ki voltak zárva az athéni demokrácia jogegyenlőségének élvezetéből.

Mennyire másképen érvényesültek a testvériségnek, a mindenkivel szemben, aki emberi arcot visel, kötelező igazságosságnak, az Isten előtt való egyenlőségnek, a birtokosok kötelességeinek, a szegénytörvényhozásnak alapvető szociális gondolatai a zsidó vallásban. Az embernek Isten képében való alkotása, ez a legrégebb tanítás, logikai előzménye a zsidó vallás mindezen szociális gondolatainak, melyek mind mint szükséges következtések erednek ebből az egy alapelyből. Ha Ézsaiás nekünk új eget és új földet hirdet, úgy ez minden válaszfal ledöntését jelenti ember és ember között, akik ugyanazon égöv alatt laknak és jelenti meghaladását és fokozatos kiküszöbölését a faji, nemzeti, politikai és gazdasági háborúknak a nemzetek között.

Tekintsük először a zsidó vallásnak az idegekre vonatkozó szociális szellemű nemzetközi jogát. „Egy tan legyen a honos és az idegen számára, aki köztetek tartózkodik.“ — „Egy törvény legyen számotokra, az idegen és az országban bennszülött számára.“ — „Egy jog legyen nektek, az idegennek mint a bennszülöttnak, mert én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek.“ — „Mint a honpolgár közöttetek, olyan legyen az idegen, aki nálatok tartózkodik és szeresd őt, mint tenmagadat!“ Valamint itt az idegen a bennszülöttel azon megokolás alapján lesz egyenjogusítva: „mert én vagyok az Örökkévaló a ti Istenetek“: azon módon lesz a birtokosságnak lelkére kötve a társadalmi osztályellentétek és jogkülönbözések eltüntetése a saját nemzeti életük vonalain belül. Nagyok és kicsinyek, szegények és gazdagok a törvény előtt épp oly egyenlők legyenek, amily egyformák Isten előtt. A próféták az özvegyek,

az árvák, idegenek meleg szószólói voltak. Innen származik a zsidó szegénytörvényhozás teljesen szociális rendszere a szegénytized intézményével, mely még ma is a példászerűség igényével hat minden szociális érzésű emberre.

Am a zsidó vallás szociális törvényei nem szorítkoznak kizárólag a saját országukra, hanem átfoglalják az egész földkerekséget, az emberi nemet a maga teljességében, mert az ember Isten hasonlatosságára teremtetett. Már Abrahamra vonatkozólag áll: „Veled fogják magukat áldani a földnek minden nemzetségei“. A prófétáknak egy boldogabb jövődőről hirdetett magasztos képei nemcsak Izraelre érvényesek, hanem minden népre. Isten prófétái által a békét hirdeti a nemzeteknek és az ő uralma tengertől tengerig terjeszkedik. Isten ítél a nemzetek között és azok átkovácsolják kardjaikat sarlókká, lándzsáikat vincellékké, nem emel kardot nemzet ellen és nem tanulják többé a hadviselést. Ez a megjósolt isteni béke azonban nemcsak az egész emberiségre terjed ki, hanem körülöleli az egész élő természet, hiszen párdúc a gödével együtt heverész, himoroszlán, borjú és ürü együtt tanyáz és kicsi fiú tereli mind, és motiválást talál ez a szociális alaphangulat, melynek csak úgy nagyjában felel meg a Schilleri: „legyetek átölelve embermilliók, csókom az egész világot!“, abban az igazi zsidó jóslásban: „telve lesz a föld istenismerettel, mint a tengert víztömeg takarja!“

A természetben, valamint a népek életében kifejlődő örök béke jóslata, mihez foghatót Herbert Spencer hirdet planétánk evolutív végcélja gyanánt, ha majd egyszer a „tökéletes egyensúly“ beáll: Ezsaiásnál nem mint irracionális érzelmekből eredő sopánkodás, hanem mint a racionális gondolkodás és felismerés szigorú követelménye jelenik meg.

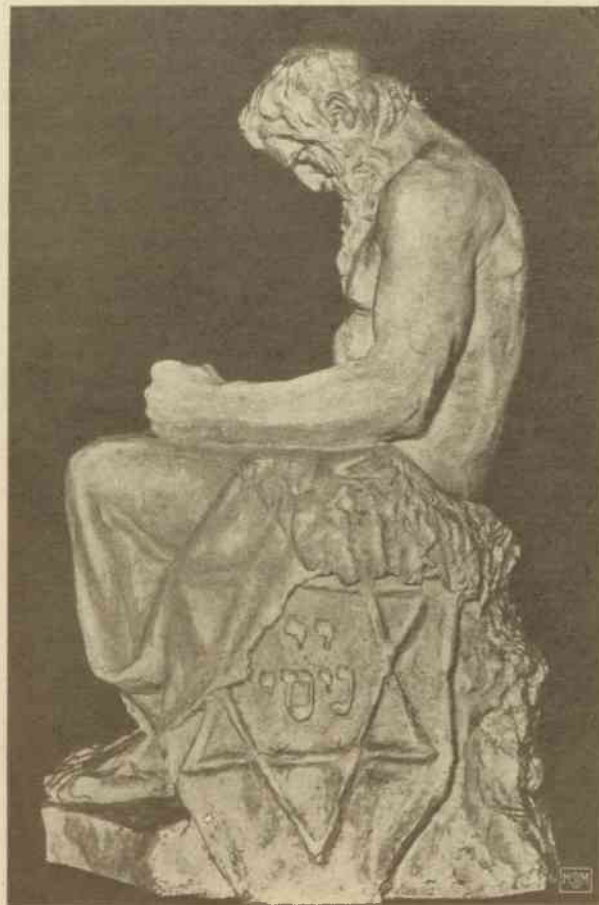
A zsidó vallás szociális eszméinek logikai gondolatmenete kristálytisza átlátszósággal bír. Isten egységéből, mely a világnak és természetnek békéjét magában foglalja már azért is, mert Isten egyetlensége nem tűr kettészakadást dualisztikus ellentétes hatalmakba vagy pláne antagonista egymással küzdő erőkbe, mint az egész természet egysége, éppúgy következik az egész emberiség generikus egysége és ha a Talmud azt mondja, hogy az egész Tóra csak a béke utainak kedvéért adott, úgy ezen szerencsés veretű emlékmondat mögött a zsidó vallásfilozófia legmélyebb mélységeinek villámszerű felfogását kell kiéreznünk. A harc és a szocialisták által hirdetett osztályharc is a zsidó vallás szociális felfogása szerint, sohase lehet öncél, hanem mindig csak, mint egy magasabb célnak eszköze jöhet tekintetbe. A zsidóság Istene nem hasad Ormuzdra és Ahrimánra, Visnura és Sívára, jó és gonosz öselvre, hiszen a szigorú monotheizmus meghaladja, legyőzi mind ezeket az ellentéteket, melyeken a nagy történelmi vallásrendszerek még mind a mai napig rágódnak

és fuldokolnak. Isten önmagával nincs meghasonlásban. Az Istennek ideái, melyek előttünk mint természeti törvények nyilvánulnak, nem homályban küzdő hatalmak és öserök titáni küzdelmét mutatják nekünk, hanem, amennyiben maga a természet antagonisztikus erőhatásokat vesz igénybe, ezek az ellentétes erők egy magasabb, mindent átölelő s az ellentéteket kiegyenlítő isteni centrális ideának szolgálatában állanak.

Az emberek közötti szociális béke, amelyet a zsidó proféták lángoló ajakkal hirdettek csak tükörképe annak az isteni békének, mely a természetet minden küzdő mozzanatai mellett az Isten egységének alapján harmonikus egységbe foglalja. Igaz, amit Schiller és Feuerbach lelkünkbe akarnak vésni: „Isteneiben az ember önmagát festi“. Am a haladottabb kultúrnépek azokat a tulajdonságokat viszik belé istenfogalmaikba, melyeket ők a legmagasabbaknak és a legnemesebbeknek tartanak. Az emberi értékelések skáláján a legmagasabb fok a legideálisabb értéket, a megtisztult Istenfogalmat illeti meg. Valamint harcias lelkületű népek Marsra, utilitárista szelleműek Mercurra és Fortunára tekintenek mint a legmagasabb értékre, úgy tekint a szociális irányzatú zsidó vallás a láthatatlan Egyistenre, akinek egyetlensége a természeti és világbékét garantálja és ugyanazon nyomon az emberek közötti szociális békét biztosítja. A zsidó bölcsek azt tanították, hogy „Istennek pecsétje az igazság“ és a zsidó vallás szociális értékei között a legmagasabb rangot az igazságosság foglalja el. Még a Messiásról, az emberiség eljövendő megváltójáról is az van írva: Az igazságszeretet derekának öve, a hűség övezi ágyékát. A megváltó igazsággal ítélkezik a gyöngék felett és egyenességgel lát törvényt az alázatosaknak az országban. Az ótestamentomi ige: „Szeresd felebarátodat mint tenmagadat“ képezi tehát alapját a mindeneket átölelő igazságosságot hirdető profétái jövődőlésnek és ez hatja át az egésztest csúcspontjáig ama szociális eszmék piramidjának, melyeket a zsidó vallás a világtörténetbe, mint a kulturális fejlődés hatalmas fermentumát bevezetett, amikor ezeket a magvas ideákat a belőle eredő vallásoknak is továbbadni törekedett.

Nem ok nélkül látja Huber (Műszótára IX. k. 485. lapján) a Mosaismusban az első teljesen kifejlesztett szociális szisztémát. Nem tekintve a Jobel-év intézményét, a rendkívül kifejlett szegénnytörvényhozás a Mosaismusban elfogulatlan és hivatott keresztény theológusok előtt, mint például Cornill C. H. (Das alte Testament und die Humanität, Leipzig, 1895) egyenesen mint a társadalom kitagadottjait védő szociális gondviselet mintaképe szerepel.

A társadalom birtokközösségi organizációjának eszméje is talál meleg szószólókra. Flavius, Josephus a zsidó történetíró (Bellum jud. I. 3., 5. és Arch. 13., 11., 2.) úgy találja, hogy ilyen tendenciák a

Glícenstein : Messiás.

Mózesi törvényben felcsillannak. A „Szibillínikus Orakulumok“ melyekben a zsidó szövőfonal, apokaliptikus bogozása mellett is, erősen felismerhető, azt hirdetik, hogy az Églakó a földet közösen adta mindeneknek. Valamikor az élet együttes lesz és a gazdagság feleslegessé válik, nem lesznek se szegények, se gazdagok, se zsarnokok, se rabszolgák, hanem mindenek egyenlők lesznek. Az Isten előtt való egyenlőség eszméjéből, melyet a régi proféták egyértelműleg hirdettek, kisértődött lassanként az emberi egyenlőség szociális követelménye ez anyaföldön.

Az egyenlőségnek eme szociális gondolata uralkodott az Esszeusok zsidó szektáján is, melynek nyomai a közönséges időszámítás előtti második századtól a kereszténység első időszakáig követhetők. Mint későbbi időkben Rousseau, úgy az Esszeusok is megvetették a városokat mint az erkölcsi romlottság tanyáit, elítélték a háborút és megtiltották elvtársaiknak, akik földművelőkből, kézművesekből és orvosokból toborzódtak, fegyverek és hadiszerek készítését. A kereskedelem, mint a birtokvágy forrása tiltva volt közöttük, elítélték a rabszolgaságot és egyáltalán az egyik

embernek zsarnoki uraskodását a másik felett. Munkaelvük a társulás volt a termelési céllal, az érdekek legmesszebbmenő szolidaritásával. Ennek megfelelőleg külső jelvényük a kötény és a vakolókanál volt, a munka két szimbóluma. Ezen zsidó szekta világtörténeti jelentősége, mely párhuzamosan halad a terapeutakéval vagy talán inkább annak egy kiágazását képezi, akkor lesz teljesen világos, ha tudomásunkra jut, hogy tekintélyes keresztény teológusok, mint Hausrath és Wendt, Jézust és az apostolok egyikét-másikat szoros történeti vonatkozásokba hozzák az Esszeusokkal. Mindenesetre az ó-keresztény egyház szociális gondolatai közvetlenül kapcsolódnak a prófétai hitvalláshoz.

A vallások szociális funkciója Beary felfogása szerint abban áll, hogy az emberiség nevelői legyenek. Az embernek eredetileg állatias lélettörekvései nemcsak tüzzel és vassal fékezhetők, nemcsak az állam rendelkezésére álló kényszerítő eszközökkel és nem csupán a művészettel, amint azt Schiller vélte, hanem lényegesen és jelentékeny módon a vallásos érzelmek fokozatosan haladó finomodása által is. A zsidó vallás nevelő munkája által kifejlődik lassanként az istenektől való félelemből az Istennek tisztelete. A zsidó vallás hatása alatt a testi istenek szellemiséggé alakulnak és beolvadnak az egy szellembé, mely azonos a Jehovával. Helyi szellemek, törzsbálványok, családi istenségek és nemzeti istenek mind felszívódnak és minden égöv, minden korszak kiváló gondolkodói az Egyisten eszméjében látják végső és legmélyebb megoldását az isten-problémának, mert az emberi gondolkozás egységre való törekvése, mint azt máshelyütt kifejtettem, odautalja az embert minden érzékfelettinek feltétlen egységesítésére az Egyistenhez, mely legmagasabb végső konzekvenciája és mellözhetetlen utolsó következése logikai egységességünknek. Ez az Egyisten, melynek hűséges állhatatos hirdetésében nem akadályoztak meg fából rakott máglyák és nem gátolnak papíros máglyák minket, biztosítja nekünk ama szociális eszmék megvalósodását, melyek a próféták tanításából elidegeníthetetlen örökségül szállottak ránk. Csakhogy, Goethe szavával élve, amit őseinktől örököltünk, azt meg is kell szereznünk, hogy igazán a mienk legyen. A zsidó vallás szociális eszméi ne maradjanak élettelen elméletül, hanem váljanak tette. Amit prófétáink egykor hirdettek, szemünk előtt kezd teljesedni. Az igazságosság szociális gondolata, mely a népek között nemzetközi bíróságokat állít fel, diadalról diadalra halad. A nemzetközi bíróság létesítéséről már egyre több komolysággal, egyre nagyobbodó nyomatékkal tárgyalnak. Micha, Amos, Ezsásás, Ezekiel, kik a világbékét hirdetik, a világtörténet foruma előtt beigazolást nyernek, győztesek maradnak. Szociális gondolataiké a jelen, még inkább a jövőendő. Látszólagos paradox állításaik tegnapelőtről, a holnap alapigazságai lesznek! . . .

58 **MULT ÉS JÖVŐ**

OROSZ-ZSIDÓ NÉPDALOKBÓL. ÚJ MÓD JÁRJA ORSZÁGSZERTE. (BIALIK.)

Új mód járja országszerte:
Selyemíng és bársonyszoknya —
S szombatonként az akác közt
Virul leány-legény csókja.

Új mód járja országszerte:
Atlasz cipő, ezüst csatja,
S két legény lóg egy leány nyakán,
Ölelgetve, csókolgatva.

Új mód járja országszerte:
Tegnap Hanna, holnap Gelke;
De az én jó Jechezkelém —
Csak az enyém, csak az enyém.

SE NEM NAPPAL, SE NEM ÉJJEL . . . (BIALIK.)

Se nem nappal, se nem éjjel,
Sétálgatok szereszéjjel.

Se nem hegyen, se nem völgyben,
Ott áll az én öreg tölgyem.

És a tölgyfa mesél nekem,
Elmeséli történetem.

A tölgyfától halkán kérdem:
Mondd, ki lesz a völegényem?

Honnan jön? óh sügd meg titkát,
Lengyel lesz-e, avagy litvák?

Hintón jön-e utcán által?
Vagy csak bottal, tarisznyával?

S mit hoz nekem ajándékul?
Gyöngy vagy kláris, mi élém hull?

Szöke-e vagy barna arca?
Özvegy-e, vagy legény, nyalka?

Vagy tán, jó tölgy! — öreg ember?
Akkor nem kell, akkor nem kell!

„Ölj meg — szólok jó apámhoz —
Csak öreggel el ne átkozz!”

Lábaihoz térdelek le:
„Csak öreget ne! öreget ne!”

(Patai József fordításai.)

Amsterdamban — két fürge esztendő iramodott el azóta — egyszer a Gettóban ért a péntek este. Nem különöséget hajszoló szándék vitt oda. Véletlenség szárnyas kerekén gördültem el a Jodenbreestraatba. Idegen városokban úgy esik a legkínesebb szórakozás, hogy az ember minden okoskodó tervelgetés könnyelmű félrelődítésével nekivág az utcák és terek labirintusos végtelenségének, egyedül kószaló kedvének szeles szeszélyességére bízva a lábát. Valahová csak eljutok, sehol még sohasem voltam.

Akkortájt sem tudtam, merre fog kilyukadni a kalandos séta. Másodmagammal kószáltam, minden szándék bilincsetől felszabadult tervtelenségben, a délelőtt látott Rembrandt-képek megdöbbenő emlékével viaskodtatva lelkemet.

Egyszer csak anélkül, hogy akartuk volna, anélkül, hogy rá gondoltunk volna, ott termettünk a Gettóban, amelynek megtekintését a szigorú Baedeker minden Amsterdamt járó idegen becsületbeli kötelességévé magasztosítja. De éppen akkor — hiszen akármilyen más hétköznap lehetett volna — péntek is volt, este is volt, bevonulni készült a Getto a zürzavaros, szennyes színű és rosszállatú tülekedésből a szentséges Szombat áhitatának csendes, tiszta és illatos békeiszéjére.

Mínta valami hatalmas parancsszó zengett volna végig mind az utcákon: szinte egyszerre megszűnt az örökké izgatott kiskereskedelem ereinek nyugtalan lüktetése. Az üzletecskék sorra behunyták otromba kirakatszemüket, zártakká zsugorították össze elébb még tolakodásra kitárt ajtaikat. Az utcák kereskedőcskéi fölszedték parányi, szinte játék-sátorfájukat és megindult a népvándorlás a Szombat felé.

Bizonyos, hogy félórával azelőtt még nagyon sokféle gondolat ágaskodott ezekben az agyakban, nagyon különféle érzések járták olykor talán ledér táncukat ezekben a lelkekben. Az a nagyszakállú öreg ottan, akinek méltóság volt minden porcikája, talán az imént arra gondolt még, milyen módon lehetne föllendíteni a kétes valódiságú régiségekkel való üzérkedést. És az a kis púpos, akinek szinte lehetetlenül hosszú orra haragosan szimatolta a kétesfényű alkonyat emberpárás levegőjét, nemrég talán még azon töprengett, hogy antwerpeni öreg nagybátyja mikor fogja már nevetésre kész

Hirszenberg : Spinoza.

örököséit egy csomó egészséges arannyal boldogítani. És az a formáinak emberfölötti teljességgel barna bőrét szinte széjjelpattantó asszony nemrég talán még azt forgatta fejében, milyen módon fogja kijátszani férjének, a fehéren izzó féltékenységgű aranyművesnek mindig lesben álló éberségét és hogyan találkozhatik azzal az érdekesen kancsalító ifjúval, akinek szíve mindig riadót dobol, valahányszor meglátja a hét kövér esztendőt sikerlőten jelképező asszonyt.

Bizonyos, hogy felette profán gondolatok nyüzgése és igen profán érzések vásári tanca alacsonyította közönségessé ezeket az elméket és szíveket. De most, hogy megindult zarándoklásuk a Szombat felé, hogy ott hagyták a kufárság viskóit és ki az ünnep befogadására méltóvá csinósított ott-hona, ki meg az ünnep megülésére készen álló zsinagógák felé vonult, a profán gondolatok és érzések elől ha csak néhány órára, de lehetőleg elzárt lelkek szebbé és tisztábbá bűvölték az arckat is, formásabbá és egyenesebbé szépitették az alakokat is. Bizonyára kevesen akadtak köztük, akik előtt ismeretlen idegen lett volna a gond. De most semelyikükön sem látszott meg más gond, mint hogy mennél előbb megtegyék a péntek izgágaságából a Szombat csöndjébe vivő misztikus utat. Különbféle sorsú, elütő külsejű, más és más vagyonú, sokfajta hangulatú férfi és női ember, aki egy órával ezelőtt még csupa különálló lény volt, csodálatos harmoniában egyesült hatalmas sereggént, szinte egy ütemre dobbanó lépésekkel haladt az ünnep megváltó békessége felé.

Ez a Péntek este örökkévaló varázsa.

RÉGI KÉP.

Egy régi ünnep est: ezt még bevárom,
Halk színeiddel állsz te benne még.
S távol gyümölcsként csüngsz aranyfonálon
Gyerekkorom, te méla messzeség.

Oly messze vagy szememtől csodaváros,
Kezem kinyujtom s még sem érlek el . . .
S úgy állanék december friss haván most,
Mig templomodba' minden énekel:

Jön, jön a fehér talárba.
Meleg szobában hármas gyertya gyúl,
Fehér len-abroszt vontak asztalára.
A gyertya lángja álmosan fakúl.

S a csöndes fényeket a hó befújja.
Ott künt sok ember szótlan surran át,
Ezüstös a bundájuk prémes ujjá
S fehérlenek nagy nesztelen kutyák.

ÁGAI ADOLF: MAGYAR ZSIDÓ ÉLET. SZÜLETÉS.

Gombai Márton uram ő kigyelme évek óta egy portán lakik Salamon zsidókkal. Soha derekabb embert ennél a törül metszett, jóízű kálamistánál. A Szentirást úgy tudja, akár a tiszteletes. A magyar királyokról s Erdély fejedelmeiről, mert hiszen ezek nem csak magyarok, de kálamisták is voltak — sokat, szépet tud mesélni. Újságot járat, könyveket olvas — és amit első sorban kell vala említenem: példás háziatya s jó gazda.

Sokszor beszél Salamonékhoz. A két férfiú hoszszan elpipáztat a diófa alatt. Márton gazda okos, józan ember s ezenfelül még az ő-testamentomból vett mondásokkal fűszerezi beszédét, ami nem csekély meglepedésére szolgál Salamon gazdának.

Gombai uramnak felesége, Rákhel asszony-néni pedig mindennapos Salamonék házában. A két asszony úgy együvé szokott, hogy a háztartás és gyermek nevelés körül alig volt kérdés, melyet a maguk értelmes módja szerint, minden oldalról ne szelöltettek volna.

Csak a tyúkság, mely érthetetlen közönbösséggel hol az egyik, hol a másik padláson tojt, vagy a csirkék, melyeknek számos volta hébe-korba megzavarta a gazdasszonyok számításait (a kendermagoshoz vagy a bóbításhoz egyik vagy másik formálva nagyobb jussot), csak az ilyen apró s

A TEMPLOM.

Ma reszkető szívem templonként hull eléd:
Tetője drágakő, oltára elefántcsont,
Dús cédrus oszlopa, melyet tíz ujjam ácsolt,
Homályos éjszakán aranyló fénnel ég.

Brokát függöny megett ezüstszegélyű tok,
A szentek szentje áll, fölötte könnyű pára
Terül szét csendesen mély templomom falára
S benn áldozat helyett halk bánatom zokog.

ZSOLTÁR MINDENKIÉRT.

Mig hóban eltünő csodákat gyűjt a tél,
Hadd áldozom neked, Uram, mindenkiért ma:
Ki messze félve sir, meddő panaszra néma,
Sötétbe bujdosó sápadt halottakér'.

Szegény mindenkiért, kiből síkolt a bánat,
Kinek sóhajt a szó hideg lehelletébül,
Ki társtalan bolyong, magánya egyre mélyül,
Anyátlan gyermekért, ki haza nem találhat.

És árva magamért . . . ó, vidd e szenvedő éjt!
Ha majd a köd lehull, a fény az estbe mállott,
Adj hosszú éjszakán szememnek csöndes álmot,
Simítsd el arcomon két bánatos redőjét . . .

faluhelyt alig kikerülhető különbözetek szüntették meg a jó egyetértést, de csak rövides időre.

Ki fogná megrontani a jó szomszédságot egy álmos kappany, vagy néhány érzélgős, a másik kakasba szerelmes jérce miatt!

A varrásban jártas, eladó Lizi, Gombainé asszonyomnak úgy kiszabta az inget, hogy még a varróiskolabeli madám se különben. S ha két hetet fordult az idő, a búzamosás körül nagy ellenszolgáltatást tett a szomszédasszony, úgy szintén a fejős riska tejetelését előmozdító titkos recepteknek is bővében volt a jó Gombainé.

A zsidó asszony a libahizlalásban, a kálamista asszony a baromfínevelésben volt tekintély s így a kölcsönösség dúsan hajtá gyümölcsseit,

Ha Rákhel asszony úgy végignézett a dolgos, szép eladón, százszor is panaszosan emlegeté, hogy a zsidó hajadon meg az ő Gábor fia miért is nem lehetnek egypár, mikor a közös jóindulaton s közös udvaron kívül még a közös biblia is közelebb hozhatná őket egymáshoz.

S ami végül a gyermekeket illeti, óh, ezek oly szépen eljátszottak s elcikáztak az udvaron, hogy öröm volt nézni. A beszédéről egyikre sem lehet ráismerni, voltaképp melyik is a keresztyén vagy a zsidó gyermek. Csak az, hogy a Gombai gyereken gatyá virít, a Pannika meg leeresztett hajat visel, vagy hogy a Salamon fiának lábszárán koc-

kás bő nadrág lödörög, Sárika pedig nagy kacéran a városi víganójában illeszkedik, szolgál némi különböztető jelül. Hogy az örvendetes alkalomra, a kis fia születésére, hazakerült Salamon gazda, a szomszédok el nem mulasztották szerencsét kívánni az apának.

Gombainé asszonyom gyöngéd, figyelmes testvér gyanánt mozgott a zsidó felesége körül s nyalábszámra hozta az ilyes alkalmakra elrakott fodormentát s egyéb jószágú füveket, megfüröszttötte a „csöppet“ s úgy bánt el vele, mintha csak a saját vére volt volna.

— Nézze csak apjok azt az apró legényt, milyen vaskos, milyen kövér! — szól az asszony s a kis teremtést körülhimbálta a levegőben.

Gombai Márton uram ő kigyélme, aki ösztönszerű gyöngédségből kívül maradt a gyermekágyas szobán, csak amúgy a pitarból nézte a jelenetet s rányomta, hogy de bizony apja fia lesz belőle, bár az egész emberkéből nem látott egyebet, annál a rózsaszínű búbnál, mely a Sárika kötötte apró fejkötő tetején lebegett.

Azt sem tudják, hová legyenek vele a nagy öröm miatt. A jó öreg nagymama fehér pólyába takargatja s álomba ducolgatja. Sárika meg, aki alig bír fölkapaszkodni hozzá, minden áron látni akarja testvérkéjét, kit persze a gólyamadár hozott.

— Ne engedje nagyasszony! — mond a szomszédné — hátha megveri szemmel. A babának aludni kell, kis lányom, ha ránézel, nem bír elaludni.

Sárika elszontyolodik. Legalább azt a picit kezét hadd fogná meg, mekkora körmök vannak rajta. Van biz' azokon, még pedig tiz is és valamennyi rőzsapiros.

— Nem tudod Babi, mit mondott tegnap a Kovácsné? Akinek kicsi korában nagy körme van, abból mind gazdag ember lesz. Mekkora körme van az én öcsémnek! Nagy körmöm volt nekem, mikor a világra jöttem? — faggatózik a kis lány.

— Nem röstelled? Nagy lány létedre ilyen bolondokat beszélni! Ugyan min is jár az eszed? Szaladj, szaladj! Alszik már a baba. Csitt!

A gyermek első álma! Allanak-e fejed fölött angyalok? Csíllagod kigyúlt-e? Aludjál békén, aludjál édesen. Szived első dobbanásai felett jó szellem örködik. Tán ugyanaz, mely őseidet ki vezette a rabszolgaság földjéből. Tán ugyanaz, mely téged a szabadság Kánaánjába fog vezetni. Néped tán nem soká lesz már a szeretetlenségtől üldözött, a gyűlölségtől megtagadott választott nép. De jöjjön bárhogyan: legalább amíg gyermek vagy, a boldogság ölen nevelkedel. Mert aki szülők szeretetét bírja, az kártalanítva van egy hosszú, sivár, sanyarú élet keserőségeiért.

A konyhán nagy élet van. A mozsár szól, mármint az a sárgarézből való, melynek törőjével ugyancsak elbirkózik Sárika, mert diót, mandolát, mákot, fahéjat mit kell kalácsképpé tennie. Tej

és méz, vaj és cukor a gastronomia vegytana szerint összekegyedik s a tojás sárgája a túrónak soha meg nem álmodott társaságában erőszakol-
tatik bele a porhanyó tésztahüvelybe.

Lizike, a háziasszony testvérhúga, a tűzről pattant, tövig magyar „kálamista zsidó lány“, a tizenhatéves eladó sűrög-forog a tűzhely körül. Sűrű hajfonadékai kissé felbomolva csüggenek alá, ajkai félig nyitva, a kemencéből kisustorgó láng heve megcsapja orcáit s a rendesen halvány vonások kigyúlnak. E percben a szép zsidó lány szeméi igézetesek a benső megelégedéstől vagy tán egy sejtelmes boldogság futó érzetétől.

A mozsár szól, a láng sustorog.

Mit jelent ez?

Csakugyan szudíra készülnek.

Ma lesz a brisz.

A férfiak a zsinagógában vannak még. Míg az újszülött Ábrahám, Izsák és Jákob családjába vétetik fel, azalatt otthon az asszonyok buzgólkodnak. Az anya aggodalmas örömeiben, szorongó boldogságában szinte megzavarodik. Megváltó mély sóhaj kel szívéből, midőn moraj hallszik az udvaron, melybe néha-néha nyikkan bele visító gyermekírás.

— En vérem, aranyos gyermekem. Apám nekem! Adjátok ide a fiamat, az én fiamat!

A következő percben a kis Sándor édes szülőjének édes emlején szuszfogytig kártalanítja magát a megszenvedett vértanuságért. Hosszúszakállú zsidó emberek lépnek a szobába; közülök a legidősbik, tán a *rebe* vagy *dájan* áldást mond az anyára, kinek szeme a csecsemő nézésében vész el.

Asztalon párolog a kávé, a líkörös pohárok bujdosnak, a sütemény fogy, a kedv szaporodik s a *chazan* állára illesztve hüvelykujját, hol metsző vékony hangon, hol hatalmasan *bommozva* áldó *miseberachot* énekel a társaság öreg és fiatal tagjaira.

Josephson: Saul és Dávid.

ZSIDÓ MŰVÉSZEK

ANTAL SÁNDOR (STOCKHOLM): ERNST JOSEPHSON.

ég nincs egészen három esztendeje annak, hogy egy, a maga nemében páratlan síremléket lepleztek le a stockholmi zsidó-temetőben. A márványobeliszk fényezetlen, síma előlapján ujnyi vastag, mélyített vonalak egy bozontos szakállú, villogó

szemű ember arcát ábrázolják. A leplezés alkalmával ketten mondtak beszédet, egy festő meg egy tudós. A festő — a király öccse — köszönetet mondott a svéd kultúra és az új svéd művészet nevében, a tudós — a stockholmi zsidó pap — pedig azt a dicsőséget köszönte meg, melyet az ünnepelt életének egyetlen ragyogó évtizedében a svéd zsidóságra árasztott.

A múlt évben *Krogh* híres könyvének megjelenése alkalmával a szabad sajtó és a társadalmi forradalom hőseinek emlékét ünnepelték Krisztianában és megkoszorúzták Ernst Josephsonnak az ottani Nemzeti Múzeumban levő képeit. Egy pár hónap előtt pedig a stockholmi Nemzeti Múzeum vásárolta meg drága pénzen *David och Saul*-t. Ugyanaz a múzeum, mely két évtized előtt ajándékkul sem akarta elfogadni *Strömkarlen*-t! Egymásután jelennek meg róla a monografiák, két könyvének új kiadását most rendezik sajtó alá és mialatt a múzeumban levő monumentális portréi a rossz festék miatt egyre jobban fakulnak, Ernst Josephson művészi ábrázatának valójai most kezdenek csak teljes üdeségükben ragyogni. Ernst Josephson feltámadt egyszerre és hirtelen, de nem véletlenül.

A harminc év előtti Európa előkelő szellemei még mindig azt a barbár hordát látták a forrongó, fenyegető negyedik rendben, amely ellen Baudelaire így biztatja a rendőrt: „Üssed, jobban, keményebben üssed őket, derék rendőr! Rajongok érted, egy sorba helyezlek a villámokat szóró Jupitérrrel, mert az anarchista csöcseléket ütöd. A rózsának meg a kellemességeknek ellenségét ütöd, a Watteau és Rafael ellenségét, a pompának, művészetnek és irodalomnak fanatikus ellenségét ütöd, a képrombolót, Vénusz és Apolló hóhérját! Vallásos rajongással csapj az anarchista lapockái közé!” Josephson pedig, kortársaival ellentétesen a kultúra legerősebb támaszát látja a retteget „hun hordák“-ban. Ő hirdeti veszély idején először: Menjünk a gyárakba a munkásokhoz! A kultúra szabad fejlődését, az új irodalom jogait csak a munkásság segítségével védhetjük meg. Menjünk a gyárakba, a munkásokhoz!

Svédül *skald*, *siare* a költő neve. E szavak jóst, látnokot, prófétát is jelentenek. Ilyen *siare* Josephson is, és mert jóslatai beteljesülőben vannak: neve újra eleven lett, alkotásai újra értékeltek.

Hasselberg: Josephson mellszobra.

Josephson minden oldalról érdekes és értékes egyéniség, mint ember, mint festő, mint író, mint zeneszerző. De egyetlen téren se mester. Legszabatosabban talán ez a két szó jellemzi: zseniális ember. Tehetségének, zabolátlan temperamentumának, költői és festői szempontból egyformán színes fantáziájának festményeiben adta legértékesebb bizonyítékait. És noha egyes képei izgalmas művészi és irodalmi harcokat indítottak meg, noha lelkesedésével valójában felszabadította az új svéd művészetet, nemcsak hogy iskolát, új irányt nem teremtett, de még oda sem jutott el, hogy valaha is teljesen kifejezze magát.

1851-ben született. Elvégezte a stockholmi akadémiát, mint ennek ösztöndíjasa bejárja Norvégiát. Azután következik Páris, Velence, Spanyolország, a hosszú párisi tartózkodás, a stockholmi látogatósok, Bretagne és a vég. Fejlődésének útja egészen egyéni. Kezdi mint kolorista, mint a reneszánsz

mesterek lelkes tanítványa (*Dávid och Saul*), keresi a maga saját kifejezési módját, egyszerűen az árral, máskor az ár ellen úszik. Többnyire opponál, ez már a vérében van. Technikája témáival egyre változik. Párisi arcképeit szélesen, modellírozás nélkül festi, érzi a Manet hatását, Bretagne-i képeivel mintha Cottet előfutárja volna. Egyik spanyolországi képe (*Spansk dans*) síma, kidolgozott, ragyogó, a másik durván mintázott, színes, égő, brutális (*Smederna*), hasonló Zuloaga mostani képeihez. Nyugtalanul próbálkozik minden irányban, nagyokat merészel, túlnagy igényeket támaszt önmagával szemben és zúzott szárnyakkal, fantáziájának megrongyolódott köntösében szégyenkezve érezte, hogy feladatát nem tudta megoldani.

Egyik legjobb képe, egyben zseniálításának és hibáinak, egész egyéniségének legjobb kifejezője a *Strömkarlen*. A skandináv népregének sokszor megénekelt alakja, a muzsikus parasztleány, a *spelman*, aki művészi vakmerőségében megfedkezik a maga gyarló, halandó mivoltáról és versenyre hívja a vizeses sellőjét. Szabad levegőben, tarka, erős színekkel, bátor realizmussal festi meg a Strömkarlent. Csakhogy a fantasztikus téma nem tűri meg a technikát, a stílus, a kifejezés nem lehet egységes. Azonban a mélységes belső tartalom a maga patétikus megnyilvánulásában ellenállhatatlanul belekapaszkodik a néző fantáziájába, mert a lehúnytszemű *spelman* extázisban megmerevedett arcában nemcsak az alkotó művésznak tomboló ujjongása van meg, hanem egyúttal a tehetetlenség érzete, valami végtelen fájdalom is rejtőzködik. A Strömkarlen, mint műalkotás nem tökéletes, de megragadó szimboluma a művész lelkesedésének és annak a kétségbeesésnek, mikor erőtlensége tudatára ébred, mikor érzi, hogy az, ami lelkében a legtökéletesebb, örökké kifejezetlen marad. Mint műtörténeti adat feljegyzésre méltó, hogy ez a kép (1884) vezeti be az igazságkeresésével megterhelt naturalizmussal szemben a fantasztikus, színes festői szépségek korszakát.

Josephson művészi fejlődését legszembetűnőbben arcképei mutatják, melyek úgy belső érték, mint külső hatás szempontjából legelső helyen állanak az egykorú svéd festők alkotásainak sorában. A stockholmi Nemzeti Múzeumban látható monumentális arcképek (*Österling*, *Skonberg*, *Renholm*) a párisi Salonban való kiállításra készült, kihívó, egetostromló, fiatalos, lelkes munkák. A kompozíció egyszerű, a háttérnek csak mint szinharmonianak van szerepe. Ilyenek: fiatalos önérzettel teltek az első korszakban festett képek, melyek többnyire a párisi bohémia tipikus alakjait ábrázolják. A második, átmeneti korszakban Josephson tapogatózik, új kifejezési forrásokat keres, nem meri vagy nem tudja elég hírtelen megrögzíteni a modell karakterét, de minden képben van valami részlet

(egy kéz, egy arc), mely tökéletes felfogásában a klasszikus mesterekre emlékeztet.

Ezen az úton ér el a harmadik korszakhoz. Többé nem típusokat, hanem individuumokat fest. A technikája is megváltozik. Az első korszak *con brio amoroso*-ja — amint ő maga kifejezi — *andante* *con amore*-vé halkul. A vándorló bohém nem társait festi már, gyakran hazalátogat, megszereti az ottani környezetet, megérti családját, általában más szemmel nézi az életet. Világnézete a régi marad, de érzésvilága megváltozik, harmonikusabb lesz. Új arcképeiben a háttér, a milió jelentős, lényeges, hozzátartozik a modell életéhez, izléséhez, szokásaihoz, társadalmi helyzetéhez. Szívesen elbibilődik minden apróságon, ha fontosnak tartja a modell jellemzéséhez. Új képei nem csak dimenzióban, hanem felfogásukban is diszkretek. Természetes, hogy el kell jutnia a nőhöz is ebben a korszakban. Eddig nem volt valami szerencsés ábrázolója a nőnek és most mégis három női arcképben (*Nenny af Geijerstam*, *Hilma Marcus*, *Jeanette Rubenson*) éri el fejlődésének tetőpontját. E képek mentesek minden tétovázástól, minden kétségtől, akarástól, verejtéktől; a jellemzés tökéletességében, a felfogás nemességében pedig *Holbein Clevei Annája* mellé állíthatók.

Josephson minden arcképén meglátszik, hogy nem két közönyös ember üzleti megállapodásának szüleménye. Órála nem lehet mondani, hogy egyik képet magának, a másikat egy megrendelőnek festette. Nem is igen voltak megrendelői, modelljeit maga választotta és portréiban mintegy színes, festői véleményeket mondott a neki szimpatikus emberek jelleméről.

Josephson művészi pályája a siker jegyében indul meg és örökös kudarccal folytatódik. 1884-ben nagy sikert aratnak arcképei a párisi Salonban; a kritikusok hosszasan foglalkoznak képeivel és elismert nagyságok előtt emlegetik. A következő évben arcképei a legrosszabb helyet kapják, spanyol képeit és a Strömkarlent pedig visszautasítja a Salon. Még az opponensek tárlata is csak hosszas tétovázás után fogadja el a Strömkarlent. Kezdi megérteni, hogy nem művészete, hanem bohémiaja és egyénisége révén jutott kiváltságos szerephez a fiatal művészek körében. Részt vesz a hazai tárlatokon, még nagyobb kudarccal az eredmény. Nem értik meg, vagy kegyetlenül elbánnak vele, vagy észre se veszik. Képeiből se az állami, se magángyűjtemények nem vásárolnak. Éveken át foglalkozik a svéd művészeti oktatás reformjával. 1886-ban megteremtia *Konstnersförbundet*-et (olyasmint mint a Nemzeti Szalon a Mücsarnokkal szemben), de már a következő évben kilép belőle. Teljes magánosságban anyagi zavarokkal küzködve él egy esztendeig Bretagne-ban. A pezsgő élet és a társaság hiánya testileg és lelkileg megtörik. A miszticizmus karjaiba veti magát és 1888-ban 37 éves korában bevégezti pályáját, mint szellemi-

leg és testileg megtört ember érkezik Stockholmba. A katasztrófát követő ötödik esztendőben kezdődik a hazai siker. Múzeumok és magánosok vetélkedve vásárolják a stockholmi és göteborgi gyűjteményes kiállításon a Josephson műveit. A késői siker azonban nem segít, csaknem két évtizedes vegetálás után végleges pihenőre tér a nyugtalan vándor.

Az Ernst Josephson tragédiájában szomorúan nagy szerepe van a meg nem értésnek. Nemcsak a kritika, a közönség nem értette Josephson, de ő maga se értette magát. Vérére, származására

nézve keleti, zsidó volt és nyugaton született, egy tökéletesen idegen kultúra emlőjén nevelkedett fel. Símulni nem akart, nem tudott, mert fogalma se volt róla, hogy símulnia kell, hiszen önelemzésre soha se volt ideje. A svéd társadalomban olyan a zsidók helyzete, annyira megfélelmezhetnek idegen származásukról, hogy faji sajátágaik esetleges nyilvánulásai őket lepik meg a legjobban. Másfélszázados zavartalan nyugalom úglátszik teljesen megszüntette a faji öntudatot, Ernst Josephson legalább sohase vett tudomást a belsejében szüntelenül dúló fiziológiai forrongásról.

Josephson: Spanyol tánc.

PATAI EDITH: HIRSZENBERG PALESZTINÁBAN.

Életének utolsó éveit Palesztinában tölti Hirszenberg. Kora ifjúsága óta idegennek érezte magát Európában, ahol elnyomott orosz testvéreinek jankijáltásai kísérték. Bucsúzásul minden megvetését, minden keserűségét beleönti művészetébe. Spinozát festi, akit gyűlöttek, kiközösítettek, mert másképen kereste és szerette istenét, mint a tömeg. Megfesti a „Góluszt“, ezt a megrázó képet, mely borzalmas

korlátoltság, vakbuzgóság, előítélet romboló erejét hirdeti mind a kettő.

A Gólusz ezenfelül az emberi nyomorúság és szenvedés fenéktelen mélységeit. Szürke ég alatt végtelen hőmezőn halad egy kifosztott, elűzött, szenvedő csapat. Tegnap még otthonuk volt, melegítő tűzhelyük, tegnap még külön, külön életet éltek — ma kísérteties, hideg fény festi egyformán halálusra az arcuk színét, ma egyik a nyomorúságukban, egyetlen szomorú, sápadt

családot alkotva. Aggok, férfiak, nők, gyermekek, kétségbeesett, közömbös, melancholikus, rezignált arcok, de mindnyájuk előtt a nagy semmi és a kegyetlen, dermesztő hideg. Az aggastyán a csapat elején, aki megroskad a reánehazedő évek és reásújtó szerencsétlenség kettős terhe alatt, életének végén távozik a helyről, mely bár a szenvedés sötét, tüskés virágát termette számára, mégis otthona volt a föld, melyből szegényes életének gyökere táplálkozott. Vezeti a többi, de őt nem vezeti senki és semmi, hiába keresi az égen a régi csodajelt, hiába sóhajtozik fagyos lelke a tűzoszlop után. Fehér párák, szürke ködök előtte és mellette — vajjon mit rejtenek? Vár-e valahol föld e szegény száműzöt-

Hirszenberg: A művész és felesége.

hatásában, havas hidegségében Verescsagin műveire emlékeztet. De a mód, a hogy a tendenciát a szorosan vett művészi határokon belül kifejezésre juttatja, Hirszenbergnél tökéletesebb mint Verescsaginnál. Többet mond ez a kép, jobban vádol és izgat minden szónál, mégis úgy hat komor, egységes fennségében mint egy fájdalmas sötét szimfónia. Halálos borzalmakat regélő Bialik-vers ritmusa kel életre benne, eltompítva egy szárnyaszegett lélek mélységében. Elfelejtjük, hogy itt színek tapadnak a vászonra, hogy nagy-szerű technika, hosszas tanulmány eredményével állunk szemközt. Nyomasztó látomás támad előttünk, az arcunk fehérre sápad és ime, mi is ott haladunk az orosz pusztá kegyetlen ege alatt és együtt szenvedünk ezekkel az emberekkel.

És egy végtelenül szomorú kapcsolat van a Spinoza képe és a Gólusz között. Az emberi

tekre, mely befogadja őket? Vagy itt kell elveszniök az orosz pusztaságban?

Pedig mennyi erő, mennyi alkotásra kész akarat, mennyi forró vágy, fiatal remény él egy-egy ifjú száműzött lelkében! Mennyi melegség, önfeláldozás egy-egy halavány nő szívében! A férfi, ki gyermekét a zsidó apa minden gyöngédségével öleli magához, maga ez a gyermek, a ki bájos és szivettépő tudatlanságában úgy tekint ki az ölelő, melegető karok közül, mint puha, biztos fészkeből egy kis madárfiók — mind, mind a halál martalékaik lesznek, vagy egy élet, mely számukra alig jelent jobbat a halálnál.

Hirszenberg lelkében nő és forr a keserűség. A lelke beteg tőle, a teste is fáradt, erőtelen. Úgy érzi, gyógyulást csak az ősi földön találhat. És tényleg hanyatló életereje mintha megújulna Palesztinában. Mikor bejárja a régi Jeruzsálemet,

mikor holdfényes éjszakán ott áll az Olajfahegyen nagyszerű látomások támadnak lelkében. Századok távolságán keresztül felcsendül a próféták erős szava, a nyugati fal árva, síró kövei helyén, karcún, komor pompával emelkedik az ég felé a Templom és minden oldalról jönnek Izrael fiai, hogy bemutassák az ünnepi áldozatot.

Élet sarjad a földből, élet lüktet a levegőben.

Pedig a józan napfénynél milyen más minden. Halott volt ez a föld sokáig és meghalni jöttek ide a zsidók, kihült lélekkel és kihalt reményekkel. Hiába keltek tavaszi szellők Hermon hegye felől, nyomukban alig támadt élet, és csak halvány, beteges virágokat hordott a föld. Mégis Hirszenberg számára új élet, új erő forrása lesz. Kedvvel és örömmel vállalja hivatását a Becalel iparművészeti iskolában, melynek első tanárai közé tartozik. Kialakul előtte a nagy cél, melyért élni, küzdeni érdemes: új életet fakasztani a romok

Hirszenberg: Tanulmány a Gólusz c. képhez.

Hirszenberg: Tanulmány a Gólusz c. képhez.

közül, megszerettetni a munkát ezzel a néppel és érzéket nevelni bele az ipar és az ipar művészete iránt. Mert ettől reméli a legtöbbet. A föld gazdag ki nem használt művészi motívumokban, melyek csak meglátó szemekre és dolgos kezekre várnak. Hirszenberg tanít és dolgozik. Gyönyörűség itt a munka és szent az alkotás. Öröm tölti el, mikor látja, hogy dermedt halalos álmok után lassan, lassan ébredezni kezd körülötte az élet. A hatalmas új benyomások elfedik a multat, lelke meggyógyul Palesztina levegőjében. De teste, kimerült idegrendszere már nem tudott új erőre kapni. Későn jött Jeruzsálembe. Ő, aki munkás kedvvel, nagyszerű tervekkel jött ide, ő is mint annyian csak meghalni jöhetett. Munka és alkotás közepette támadta meg testét a láz, a melynek gyenge szervezete nem tudott ellentállni. Nagyszerűen

tragikus életének elmúlásában vigasztaló, hogy reménnyel, hittel a szívében, új élet küszöbén, mely még semmit sem árult el a csalódásokból, melyeket rejtgetett — ragadta el a halál.

Hirszenberg utolsó éveinek hűségese kísérője volt a felesége. Ennek az asszonnak előkelő, megértő lelkében otthont talált a művész mindenvágya, minden célja. Két ember harmonikus együttélésének gyönyörű példája az ő házasságuk. A keresztény francia nő teljesen átalakult Hirszenberg oldalán. Átérése nem egyik forma kicserélése egy másikért, hanem komoly hitvallomás, hasonlatos ahhoz, amilyennel ajakán Ruth követte valaha a zsidók országába Noémit.

Hirszenberg sokszor választja művészete tárgyául

feleségét, művészi finomsággal mindig mást és mást fejez ki ebben a mélységes titkokat rejtő női arcban. Megfesti többek között mint Jeruzsálem szimbólumát és ebben benne van az asszony értékének teljes elismerése és egy nagyszerű hódolat. Egynek tekinti és hirdeti őt a zsidósággal, Jeruzsá-

lemmel, mindazzal, ami lelkének drága.

Az asszony pedig, aki férjével együtt rajong az ősi földért, vele együtt sző ragyogó álmokat, a zsidó nép újjászületéséről, így szól a zsidósághoz férje halála után: „Er war einer der Pioniere, denen die Juden es mit zu verdanken haben werden, wenn sie einst ihr höchstes Ziel erreichen... Sein Name gehört in das goldene Buch der heiligen Heimat. Mögen die Juden ihn niemals vergessen!“

Hirszenberg: Gólusz (száműzetés).

DR. HEVESI SIMON: ÁDÁM ÉS ÉVA ECSET ÉS VESŐ ALATT.

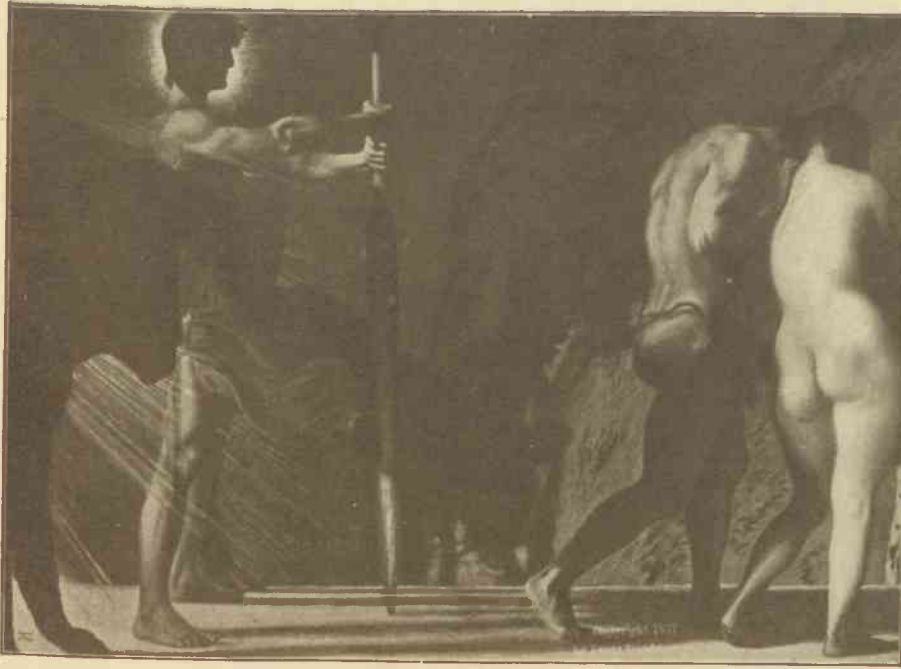
II.

XIV. század vége, mint általában a művészetek történetében, úgy tárgyunkra vonatkozólag is új irányok és erős fejlődés korszakát nyitja meg. A keresztény egyházi művészet felfogása Adám és Éváról nagyon szomorú. A Midras például igen keveset foglalkozik Mózes I, 2, 17 versével — „amely napon ennél a fa gyümölcséből, halálnak halálával halsz“ — mintegy átsiklik rajta és inkább kiemeli azt, hogy az első bűnessel Adám eltörpült, összezsugorodott, nagyságában megtörött. Am a keresztény hermeneutika éppen ezt a momentumot hangsúlyozza legerősebben Adám és Éva történetében: Adám és Éva hozták a halált a földre. Így jut bele Adám és Éva históriája a legrégebb magyar nyelvemlékbe, a Halotti beszédbe is. Ez a szomorú színezés, mely az augsburgi dóm XI. századbeli domborművű ajtódiszitményein épp úgy kifejezésre jut, mint a XII. századbeli Biblia Pauperum miniatűrjein, most szabadabb, egészségesebb és mélyebb felfogásnak ad helyet. *Pietro di Puccio* (1390) a pisai temetőn még azért alkalmazza Adám és Éva esetét, mert ők hozták — egyoldalú értelmezés szerint — a halált a földre. Zsidó temetőn az ilyen alkalmazás csak utánzásai hajlamból magyarázható. A biblia első két fejezetének gondolatmenete nem

ide csúcsosodik. Adám és Éva történetében a biblia nem a halált projiciálja, hanem az életet, az élet szakadatlan árját és gazdagságát, melyben vezető motívum az erkölcsi törekvés és a munka, mely visszahódítja az elvesztett paradicsomot. A XIV. század végével felszabadul a művészet is a teológiai pesszimizmus békóiból és az életet veszi tárgyául, az erőt, a szépséget, a szenvedélyt a tragikumon úrrá levő reménységet, a küzdelmet, a diadalt, a felemelkedést, a jövőnek hitét.

Első helyen *Lorenzo Ghibertiről* (1378—1455) kell itten szólnunk.* Egyike volt azon művészeknek, akik a florenci baptisterium szárnyajtóinak díszítésére hirdetett versenypályázatban részt vettek. Brunellesco ellenében a megbízatást pályaműve alapján Ghiberti nyerte el. A florenci keresztelőkápolna szárnyajtóit egyenként hat méter magasak és másfél méter szélesek. Mindegyiket öt darab egy négyszögletes bronzrelief takarja, összesen tehát tíz bibliai tárgyú bronz, Ghiberti megannyi remek alkotása, melyeknek láttára Michel Angelo azt mondta a baptisterium ajtóiról: megérdemelnék, hogy a paradicsom kapui legyenek. Talán ez okból, talán azért, mert az első bronz a para-

* Lásd cikkemet: Éva a képzőművészetben, Magyar Zsidó Nő 1900. évi 3. és 4. sz. és Dr. G. Kutna: Die biblischen Gestalten in der bildenden Kunst. Adam und Eva. Ost und West 1905. 9. és 10. sz.

Stuck: Ádám és Éva kiűzetése a paradicsomból.

dícsóni dolgokat mutatja be: a szárnyajtók ma is a Porta del Paradiso nevet viselik. Az első négyszög Ádám és Éva történetét adja elő, négy távlatban, egymásba átolvado négy szakban, oly módon, hogy minden alak háromszor vagy négyszer fordul elő, hasonlóságukat híven megőrizve a mesteri megoldással egy képsíkba foglalt egymásba átfolyó csak elmosódottan határolt négy mezőn.

Az első távlatban hallgatag páfrányok és pálmák árnyában a földön pihen Adámnak még életelen teste — szép férfialak, fürtös hajjal, göndör szakállal, előtte áll az Úr és keze érintésével életre kelti a szunnyadót — és mély csönd ömlik el a jeleneten.

A második távlat a nő teremtését mutatja be gyönyörű konstrukcióban, megragadó kivitelben, melyen andalító hangulat árad el. Éva alakja a légben lebeg az alvó Ádám felett, kezével Isten kezére enyhén támaszkodva, lebegő tartását elősegíteni látszanak a lengő angyalkák, melyek körülröpögnek, fenn a magasban karéjt formásnak a kíváncsi angyalok és gyönyörködve bámulják Isten legújabb remekét: az asszonyt. E jelenet a bronz közepét foglalja el és az egésznek fénypontja. A baloldali háttérszerű távlat a bűnesetet dolgozza föl, letompított hatásaival enyhítve az emberi bűnnek súlyát, a jobboldali előtérbe futó távlat a kiűzetést rögzíti meg. A kiűző arkangyal felé tart felhökön szállva az egész tábla csúcspontjából, a szeráfok karától követett fenéges Isten, aki két kezének kegyelmes és mintegy magyszóráó végtelenül lágy atyai mozdulatával

a jövődobe utal és aki felé Éva még bizalomteljesen visszatekint, mintha nem a kiűző angyalt, hanem csak a buzdító Istent látná, míg az elhagyott boldogságról lemondó Ádám már erősebb, elszánt mozdulattal indul a jövődó felé. A hangulatnak csodás gazdagsága szól hozzánk Ghibertinek, a szobrásznak e hatalmas művéből, mely tíz hasonló értékű műalkotás között a par excellence tárgyunkra tartozó és a biblia értelmébe való behatolás ragyogóan meleg bizonyosságát képezi.

Kortársai, Masolino és Masaccio — a két Tamás — mint mester és tanítvány viszonylanak egymáshoz. Kettensínálták a florenci karmelita templom

Brancacci kápolnájának tető- és falfestményeit. Bajos megállapítani, melyik kihez tartozik. Valószínű, hogy a tetőbolton levő festmény, melynek tárgya Ádám és Éva bűnesete, Masolinótól ered. Ádám borostás arca kellemetlen benyomást tesz, sűrű gyapjas fekete haja és húsos ajkainak vastagsága néger tendenciákra vall, Éva ellenben arcának feltűnően értelmes kifejezésével ragad meg; az emberhajú kigyó jól bodrozott és gondosan fésült hajzatot visel.

A Paradicsomból való kiűzetés remek falfestménye a fiatalon elhalt Masacciót (1401–1428) vallja mesterének. Egészen más ez az Ádám és ez az Éva, mint a tetőfestménybeli. A tanítvány túljárt mesterén. Korszakos ez a kép, mert a régi merev formák helyébe bevitte a természetesség, az érzelmek őszinteségének, a mozdulatok valószínűségének, a belső igazságnak és hűségnek új kinyilatkoztatásként ható élettelenségét. A kép oly mély benyomást tett, hogy Rafael a Loggiák hasonló tárgyú freskóiban mintául vette és utánozta.

Még alig száradt meg a festék a Brancacci kápolna falain, mikor egy szerencsés felfedezés, mely az olajban dolgozás új technikájával az olajfestészetnek a legszélesebb mezőket nyitotta meg és mely színezésben és kivitelben a művészet előtt új lehetőségek világát tárta föl, Németalföldre terelte a művészek és a festőművészet iránt érdeklődők figyelmét. Hubert van Eyk (1410) feltalálta az olajfestészet új technikáját, mely a művészetet a mesterség számos élénken érzett nehézsége és nyüge alól felszabadította. Főműve a híres genti oltárkép, melyet fivérével Jan van Eykkel egye-

Lilien: Ádám és Éva kiűzése.

temben az új technika alkalmazásával festett, díszletszerűen szerepelteti Ádámot és Évát. A genti oltárkép több tagozatú három részből állott; az egyes részek most Európa három különböző pontján őriztetnek, műtörténelmi becsük rendkívüli már csak azért is, mert az új technikának első diadaljelei. Egyik része Gentben maradt, a másik rész Berlinbe került, az Ádám és Éva-kép a brüsszeli múzeum féltve őrzött kincsét képezi. Ádám is, Éva is holland típusra emlékeztető, mély komolyságot éreztető, értelemsugárzó érdekes arckifejezésével tűnik fel. Bibliái komolyság és az élet misztériumán való tünődés beszél vonásaikból, melyben nem jut szóhoz sem az izzó szenvedély, sem a büntudatos csüggettség. Szoborszerű nyugodtságuk a színek fényjátékában meglepő ellentétet képez kortársának, *Quercíanak* 1425-ből való domborműveivel, melyeken a mozgalmasság és szenvedélyesség ereje szinte kilépteti a szkulpturális keretéből az életdús alakokat. (Domborművek a S. Petronia-egyház főportálján Bolognában.)

Majdnem egy századdal később a nagy *Dürer* műtermében vagyunk Nürnbergben. A Magyarországból idegenbe szakadt családnak nagy művész-sarja bennünket szívesen fogad. Rézkarcán az első emberpárt látjuk a paradicsomban. Mindkét alakon az emberi szépség szembeszökően, de mégis nemesen akcentuálva. Ádám élénk ürge mozdulattal nyújtja kezét az Éva baljában mosolygó alma után. A háttér almaliget, melynek szélső hajtásán picike kígyó tekergőzik, tollbokrétás fejét előre nyújtva, hogy Éva jobbából a neki szánt almafalatot átvegye. Távollabb egy faágon, melybe Ádám egyik kezével könnyedén fogódzik, hidetési táblácska lóg: *Albert Dürer Noricus* faciebat 1507. Az ág felett papagály komolykodik, a földön mezei egér, iramszarvas, nyulacska és egy minden arányon túl hizott lustálkodó macska tesz tanuságot a paradicsomi boldog állapotokról.

Cranach Lucas számos Ádám-Éva-festményét és

karcát (Drezda, Berlin, Florenc, München) bizonyos érzéki zamat jellemzi, mely különösen Évának színre vitelében és beállításában válik uralkodóvá; több kevesebb naturalizmus jellemzi *Baldung*, *Beham* és *Gossaert* paradicsomi képeit.

És most eljutottunk a legnagyobbhoz, aki toronymagasságával emelkedik ki az emberi alkotó lángelmék közül, aki dominálja a művészetek történetét, aki annyi izgatottsággal és zaklatottsággal szenvedette meg érzékeny, túlfeszült idegeit, mert nem volt elég ideje, hogy annyit teremtsen, amennyit lá-

zas művészlelke megálmodott és amennyit mohó művészi ambíciója elvállalt, a fáradt és szomorú óriáshoz, aki elégette magát művészetének belső perzselő lángjában, aki építész, festő és szobrász volt egy személyben, és grandiózus volt mindenben, amit alkotott, szédületes nagy koncepciójában és kifejezésében egyformán — *Michel Angelo Buonrotto*hoz, aki rendkívüli jellemző erejét úgy szőlőlván a bibliai plasztikai tartalmának feltüntetésére fordította. Gigantikus Dávid-szobra a florenci akadémián, menumentális Mózes szobra, Ráhele és Leája beszélnek erről a szobrászatban, de még jobban festői alkotásai. 1508—1512-ben festette a Sixtusi kápolna mennyezetének világhírű freskóit. Kilenc nagy mezőn mutatja be a bibliai történetet az özönvízig, három képben Ádám és Éva történetét, három képben a világteremtést és ismét három képben Noé életét. A freskók közeit és szögelleit, a boltozat fülkeit — mint ismeretes — szintén számos bibliai vonatkozású műalkotás tölti ki, Mózes csodatéte az ércikgyóval, Dávid diadala Góliát felett, Hámán bűnhődése és a próféták ragyogó sorozata. A tárgyunkra tartozó három mező: Ádám teremtése, Éva alkotása, a bűneset és kiűzetés. Az utolsóban az almafa egyik oldalán a szerelmes ifjú pár üdeségének pompázó szépségében, az almafa másik oldalán a kiűzött bujdosók; a fa lombjából a kígyótestű démon a szerelmesek felé nyújtja az almát egyik irányban, a fa lombja felől az arkangyal kardját nyújtja a távozók felé a másik irányban. Éva teremtésében engem legjobban megragad a mélységes álom, mely Ádám arcán és alakján előmlik. A legbámulatosabb Ádám teremtése. Amíg csak a tökéletes, a művészi szép, a kifejező és csodálatos iránt az emberi szív érzékkel fog bírni, és amíg csak a Sixtusi kápolna repedező mennyezete ezt a kincset meg fogja őrizni, amíg csak emberi szív reszketni tud a megilletődés és csodálat mértéktelen gyönyörében: addig hódoló bámulattal fog megállani az ember, hódoló bámu-

lattal fog feltekinteni az isteni teremtést élénk varázsoló emberi nagyság remekére. A kép kompozíciója ez: végtelen gyorsaságával a súlyos mozdulatnak közeledik az Úr a világűrben a kőszál felé, melyen Ádám szép élettelen teste pihen. A mozdulat gyorsaságát a hajzat és redőzet nehéz, de viharos lengése jelzi. Kagylószerűleg redőzött burkolat fedi az Úr alakját, mely részben takarja a kísérő angyalok karát. Az Úr előre szegzett jobb karjának kinyújtott ujjával közelít Ádám felé, ki lankadtan emeli eleje bal kezét. A benyomás olyan, mintha áramok közlekednének a kinyújtott kezek között és mintha Isten ujjából villanyos szikra csapna át Ádám testébe, mely összeborzong, részbenként megelevenedik és szemeit félig alétan felnyitva vágyteljesen tekint Isten felé — pillantásában az élet sóvárgó anda vágya van kifejezve.

Rafaél még több babért szedett a biblia mezőin. A Loggia 56 bibliai tárgyú falfestménye a Vatikán előudvarának Cortile di Damaso 11 képsíkján tanúságot tesz a bibliából merített művészi ihlet nagyságáról és sokszorosításokban mindenkinek hozzáférhető. E sokszorosítások „Rafaél bibliája” néven ismeretesek. Rafaél Adámja és Évája élénken emlékeztetnek Masaccióra, de harmónikus, költői hangulatainak bája — az *rafaeli*. Palma Vecchio (1480—1528) vitte bele a legtöbb ideális szépséget és vonzó varázst az első emberpár ábrázolásába. A tökéletes emberi szépségben látta Ádám és Éva karakterisztikumát. Figyelmet érdemel a velencei művész festménye amaz álmatag öntudatlan arckifejezés miatt is, melyet Ádám és Éva vonásaiba belévarázsolt. Nem képzelhető kedvesebb és vonzóbb valami, mint az érzelmek ama gyermekies kifejezése, mely Ádám és Éva arcán tükröződik. Exisztenciális képeknek nevezte egy szellemes esztétikus az idős Palma ilyenmő alkotásait, mert nem fejeznek ki mást, csak a pusztá létet, a lét gyönyörűségét, szépségét és örömet.

Tiziano Vecello „Bűnesete” is (1568 táján készült) ebben a hangulatban van tartva, de már tárgyánál fogva is belévegyül a tragikum egy árnyalata — egy újabb nűansza azoknak az ismeretes tiziani félárnyékoknak a fehér női arcon. Szakállas, fűrtőshajú Adámja (ülőhelyzetben a fa alatt) sok verizmussal és kevés nemességgel modellálva, előre nyújtott karjával vissza akarja tartani Évát, mikor az leszakítani készül a ragyogó almát. Éva áll; tartása a test dús szépsége mellett grációzan könnyed és meglepő, egyik karjával a hatalmas almafa fiatal melléktörzsére könnyedén támaszkodva, rásimul, másik karjával a magasba nyúl, hogy a szelíd gyermekfejű kígyócska által feléje hajlított galyról az almát letépje, fejének rendkívül kecses tartása feloldalt magasba néző irányt vesz, a fél arc és az áll fehéren megvilágítva, az alétas tekintetű szemekre a tragikum árnyéka borul.

Tintoretto „Paradicsomát” csak megemlítve, röviden időzünk Rubens Péter Pál „Ádám és Éva a paradicsomban” nevű nagy vásznánál (haagai kir. képtár), melyen Ádám és Éva alakja a nagy mester remekelése, ellenben a paradicsomi színgazdag táj egymással megférő faunájával, az ézsászi messzianikus békére emlékeztető állatvilágával, színpompás páváival, tündöklő vízeivel, csillogó, mosolygó egével, Rubens tanítványától, Jan Bruegheltől való. Ismeretes dolog, hogy Rubens, ez a nagy-konceptiójú mester, aki ezer és néhány száz remek festményt hagyott maga után, sokszor képeinek csak főalakjait és kompozícióját alkotta meg, a többi kiváló tanítványaival végeztette.

Érdekes Rembrandt ösempárja — rézkarc —, melyen a mester mintegy a darvinizmus előfutárjának bizonyul, de hiába, ösempereinek arcán sok értelem, több mint misztinglinkszerű intelligencia beszél. Nem valami nagyon szépek Rembrandt ösemperei. Izmaik lötyögősek, testtartásuk ormótlan, arcuk nyomott, rút. Palma Vecchio nem így képzelte ősapánkat, Adámot és ősanynánkat, Évát. Igaz ugyan, hogy a majom csúnya állat, de ebből még nem következik, hogy az ösempár is csúf volt, hiszen szép állat a tigris, az oroszlán, még a ló is szép állat, szép a hattyú, a lantmadár, talán

Rembrandt. 1638

Rembrandt: Ádám és Éva.

szép volt az ősemler is. Sokban emlékeztet az idős Palma festményére *Carlo Cignani*nak, a bolgnoi mesternek Ádám és Évája. Éva itt a sémi fajtypus kedves képviselője szeme vágásával, arca vonásaival, ha nem nézzük fényben rezgő gyönyörű aranyhaját. Ádám szép arcának komor, szinte fájó vágyteli szenvedélyessége és Évának üde vidorsága kedves kontraszttal ragadja meg a szemlélt. Az eredeti festmény a budapesti „Akadémiai képtár“ tulajdona, most a Nemzeti Múzeum városligeti képtárában látható.

Francesco Albani Ádám és Évája fiatalságában és naivságában rajzolja az első emberpárt. Ádám a földön, mintha fektéből most emelkednék ülő helyzetbe, félkarjára támaszkodva olyan, mintha csak most elevenednék meg — sokban emlékeztet *Michel Angelo* Ádámjára. Örömmel láttam ebbeli észrevételemet igazolva *Kutnánál*, aki „*Michel-angeleske Lagerungról*“ beszél. Kissé távolabb ül Éva, kináló tenyerén az alma, melyre Ádám szelid határozottsággal helyezi kezét és már most az alma olyan, mint egy összekötő erőközpont a két kéz között.

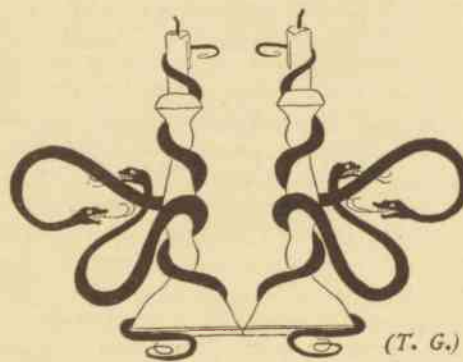
Hatalmas kép *Böcklinnek* emberpárja, megható *Leon Bonn*nak Ádám és Évája Abel holttesténél, érdekes *Klingernek* kissé könnyedén tartott „*Eva und die Zukunft*“ nevezetű képsorozata és *Stuck*nak modern kivitelű kiütetése; nagyon bájos *Ebbinghaus* családi otthona: almafák ágain áthúzott karokon nádlevélből rakott héjú képezi a családi hajlék födelét, benne a tűzhely lobogó lánggal, a tetőn két fehér szerelmes gerlice, a szőkehajú Éva gútsallyal és orsóval fonalat pödör, a nagyon megkomolyodott Ádám ásójára támaszkodva fáradtan áll, egy kis fiú faedényben vizet visz neki, a másik, kisebbik fiú a hű kutyával játszik, a cserény mögött bárányok legelnek, az előtérben kis patak szalad, a háttérből a kékes tenger és a kékellő ég tekint be — a természet, a család és a munka apoteozisa.

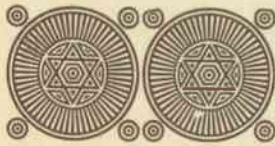
A megadott szűk keretben teljességre számot nem tartva, még megemlítjük *Schwind* Mór freskó-festményét a bécsi Operaházban, az újabbak sorából *Lesser Uri* Ádám Éváját az elsőszülöttel és *Lilien* bibliai illusztrációit, a hazai művészet idevágó termékei közül *Paczka Ferenc* remek olajfestményét, mely mint *Lesser Urié*, rideg, kietlen tájon mutatja be az edene-vesztett emberpárt és végül *Zichy Mihály* illusztrációit az Ember tragédiájához.

* * *

Nincs a szellemi életnek olyan ága, melyre a biblia mélyen járó hatást ne gyakorolt volna. Kezébe veszi a bölcsész a bibliát és eltűnődik a lét és keletkezés örvénymélységű örök kérdéseiben, felüti a bibliát az erkölcsstanító és az erkölcsi eszmék arany himporát viszi belőle az emberi gondolkodás virágaira, belemélyed az orvos a bibliába és a higienikus tanok nagy rendszerének bölcsességét csodálja, belétekint a jogtudós a bibliába s

a társadalmi élet, a közélet, a jogélet építő köveit találja benne, felnyitja a történet a biblia avult sárga leveleit és feltárul előtte a régi világ, megjelennek sirba hanyatlott nemzetek szokásaikkal és viseleteikkel, küzdelmeikkel és belső életükkel, megnyílnak Fenícia rabszolgavásárai és gazdag áruházai, Babilonia fegyvertornyai, Perzsia palotái, ki- és beözönlenek a színen fejedelmek és harcosok, utazó kalmárok és hajósok, zsidók, egyiptomiak, asszirok, lovas skyták száguldanak virágzó városok felé. Belémerül a bibliába az író és a költő és álmodja multak álmodását és áteszmél örök hangulatokat. Az őserő, mely a biblia nyelvében él, megihletti és lebilincseli, képek, hasonlatok, magvas szólások sokaságától megtermékenyül és a bibliai reminiscenciákból merit új gondolatokat. *Byron* *Kainja*, *Milton* paradicsoma, *Goethe* *Jóbszerű Faust* prólogja, *Sulamith*, *Eszter*, *Athalia*, *Jefté* leánya, *Sába* királynője kiszállanak a világirodalomba, s a biblia hangulatai egy *Porpora* és *Palestrina* kompozícióiban jutnak zenei kifejezésre. Szóval nincs a szellemi életnek olyan ága, melyre a biblia ne gyakorolta volna mélyenjáró termékenyítő hatását. Leírhatatlan és kimeríthetetlen a bibliának hatása a szemléltető művészetekre, a festészetre, szobrászatra és a rokonművészetekre is, — ezt óhajtottuk igazolni az első emberpár szűszéjének hézagos történetével, — óriási ez a hatás, elannyira, hogy aki műtörténettel akar foglalkozni, vagy aki csak élvezni akarja a régi és új mesterek alkotásait, annak ismernie, tanulmányoznia kell a bibliát. Századok fognak századokra halmozódni, rétegeződni a jövendőbe és mindig kiröppen az alkotók műterméiből egy-egy csodás Ádám-Éva-alkotás, hogy gyönyörködtetve vezesse vissza az emberi gondolkodást a biblia ősforrásaihoz. Am hálás feladat lenne, ha zsidó művészeink a biblia igaz értelmének és így igaz nagyságának tolmácsolására használnák fel azt az ecsetet és vésőt, mely hivatva van teremteni és példa kedvéért az első emberpár ábrázolásában azt a gondolatot tennék világossá, mely az egész bibliai végigsugárzik az első szótól az utolsóig és mellyel az Ember tragédiája véget ér: Mondottam, ember, küzdj és bizzá!

A TOLL HARCOSAI

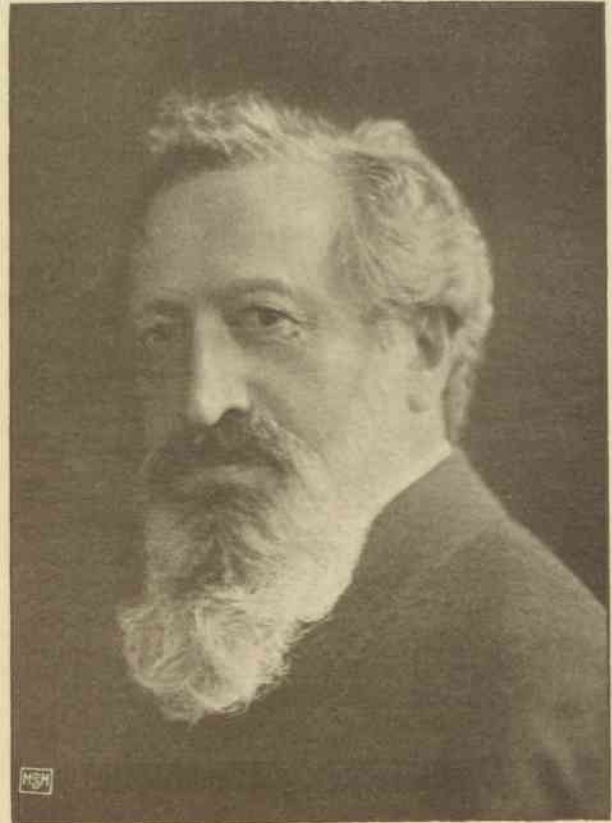

PEISNER IGNÁC: MAGYAR ZSIDÓ HIRLAPÍRÓK. VEIGELSBERG LEO.

Az 1907-iki október hó 31-én délután 3 és 4 óra közt pisztolylövés dördült el a Pester Lloyd szerkesztőségének egyik szobájában; a golyó a magyarországi német publicisták legnagyobbikának, a német stílusnak Börne és Heine után egyik legelső mesterének, Veigelsberg Leónak oltotta ki életét. Az ő kétszavas vezércikkei évtizedeken keresztül gyönyörködtették, elragadták, elbűvölték a Pester Lloyd olvasóit. Akárhányan voltak, akik csak azért járták, csak azért olvasták azt a lapot, hogy Veigelsbergnek művészi szépségekkel telített cikkeit élvezzék. Mert Veigelsberg művész volt a szó legmagasztosabb, legnemesebb értelmében. Bármily jelentéktelen, bármily száraz tárgyról írt, az ő keze alól csillogó, ragyogó mestermű került ki. Humora isteni, gúnyja öldöklő volt, de bármily erős fegyverrel harcolt, sohasem ragadtatta magát a durva személyes sértés terére, ami az ő egyenes lelkével, előkelő, minden agresszivitástól távol álló természetével nem fért volna meg. Barátai szerették, rajongtak érte, ellenei — ha ugyan voltak — tisztelték, respektálták. Mert jellemének alapvonásai, a jóság és emberszeretet egyrészt, az igazságosság másrészt sohasem tagadták meg magukat írásaiban sem; azért bármily élesek voltak is olykor nyílai, sohasem ejtett mélyreható sebet; nagylelkű győztesként beérte azzal, hogy ellenfelének fegyverét összetörte. Minél kiválóbb volt az, aki ellen küzdött, annál nemesebb volt az ő harcmodora; legfényesebb cikkei azok voltak, amelyekben egy Sennyey, egy Apponyi, egy Szilágyi ellen kellett állást foglalnia. Legremekebb „cicerói“ az egyházpolitikai küzdelmekben láttak napvilágot; az igazi szabadelvűségnek nem volt elszántabb, sikeresebb bajnoka Veigelsbergnél. És bár sohasem tüntetett zsidó voltával, a zsidó faj minden talentuma és erénye sűrűsödött meg az ő cikkeiben. Az ihletett művész remekein nem látszik meg az előkészület, a munka; Veigelsberg cikkei is csak úgy könnyedén odavetetteknek látszanak. Pedig ő alapos ember volt, aki tudását folyton szaporította, és hogyha új, nehéz politikai téma merült fel, ő annak az egyetemi tanárnak a szorgalmával és lelkiismeretességével tanulmányozta, akit a viszonyok arra kényszerítettek, hogy egy tőle távolabb álló diszciplínáról tartson előadásokat.

Mielőtt az írói pályára lépett, mint egészen fiatal ember, tanító volt Kecskeméten. A millenniumi ünnepek alkalmából megjelent a zsidó isko-

lák — fájdalom nem teljes — monográfiája; a zsidó tanító monográfiájába még senki sem mert belefogni. Pedig a zsidó tanító olyan fontos tényezője a mi kultúránknak, hogy megérdemelné a

Veigelsberg Leo.

bő méltatást. Egyszerű zsidó tanító volt az a Bloch Móríc is, akiből később, Ballagi néven, a magyar protestáns theológiának és a magyar nyelvtudománynak egyik alapvetője, oszlopa vált. Ilyen zsidó tanító volt a nagyboldogasszonyi születésű Veigelsberg is. Alig volt 23 éves, 1867-ben, a politikai élet felébredése, az alkotmány helyreállítása idejében már Pesten találjuk, ahol írói képességei csakhamar a figyelmet reá terelték. Feltűnést keltettek különösen az országgyűlésről írt, humortól és szellemtől szikrázó, az egyes honatyákat kitűnően jellemző szilhouettái, amelyek később könyv alakban is — névtelenül — jelentek meg. Csak-

hamar Horn Ede német lapjához került, onnan pedig 1871-ben a Pester Lloydhoz, amelynek vezércikkírója, majd főszerkesztő-helyettese és legutóbb főszerkesztője volt haláláig — kivéve két évet, amelyet a nyolcvanas években a Neues Pester Journal kötelékében töltött.

Mimosa természetéből kifolyólag nem vágyott szerepelni a közéletben. Hiába ajánlottak fel neki a szabadelvű kormányok képviselői mandátumot, ő ezt a világeért nem fogadta volna el. Azt azonban nem akadályozhatta meg, hogy az újságírói egyesület alelnökének ne válassza, valaminthogy belé kellett törödni abba is, hogy Ő Felseje a III. oszt. vaskoronarenddel tüntette ki. Egyébként alig hallott valamit róla a nagyközönség, annyira fázott attól, hogy előtérbe lépjen. Egyetlen egyszer esett szó róla az újságokban, amidőn a bécsiék hatalmas polgármesterét, Luegert párbajra hívta. Veigelsberg ugyanis egy cikkében élesen, de tárgyilagosan bírálta a „schöner Karl“ városi gazdálkodását és Lueger viszonzásul sértő megjegyzéseket tett Veigelsbergre egy bécsi antiszemita lapban. Lueger persze visszautasította a párbajt, mert elve az volt, hogy sérteni szabad, de a sértésért helytállani fölösleges.

Szépség és elegancia volt Veigelsberg vezércsillaga, amikor írt, amikor beszélt, amikor cselekedett. Amilyen kifogástalanul korrekt volt a külső

embere, olyan határozott, kimért, szerény, de öntudatos volt viselkedésében. Tudott magán és érzelmein is uralkodni, de nem annyira, hogy könny ne tolult volna a szemébe, ha előtte fiát, Ignost dicsérték. Szinte megható volt ennek a két kitünő embernek, az apának és a fiúnak, egymáshoz való viszonya. Es a legszebb, amit Veigelsberg Leóról írtak, az a cikk volt, amelyet Ignotus a Hétben tett közzé, amikor ez az apjának az arcképét hozta.

Egyik fő erénye és fő hibája volt Veigelsbergnek az ő határtalan jósága és az emberek becsületes-ségebe vetett hite. Hozzá senki sem fordult hiába, és én tanuja voltam egyszer, amint egy fiatal embernek, akit sohasem látott és akinek diktálni akart, tetemes előleget adott, még mielőtt csak egy sort is írt volna neki; persze a fiatal ember eltávozott az előleggel és nem mutatkozott többé.

Ez a naiv bizalom és a pénznek, amíg volt, semmibevevése, idővel anyagi viszonyait oly zilál-takká tették, hogy a kibontakozás lehetetlennek látszott. És mert nem élhetett többé szépségben, hát meghalt szépségben, erejének teljességében, szellemének nem hanyatlott rugékonyságában. Önkéntes halála épp oly megdöbbenést keltett és épp oly gyászt hozott a budapesti sajtóra, mint néhány évvel utóbb egyik legjobb barátjának, Hevesi Lajosnak öngyilkossága Bécsben.

NAGY IMRE: A KIS ZSIDÓ.

Van egy kicsi fiam,
Apró a keze, a lába,
Szöke fejét még beleveri
Az asztalfiába.

Van egy kicsi fiam,
Eleven, okos a szeme,
Reggeltől estig nagy kacagással
Pörölkök vele.

Van egy kicsi fiam,
Hószínű fehér a teste,
Kis szemét betanult imával
Csukja le este.

Adonáj... Adonáj...
Motyogja lassan a drága,
Belefoglal engem is a kis
Héber imába.

Örül, ha aztán vége
A sok-sok különös szónak,
Örülök én is, hogyne örülnék
A pici zsidónak.

HÉBER BÖLCSÖDAL.

Simplex

Schohaw he - ra - dam

ben - li ja - kir Schma a - da - der

sohr bi - maj he - dam da - mer - cha - kim

ha - fo haj lah tr bi - maj he - dam

da - mer - cha - kim ha - fo haj lah tr.

Heine, az örökké szellemes, az örökké mélyérzésű és a saját érzéseit örökké ugyanazzal a cinikus gúnnyal illető Heine mondja: „Dieses Urübelvolk ist lüngst verdammt und schleppt seine Verdammnisqualen durch Jahrtausende. O dieses Egypten! Seine Fabrikate trotzen der Zeit; seine Pyramiden stehen noch immer unerschütterlich; seine Mumien sind noch so unzerstörbar, wie sonst und ebenso unverwüsthlich, wie jene Volksmumie, die über die Erde wandelt, eingewickelt in ihren uralten Buchstaben-Windeln, ein verhärtet Stück Weltgeschichte, ein Gespenst, das zu seinem Unterhalte mit Wechseln und alten Hosen handelt“.

És ez a megkövesedett darab világtörténelem végnélküli vándorlásában magával visz mindenüvé egy darab gazdasági rendszert, egy kifejlett gazdasági felfogást, a gazdasági fejlődés anyagi eszközeit és ezzel együtt a kulturális fejlődés alapjait. „Wie die Sonne — mondja Sombart — geht Israel über Europa, wo es hinkommt, spriest neues Leben empor, von wo es wegzieht, da modert alles, was bisher geblüht hatte“.

Az Egyesült Államok 1783-ban mondják ki az összes polgárok és ezzel együtt a zsidóság egyenjogúságát, Franciaország 1791-ben, Hollandia 1796-ban, de már Angliában csak az 1859-iki törvényhozás hozza meg az egyenjogúsítást Ausztriában, továbbá Magyarországon az 1867-iki, míg Olaszországban csak az 1870-iki. De minden ellenséges törvényhozás dacára már a felszabadítás előtt láttuk, hogy végigvonul az egész gazdaságtörténelmen a zsidóság gazdasági jelentősége. Ahol nagy gazdasági kérdések megoldásáról, ahol új gazdasági intézmények létesítéséről van szó, ahol a gazdasági élet fejlesztése és kiterjesztése van kérdésben, ott van a zsidó. Hogy csak egyetlen frappáns és közismert példát említsék, magának a Rotschild-háznak, amelynek fénykora a XIX. század első felébe esik (londoni háza 1798-ban, a párisi 1812-ben, a bécsi 1816-ban, a nápolyi 1820-ban lett felállítva), világhatalma úgyszólván egyeduralma az összes emmisszionális piacokon majdnem minden országban megelőzi a jogi emancipációt.

Pedig a küzdelem, az életfenntartás, különösen bizonyos országokban, rettenetes nehéz. Így pl. Magyarországon is. Az 1830-as években a közlekedési viszonyok nálunk lehetetlenek voltak. Az első vasutak csak az 1840-es évek felé épülnek és a Dunán az első hajók 1830 után kezdenek járni. Az ország belsejében pedig a rettenetes utakat, amelyek hónapokon keresztül járhatatlanok, amelyekben elfeneklik a szekér és a biztonság is a legrosszabb, rendszeresen csak a szegény zsidó kereskedő járja. És milyen előítéletekkel kell meg-

küzdenie! Még a XIX. század elején az összes kereskedő városok az országos választmányhoz intézett beadványaikban egytől egyig tiltakoznak a zsidó kereskedelem ellen. „A valódi kereskedő üzleti szellemét — mondja az egyik beadvány — nem szabad összetéveszteni a zsidók elvetemült üzelmével“. Kifogásolja, hogy a zsidók mindenben a legalacsonyabb árakat nyújtják, bérletekért pedig a legmagasabb bért fizetik. Még a pesti kereskedők testülete is tele van váddal a zsidó kereskedők ellen és tiltakozik azoknak a testületekbe való bevonása ellen. És csak az 1840-es évek végén kezdenek különbséget tenni a batus zsidók és a vagyonosabb zsidó kereskedők között. Pedig mint Vargha Gyula ezen kor gazdaságtörténetének ismertetésében írja: „ebben a gazdasági újjászületésben, melyet Széchenyi lángesze indított meg, nem csekély szerepe volt a zsidóságnak, amely mindinkább kezdte elfoglalni a régi, többnyire a német származású városi polgárság helyét“.

Különben ennél a pontnál álljunk meg egy percre, mert az a kifogás, amit majdnem az összes magyar kereskedői beadványok a zsidóság ellen emelnek, t. i. az alacsony ármegállapítás kifogása, nem új, hanem az idők egész folyamán visszatér mindenütt. A túlságos alacsony versenypárok, a concurrence de loyale az a kifogás, amely a zsidók ellen a XVI—XVII. századtól kezdve minduntalan visszatér, különösen Németországban is és amely igen sok helyt elűzetésüknek főokát képezi. Hogy ez az alacsonyabb ár melletti kereskedés a zsidók részéről megvolt, az történelmileg körülbelül bebizonyítottnak vehető. Hogy mi tette lehetővé az annak a megállapításánál, amit e pillanatban akarok, végeredményben mellékes. Csak röviden említem meg, hogy az akkori általános felfogás az a zsidók aljas praktikáinak és csalásaira vezette vissza. Pedig a jelenségnek kézenfekvő, egészen más indokai voltak. Indokát találta abban, hogy a zsidót sanyarú és elnyomott helyzete az olcsóbb és selejtesebb árú néha bizony nagyon keserves és nagy leleményességet igénylő felkeresésére szoritotta. Indoka volt, hogy gyorsabban lebonyolított forgalma által alacsonyabb árak mellett többet keresett. De főleg lehetővé tette részére a kisebb haszon vételét az, hogy míg a keresztény kereskedő társadalmi helyzetét által megkivánt és különösen a XVI. és XVII. században szokásossá vált nagy luxusigényével szemben a társadalmi életen kívül álló zsidó igénytelen megélhetését sokkal kisebb eszközökkel tudta végig küzdeni.

Amít azonban itt megállapítani kívánok, az az, hogy ennél a kérdésnél minden további kutatás nélkül milyen élesen domborodik ki az a transformatori hatás, amit a zsidóság kereskedői gya-

korlata az egész kereskedelmi felfogásra eszközölt. Ma a szabad verseny befolyása alatt szinte nevetésgélesen hangzanak ezek az annyi erkölcsi felháborodással és annyi applombbal felállított vádak. Sőt csodálatos, hogy hiszen napjainkban agrarius részről különösen az élelmiszerek tekintetében éppen az ellenkező váddal találkozunk az ú. n. közvetítő kereskedelemnek elkeresztelt kereskedelemmel szemben, amely alatt, ha szidják, természetesen mindig a zsidóságot kell érteni, azzal t. i., hogy ez a közvetítő kereskedelem megdrágítja és felemeli az árakat. Szegény zsidók! Azelőtt túlcsofón adtak el, most túldrágán adnak el: sehogy sem tudják a helyes középutat megtalálni!

De vannak más apróbb detail momentumok is, amelyekben élesen domborodik ki a zsidóság átalakító hatása. Ma a kereskedői reklám, a vevőknek hangzatos ígéretekkel való csábítása tudvalevőleg általános szokás. Hogy mást ne említsék, nagy városokban, így nálunk is a kereskedőség — még pedig valláskülönbség nélkül — kirakatversenyeket rendez, amelyek hivatalosan egyenesen szerveztetnek és elősegítetnek, míg viszont a XVIII. század első felében kereskedői szempontból erkölcsstelennek és szigorúan elítélendőnek tartották a feltűnő kirakatok rendezését, mert ebben, mint a vevők bármely más „csábításában“ pl. a kundenfangi reklámban, egy kereskedői szempontból teljesen illoyalis, más tisztességes kereskedők becsületes hasznának elrablására irányuló zsidó praktikát láttak.

Egészen hamis képet alkotnánk azonban, ha a zsidóságnak a XV. századtól kezdve létezett közmegejtélése tekintetében nem vennők figyelembe azt, hogy minden üldöztetés és minden erkölcsi elítélés dacára a fajnak nagy jelentősége a kereskedelemre nézve igen sok helyen már akkor teljes mértékben felismertetett. Angol gyarmati kormányzók nem egy esetben sürgetik a kolóniákba zsidó lakosságnak, mint a legjobb összeköttetéssel bíró, legügyesebb és így a gyarmatok fejlődése szempontjából leghasznosabb elem szaporítását. Ugyanezen időben, különösen a XVI. században nem egy város protestál a zsidók kiűzése ellen azzal, hogy távozásukkal a város kereskedelmét a legnagyobb csapás éri. Különösen Németországban a XV. és XVI. században akárhány város egyenesen azzal a kéréssel fordul a zsidósághoz, hogy üzleteik folytatására a városban telepedjenek meg. Olasz városok szerződési alapon állapodnak meg velük kiváltságok ígéretével, hogy kölcsönintézeteket létesítsenek. Maga a speieri püspök, hogy Speier városát emelje — ha szabad úgy kifejeznem magam — hogy Speiernek egy bizonyos cachét adjon, a XVI. században egyenesen fáradozik azon, hogy a zsidókat városába telepítse. Ismeretes, hogy Cromwell a XVII. században és Franciaország nagy nemzetgazdája Colbert, teljes mértékben felismerik a zsidók jelentőségét.

Már most mindezek után természetesen tolu elénk az a kérdés, hogy vajjon mi adta meg a zsidóságnak azt az erőt és azt a hatalmat, amely őket ezen történelmi szerepre képessé tette? Ebben az irányban követte el a felületes ítélet és a rosszakarát a legcsodálatosabb botlásokat és hibákat. Százszor meg lett írva és százszor meg lett mondva, hogy a zsidóknak a kereskedelmi és ezzel együtt a gazdasági boldogulását precarius helyzetük, a gazdasági élet egyéb tereiről való leszorítottaságuk, ügyességük, ravaszságuk, a megtévesztési praktikákra való hajlandóságuk idézte elő. Lehetetlen felületes ítélet, amelynek, ha magvát kihámozzuk, nem marad úgyszólván semmi. Amit antiszemita részről a megtévesztésre nézve oly szívesen mondanak el, az, amikor jóhiszemű, tisztán a történelmi fejlődés félreismerésén alapszik. Kimutattam fentebb, hogy a zsidóság tényleg egy új világnézetet vitt be a gazdasági életfelfogásba, a szabad verseny felfogását, amely szembeállt az eddigi létezett feudális életfelfogással és amelyet akkor ennek a régi rendszernek a nézőpontjából erkölcsstelennek ítélték, de amelyet ma már teljes egészében elfogadott az egész világ. Talán a történelmi objectivitás szempontjából azt is concedálnom kell, hogy van egy további momentum, amely, mondjuk, a kevésbé „testvéries“ üzletkötési felfogáshoz vezetett a zsidóságnál azon népek felfogásával szemben, amelyek között élt. És ez az volt, hogy a zsidó, aki mint idegen, teljesen elzárkózott és kirekesztett külön faj élt a népek között, üzletének túlnyomó részét nem saját vallásbelijével, hanem az idegennel, a gójjal szemben kötötte meg és concedálva azt is, hogy ezekre az üzletkötésekre nézve lazább lehetett az erkölcsi felfogása, mint a saját testvéreivel kötött üzletre nézve, akkor is ez a zsidóság elszigeteltségének egy természetes következménye volt és semmi esetre sem áll az, hogy a fajban több volt a megtévesztésre irányuló hajlam, mint akármilyen más fajnál. Az erkölcsi felfogás az elmúlt századokra nézve, ha összehasonlítást teszünk a zsidó faj és egyéb fajok között, aligha dönthető el a zsidóság rovására. Hiszen, hogy egyebet ne mondjak, Cromwell, aki mint purifikátor veszi át Angliában az uralmat, az ő általa létrehozott puritanizmus bázisául legtöbb vonatkozásban a zsidó vallás-erkölcsi felfogást fogadja el. A zsidóság befolyásának és hatásának gazdasági életünkre és a kultúrára, egészen más, sokkal mélyebben fekvő okai vannak. Sombart ezen okokra nézve oly érdekesen distingvál, hogy talán megengedhető, ha gondolatmenetét röviden ismertetem.

Végtelen alapossággal és tiszteletre méltó német rendszerességgel állítja fel ennek a kérdésnek a pszichopatológiáját. Szerinte a zsidóság hivatottsága, a kapitalisztikus gazdasági rendszer kifejlesztése, részben objektív, részben subjektív indokokon nyugszik. Vagyis részben oly okokon, me-

lyek a történelmi fejlődés során és ennek következtében a zsidóság sorsának folyamányaként állottak elő, részben olyanokon, amelyek a zsidó fajnak lelki világából, pszichikai rátermettségéből, gondolatvilágának kapitalisztikus irányzatából folytak. Az objektív indokok szerinte első sorban a zsidóságnak az egész világon való szétszórtsága. Ez a szétszórtság, amely mellett az összetartozandóság érzete megmaradt, teszi lehetővé azt, hogy a zsidóság az általa folytatott kereskedelem szükségleteire a világ minden részében azonnal és minden fáradság nélkül megtalálja az érintkezési pontokat, hogy kifejlessze a hírszolgálatot, pontos és megbízható értesülést szerezve, ami a letűnt századokban megbecsülhetetlen előny volt. Ugyancsak a szétszórtság teszi könnyebbé nyelvmertek szerzését. Tárgyi indokot képez továbbá a zsidóság idegen volta minden országban és a körülmény, hogy jogok élvezete tekintetében mindenütt legjobb esetben csak félpolgárok voltak. Idegen voltuk, mely helyzetük nehézségét csak fokozta, szükségszerűen a gazdasági energia fejlesztését kellett, hogy eredményezze. És éppen ugyanezen oknál, idegen voltuknál fogva nálunk kellett első sorban a forgalom tiszta kereskedelmi jellegének kifejlődnie, a szabad verseny gondolatának létrejönnie, amely leszámol elmúlt idők hagyományával.

A polgári és politikai jogok hiánya kizárta a zsidókat az államéletből és kizárta az ipar minden korporatív szervezetéből, a mult századokban oly nagy szerepet játszott céhekből. Természetes, hogy mindkét körülmény a zsidóságot a kereskedelem kifejlesztésére és vagyon gyűjtésére szorította, nemcsak azért, mert önfenntartásának ez volt úgyszólván egyetlen módja, hanem azért is, mert ez volt az egyetlen lehetősége annak, hogy befolyásra tegyen szert. Az a politikai szintelenség, mondhatnám internacionálizmus pedig, amely szintén az állami életből való kizárás eredménye volt, a nemzetközi kereskedelem ápolását eredményezte.

Végre egyik legfontosabb tárgyi indok a zsidóságnak a gazdasági életben való szerepére a zsidónak gazdagsága volt. Ez nem azt jelenti, hogy szegény zsidóság ne lett volna, hanem azt, hogy mindenütt és mindenkor, ahol a zsidóság nagyobb tömegekben telepedett a XVI. századtól a XVIII. századig és végeredményben áll ez napjainkig is, szerepelnek, még pedig rendesen tömegesebb nagyobb zsidó vagyonok és nagy átlagban, minden esetre a lakosság arányszámához mérten a zsidók mindenütt vagyonosabbak, mint az ország többi lakói. És ezeknek a vagyonoknak hatékonysága, jelentősége és használhatósága a gazdasági élet szempontjából annál nagyobb, mert éppen kereskedelmi minőségük miatt, de főleg az ingatlan-szerzési tilalom folytán mindíg mobil vagyonok, amelyek kölcsön formájában úgy az állam szük-

ségeinek vagyis az uralkodónak, mint mindenkinek rendelkezésére állanak.

Ezek azon tárgyi okok, amelyek alapján a zsidóság a kapitalizmus és az egész gazdasági élet felépítésében azt a szerepet játszotta, amelyet a történelmi kutatás igazol. De hivatottá tette ugyanez a szerepre a faj rátermettsége pszichikai értelemben, azok a kollektív lélektani motívumok, amelyek a zsidóságot saját hajlamai, gondolkodásmódja, felfogása szerint alkalmassá tette ezen működésre. Ezen különleges faji diszpozíció fejlődésének alapjait Sombart a zsidó vallásban látja. A vallás a zsidóságnál nem az ünnepek vallása, hanem belehatol az élet minden megnyilvánulásába. Szigorú, változatlan és megkövült törvényes rendelkezéseivel kormányozza és irányítja a zsidóság egész külső és belső életét és a vallás első sorban racionálisztikus, nem miszteriumokon, csodatételeken, misztikus ábrázolásokon nyugszik, hanem a tiszta értelem alkotása, Isten és a hívők között úgyszólván szerződéses viszonyt hoz létre. És Sombart szerint lélektana ebben rokon a kapitalizmussal.

(Vége következik.)

(T. G.)

GEDŐ LIPÓT: JIFTACH LÁNYA.

És sötét hajukat ollóra fogták.
Gyászdaltól zengett minden zöld halom.
Hajnalban még a körtáncot topogták
S most öt gyászolja minden hajadon.

„Járása, hangja olyan mint egy ének,
Mellette az őz is megszegyenül.
Nincs Izraelben — zokogták a vének,
Ki elfoglalná helyét örökül.“

Tól földjét pedig az alkony bevonta;
Ködtől hályogzik az egész berek.
S hogy hattyúnyakát az oltarra hajtja,
Fennhangon sirtak minden emberek.

Mikor már elvonult a nép tömegje
S mindenki három napig zokogott,
Valaki mirtusvirággal övezte
A gyöpre fordult halott homlokot.

világirodalom semmipoézíse sem olyan szabad formában, oly természetesen változatos megnyilatkozásban, mint a Bibliáé, ahol csakis az érzés és (másodsorban) a gondolat uralkodik és vezet. És mert az őseMBER érzése nem ismert szabályt: megnyilatkozása is szabad és szabálytalanságbanszép. Poézísenek zenéje nem ismer megkötöttséget, hangja az indulattal változik és ennek formája minden mondanivalónak külön-külön mezét viseli. És ha Ady Endre verseinek zenéjét figyeljük, újból ráismerünk, mint a Biblia öntudatlan, de győzelmes harcosára. Hadat izen a megdermedt formáknak és a rozsdás ritmusnak, melyet alig tudtunk eddig másképpen elképzelni, mint (pardon!) csárdás- vagy valcer-ütémmel. (Itt önkénytelenül eszembe ötlék miss Maud Ellen hét-fátyoltánca, aki olyan szépen tudja nekünk Wilde bibliai lelkét megszemélyesíteni.) Amaz: a mester-séges, szűk mederbe szorított patak, emez: az erdő forrása, mely a magavájta szalag-útján csörgedez, vagy féktelenül zajong. Ady sokszor bátor-öntudatos, de többnyire öntudatlanul töri a neo-klasszicizmus bilincseit, hogy felszabadítsa az indulatot és hogy helyt adjon a legklasszikusabb és a leg-emberibb poézisnek: az őseMBER lélek-zenéjének.

Csókolj szájon, szép hugom: este
Némíts el és hordd szét a hírt.
Hogy bátyád a hangos szavú
Dalaít daccal befejezte.

(Szer. ha szer. 126.)

Teljesen bibliai zene. Szabad, eleresztett, hullámos. Semmi megkötöttség, de színes és lélekbe-mászó.

És volna sok-sok más példa, de nem kell. Bármelyik részét felüssük a Bibliának: ez a zene árad felénk. Mely nem ismer megszabott mértéket, hanem azzal a formával indul, amelyben megfogamzott. De nem is lehet példát hozni a Bibliából. Ezt a zenét úgyse találjuk a legjobb Biblia-fordításokban sem. Az a valaki, aki a Bibliát zenéjével együtt önti majd át egy európai nyelvbe, az lesz ama nyelv poézisének a meg-váltója.

Ehhez a zenéhez mintegy szorosan hozzátartozik az Ady-versek egy másik jellemvonása: a refrén. A sorok vagy szavak gyakori ismétlése. Ez a refrén az erős indulat vagy a bágyadt ki-merültség szava, mely sok más fölösleges vagy ellaposító szót pótol és nyomatékosná teszi a gondolatot.

Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

(Szer. ha szer. 7.)

Tengerpart, alkony, kis hotelszoba,
Elment, nem látom többé soha,
Elment, nem látom többé soha.

(Vér és arany 87.)

A próféta szintén:

És látalak téged eltapodtatva
A te véredben
És mondék néked: a te véredben élj,
És mondék néked: a te véredben élj.

(Ezékéél 21. 6.)

Az egyes szavak ismétlése:

Nem tud téged más így szeretni,
Oh, jaj
Hiába, hiába, hiába.

(Vér és arany 59.)

A Bibliában:

És az ő gonoszágukban
Elveszti, elveszti
Őket a mi Istenünk.

(Zsoltár 94. 23.)

Az ilyen sor- és szó-ismétlések számtalanok a Bibliában. Csak egynéhányra mutatok. Ezek között sok az ölelő refrén: egy vagy több gondolat elején és végén (Adynál a strofa elején és végén) sok a fejezetet megkezdő és befejező. Így: Zsolt. 24. 7—10; 8. 1—10; 42. 6—12; 57. 6—12; 57. 6—12; 64. 4—6; 118. 1—4 és 10, 11; 49. 13; és a 136. fejezet, melyben a zsoltár költő megtartja a refrént a fejezet elejétől végig nem kevesebb, mint 36 versen keresztül. Továbbá a szó-ismétlések: Jeremiás: 22; 30; Jezsáj. 8. 9; 24. 16; 52. 11; Zsolt 22. 1; Jeremiás 4. 19. stb.

Az igék és jelzők újszerű használata, amelyekkel Ady egynéhány évtizedre megtermékenyítette a nyelvet és amelyeket oly furcsának találtak a hivatalos fórumok: nem „furcsábbak” a Biblia igéi és jelzőinél.

Adynál: Bizarr kontyán ült egy átok. (Vér és ar. 7.)

A Bibliában: A mélység áldása, mely lenn hever¹ (Mózes I. 49. 25.)

vagy: Az ajtó előtt hever a bűn. (U. o. 4. 7.)

Adynál halála éjszakáján a hold fekete. (Vér és ar. 48.)

Jezsája szintén feketének látja a napot, a holdat és a csillagokat a vész idején. (Jezsáj. 13. 10.)

Adynál a haragot ontja a Nap. (Vér és arany 15.)

Dávid zsoltárában: az Isten ontja a haragot. (Zsolt. 69. 25.)

Ady bálnak látja a szerelmesét. (Az Illés szekerén.)

Salamon király is „körtáncnak” látja Szulamitot (Én. Éneke 7. 1.)

Különbön is majdnem minden hasonlata bibliai. Álljon itt egynéhány „furcsa” bibliai példa: a bűn selyemvörös; a vétet kötelekkel húzzák; a gonoszág szántatják; az ellenség szelleme: ragadozó folyam, mely nyakig ér. Efraím olyan, mint egy a tűzben meg nem fordított pogácsa;

¹ Károly fordítása nem törődik „rovecet” szóval; nem fordítja; amint ezt sok helyen teszi.

a bölcsesség bűzhödt; a város csalfa; fáradságot vajudnak és szülnék hazugságot; a belek (fájdalmukban) búgnak, mint a hárfa; Salamon király hozzá hasonlítja kedvesét Tírca városához; annak fogait egy juh-nyájhoz; halántékát a granátalma-hasábhöz; orrát a Libanon tornyához, mely Damaszkusz-felé tekint stb. stb.

És ezek a furcsaságok, melyek az első pillanatban csakugyan azoknak látszanak: annak a háromezeréves poézisnek a szépségét teszik, melyet eddig nem ért utól semmiféle irodalom és amelynek egyetlen szerelmi dala, az Énekek Éneke, talán örök időkre zárandok-köve lesz a neoprimitív és az őseletbe visszaélődő lelkeknek.

A szó-összetételek, amelyekkel Ady felszabadította a nyelvet, mintha a próféták nyelvművészetének a folytatása lennének. Ady összetett szavai között ilyeneket találunk: Napfény-ország, álomleány, Gond-feleség, kód-torony, csók-palota, a mindent-elhallgatás, nem mozduló, vihar-kölykök, az én legény-volt szívem, dér-ittas, csók-kútfő, soha-nap, hiába-út, végzet-szél, babona-bércek-stb. A Bibliában pedig ilyeneket találunk: Béke-palota, lélek-mocsár, fény-harmat (v. ö. Ady, kínoz a fény és kínoz a harmat), látás-kútfő, nem-arc, nem-nép, kenyér- és víz-támasz, inség-repedés, botlás-kő, nem-út, soha-szülés, hiabaremény, istent-tudás és nevezd őt: „kedvem-benné“-nek, és nevezd őt: „nem-kegyelmezett“-nek, baj-nap, balzsam-hegyek, felhő-oszlop, stb., stb. A fordításban ezek persze eltompulnak kissé, de az eredeti héber nyelvben (amelyet alig hiszem, hogy Ady ismerné) ugyanaz a technikájuk és a rendeltetésük, mint az Ady-szavakban.

A legsodálatosabb azonban az a sok-sok héber nyelv-tulajdonság, amit Ady nyelvében találunk. Sokszor minden alany és állítmány nélkül használja a főnévi igenevet.

Várni, ha éjfélt út az óra
Egy közeledő koporsóra.
Nem kérdeni, kit temetnek,
Csengetyűzni a gyászmenetnek

és így tovább a vers végéig:

Testamentumot szörnyűt írni
És sírni, sírni, sírni, sírni. (Vér és arany 17.)

Hóseás próféta szintén:

Hamisan esküdni, hazudni,
Gyilkolni, lopni és fajtalanokdni stb. (Hós. 4. 2.)

Hátra volna még az Ady-versek ama bizonyos homályossága, amely még ma is „botlás-köve“ a kritikának. Legyen szabad itt kijelentem, hogy a legjobb részei a Bibliának majdnem mind ilyen értelmetlenek. Nem a bibliai szó értelmetlenségéről van szó. Az: vagy tudjuk mi az eredete, származása, alakja stb. vagy — bocsánat — belemagyarázzuk. Különben is azon a Kímchiek,

Zunz-ok, Mendelsohnok, Bacherek és számtalan más kommentátorok segítettek. De azt a finom, sejtető homályt, mely mint egy szent titokrejtő kód takarja Ezsajás fenséges proféciáját, Dávid zsolozsmás hárfá-imáit és Debora asszony hősdalát: még a legszorgalmasabb bibliai magyarázónak sem sikerült ridegen eloszlatni. Ugy, hogy a Biblia, a legjobb akaratú kommentár mellett is úgy áll előttünk, mint egy sejtelem-dús összelelek-probléma minden isteni és emberi titokzatosságával. Ézsajás midőn a Vész közeledtét megjósolja, nem aprózza el joslátát bőbeszédűséggel és magyarázó részletességgel. Olyan az a jöslat, mint maga a Vész: fonségesen felelmetes és ismeretlenül át nem érthetően megrázó. Egy-egy erős vonás, egy-egy frappáns folt, egy szó: és az olvasó megreveg.

Őr, mit tudsz az Éjszakáról?
Őr, mit az Éjrről?

És a sűrű, a pusztulást váró éjszakában álló éjjeli őr megrémülve, idegesen felel:

Eljött a Reggel
Meg az Éjszaka,
Ha kérdeni akarsz:
Kérdj, Térj meg,
Gyertek! —

(Ézsajás 21. 11.)

Joél próféta, midőn a messiási időket jósolja, pár szóval szem elé varázsolja azoknak minden csudáját.

És csudákat tészek az egekben,
És a földön:
Vér, tűz és füst-felhők! —

(Joél 3. 3.)

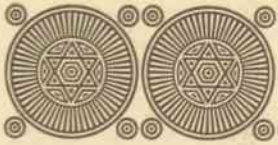
Dávid, midőn az Isten dicsőségét megénekli, csupa „összefüggéstelenség“ csupa zavar a beszéde de egyszersmind csupa dicsősejtelelem, csupa ködös fény ez a zsolotár. Benne van a zsolotár-költő csudaért rajongó és istent imádó lelke minden összevisszaságával és egészen.

Mikor a földre tekint:
Megretten,
Megérinti a hegyeket:
És füstölögnek!

És így tovább, míg lelkesedésébe bele nem fárad. És midőn már szava eláll és csak a szíve remeg még és rajong: mintegy összeszedi erejét és felkiált:

Áldjad lelkem az Urat
Álleluja!

Íme ez az a poézis, mely az örök-szépét képviseli és amelynek folytatása a „Fekete-zongora“, „az Óskaján“ és a „Minden titkok versei“. És bárhogy magyarázta valaki az Ady-verseket első megjelenésük idejében: én a biblián keresztül ismertem rá bennük arra a poézisre, amely valaha az utcákon hangzott el és éppen a néptömegeknek szólt.

MIÉRT NINCS NÁLUNK ZSIDÓ MŰVÉSZET? A „Mult és Jövő“, melynek programjában a zsidó motívumú, de abszolút értékű művészet ismertetése az első helyen áll, kénytelen volt észrevenni ezt a panaszos kérdést, mellyel, sajnos, eddig nem törődve, ki tudja minő értékek veszttek el örökre a magyar zsidóság kultúrájából. Mert ennek a panaszos felkiáltásnak következése az, hogy a „Mult és Jövő“ nagyrészt csak külföldi zsidó művésszel foglalkozhat, mert a Struck-féle értelmezésben vett zsidó művész Magyarországon nincs. Kínálkozik tehát a kérdés, hogy éppen nálunk, hol a zsidóságnak a modernizálódása csak tegnaptól való, nálunk, ahol alighogy megnyíltak az általános kultúra zsilipjei, ahol kultúrhőseink még legtöbbszörre a ghejtóban születtek és zsidó milióban töltötték gyermekkorukat, nagy művészeink, mint Fényes Adolf, Magyar-Mannheimer, Katona, Göth Móríc stb. a magyar művészettörténetnek legelőkelőbb alakjai egyáltalán vagy alig festettek zsidó motívumú képet, mikor a művészek nyilatkozata szerint a zsidóság a leggazdagabb, a legszebb témák kimeríthetetlen tárháza. Magukhoz a művészekhez fordultunk, sorra vettük őket, mire mindnyájan a *struggle for life*-re hívatkoztak, az élet küzdelmeire, a kenyérre, hogy ők függetlenek ugyan a vásznon és semmiféle tekintet nem gátolja őket, de a lipótvárosi publikum inkább Mária-képek mellett szeret zsúrozni és az apa képét kiteszi a szalonból, ha szakáll van még rajta. A Vatikán, a Szent Péter-templom és a pesti Bazilika elbírja a zsidó tárgyú képeket, a Lipótváros azonban papább a papánál. És ez a kenyérkérdés az, amely gátolja zsidó művészeinket zsidó tárgyú képek festésében. De bizunk benne, hogy a „Mult és Jövő“ meg fogja törni a jeget és reátereli művészeink és művásárlóink érdeklődését ezekre a tagadhatatlan kultúrértékekre, amelyeknek épp úgy kellene bevonulniok képzőművésztünkbe, mint a hogy a magyar irodalom mérhetetlen gazdagodását jelentik Kiss József vagy Kóbor Tamás zsidó tárgyú írásai.

AZ IDEGENEK. Horváth János cikket írt a „Nyugat“ magyarságáról, illetőleg magyartalanságáról. Panaszkodik, hogy idegenek munkálkodnak a magyar irodalmi nyelv bővítésén, hogy finomabbá, hajlékonyabbá teszik, de miután ők idegenek, nem él bennük a nyelv annyira, mint abban, akit még a tatárok dúltak. A cikk azonnal érthetővé válik, ha az idegen szót lefordítom zengzetes nyelvünkre. Idegen annyit tesz, mint zsidó, Horváth Brunetiére-ből idéz, mint akinek szintén feltűnt az idegenek eme sajátságos szokása, de

ott az idegen — belga. Így Stuart Mill, Maurice Maeterlinck és Jean Moreas. Hát sokban van Horváthnak igaza, ámbar kissé antiszemita tenorban mondja. Bizony igaz, hogy zsidó újságírók teremtettek maguknak külön stílust, mert különben dadogtak volna, igaz, hogy Ignotus, Bródy, Heltai, Molnár, Lengyel másképpen irnak, de mikor a mondanivalójuk megkívánja a stílus, a nyelv kibővítését, bizony teremtenek maguknak olyan instrumentumot, amelyen legszebben játszhatják el melódiájukat. És a magyar irodalom igazán nem látja ennek kárát. Mert az ő révükön tudta meg a külföld, hogy Magyarországon van irodalmi élet, melynek legfinomabb márkájú portékáit azok az „idegenek“ irták, mint ahogy Maeterlinck is a Nobel-díjjal igazolhatja, hogy mennyire nem idegen francia.

AZ ALKOTMÁNY — ÉS AZ OMIKE. „Ámbar igaz, hogy a zsidókra reáfér egy kis kultúra, de azért minék az ilyen zsidó gyülekezet,“ körülbelül hasonlóan emlékezett meg az Alkotmány Lakatos László felolvasásáról, melyet az OMIKE egy estélyén tartott. Nem tartozik feladataink közé, hogy az Alkotmánnyal polemizáljunk, aminthogy általában nem akarunk a felekezeti villongások terére lépni. Csak az Alkotmány kijelentésében rejöl ellentétre akarunk reámutatni. Ha a zsidóságra csakugyan reáfér egy kis kultúra, mi kifogása lehet az Alkotmánynak egy egyesület ellen, mely éppen a kultúrát írta zászlójára? Különbem mi is azt hisszük, hogy az a fránya kultúra bizony nem árt és mindig elkél, még akkor is, ha az analfabétáknak csak legkisebb százalékát adja a zsidóság, akkor is, ha az emberiség szociális világának vezetői zsidók, akkor is, ha a legkiválóbb írók közül sokan a zsidóságból sarjadzanak, akkor is, ha az úgynevezett „zsidó sajtó“, kit az Alkotmány oly bibliai módon szeret, tényleg zsidó. Igazán nem értem Buttkay páttert, aki azt kívánja, hogy az Alkotmányt laizálni kell, vagy mondjuk érthetőbben: le kell szállni a finom tónus trónusáról és magyarul kell írni, mikor az Alkotmány oly világosan siránkozik mindenben, ami zsidó munkásság eredménye, ami becsületos szorgalom gyümölcse.

FOLT, AMELY NEM TISZTIT. A zsidó lateínerek közt igen sok jogász van. Hogy kiválóak is, arról nem akarok szólni. Bécsben megürült a napokban az alsó-ausztriai ügyvédi kamara elnöki állása. A kiváló képességű dr. Harpner volt a legkomolyabb jelölt s már fogadta is az ovációt. De korán volt. Az ellenpárt egyik kortese kísütötte, hogy dr. Harpner zsidó. Ez

nem lett volna baj. De egy hétre rá kisütötték, hogy kitért, mert azt hitte, hogy mint új kereszténynek senki sem állhat útjába. De a nemezis a drága, a humoros, utolérte a lábbadozó rene-gátot. Megbukott éppen azért, mert rene-gát lett. Megbukott azért, mert az áttérése olyan jellem-beli fogyatékosra mutatott, hogy diszkvalifi-kálta őt a kamara elnöki állására. Tempora mu-tantur. Végre belátták, hogy a keresztvíz nem purgatórium, hogy az áttérés folt, amely nem tisztít.

KONTI IZIDOR. Az angol Studio felfedezett számunkra egy magyar zsidót, aki a hazai körök buzgó méltatásával kivándorolt Amerikába, hogy 15 esztendő múlva megmutassa munkásságát, erejét, melyet a mostoha sors vagy minek nevezzem, nem birt számunkra megtartani. Az apja a szabadság-harcban honvéd volt, büntetésből 12 évre az osztrák hadseregbe sorozták, a fia a nyomor üző erejével elindul az új világba és most, miután már meg-hódította, megtudjuk, hogy egyike azoknak, kiket nem birt el ez a föld, akik koldustarisznyájukban a marsal-botot hordják, de ideig-óráig kenyérre is szükségük van. A kolumbiai vilákiállításán tűnik fel és rövid idő alatt Amerika legnagyobb szob-rásza. Leghíresebb műve a „The Despotie Age” című gyönyörű márvány-csoportozata a newyorki Metropolitan Múzeum legdrágább kincse. És sok gyönyörű munka, köbe vésett poézis, szent műv-észet. Most a Studio felfedezi számunkra és a cikk mintha panaszosan mondaná, ez is a Cunard Line

III. osztályán kéjgazdott Amerikába, hogy soha vissza ne jöjjön. És talán jobb így. Talán most utasítanak 27-edszer vissza a tárlatról, vagy még most sem talált volna protektort, hogy ösztöndíjjal csillapítsa fogyasztó éhségét.

KRAUSZ SIMON 25 EZER KORONÁJA. Sombart megállapította a zsidók gazdasági jelen-tőségét úgy egészében; az egyes példák az ő igaz-ságának igazolására naponként támadnak és Krausz Simon a legtípusosabb, de mindemellett a legszebb példák egyike. Ott kezdte a garasoknál és ma már a fölösleges ezresek jótékonykezű ura. Hiszen 25 ezer korona nem sok a zsidóság jótékony-sági listáján, de az a nobilitás, ahogy kapta, ahogy adta, az fehér holló. Van ebben sok megszívlelni való finomság, precízebben kultúrjótékony-ság, ahogy a véletlennek vagy nem szorosan üzletkörébe vágó nyereségét visszaadja a társadalomnak, a mentők-nek, akik, sajnos, apró fillérekből támogatják föl az elesetteket, vagy a hírlapírók nyugdíjintézetének, hol megint a társadalom legelevenjének elesettjeit támogatják, vagy szegény tanítónövendékeknek, akik megalapozói annak a társadalomnak, mely embertelenül apró pénzzel fizeti őket. Krausz Simon-nál nagyon finomult a jótékony-sági érzék, mert nem túltengő vagyonának százezredrészét adta, hanem mert látta, hogy mennyi meg nem fizetett munkása van a társadalomnak, mert új értéket adott munkásságának és vagyonának azzal, hogy visszaadta fölöslegét azoknak, akik sohasem jutnának munkásságukkal fölösleghez. (Ráby Simon.)

SZOCIÁLIS MUNKA

DR. JORDÁN SÁNDOR: A NÉMET ZSIDÓK SEGÍTŐEGYESÜLETE.

Abban az önvédelmi harcban, melyet a németországi zsidók mintegy két évtized óta minden vonalon oly szigorú következetességgel, szívós kitartással és fényes eredménnyel vívnak meg, a „Német zsidók segítőegyesülete” („Hilfsverein der deutschen Juden”) érte el aránylag a legnagyobb rekordot. Más időszakokban keletkezett és más irányban működő testvéregyesületek nem mérközhetnek vele méreteinek rohamos fejlődésében, arányainak rapid módon való terjeszkedésében. A *B'ne B'rís-rend*, amelyet német zsidók New-Yorkban 1843-ban alapítottak, a fél világot behalózó 350 páholyában és 10 nagypáholyában több mint 30,000 tagot egyesít magában, kultúrát, műveltséget és jótékony-

ságot terjesztve az arraszorult hittestvérek közt; a 25 évvel később alakult *Gemeindebund*, amelynek keretében 800 német zsidó hitközség munkálkodik vállvetve a zsidóság erkölcsi érdekeinek istapolá-sában a *Centralverein*, amely 1893 óta, a *Verband der Juden* — ismét több mint ezer zsidó hitköz-ségnek a szövetekezete —, amely 1902 óta terjeszti áldásait és 200 zsidó történelmi és irodalmi egye-sület mindmegannyi fényes tanubizonysága nem-csak német testvéreink páratlan áldozatkész-ségének és nagylelkűségének, de ami a zsidóság egyetemes összeségére nézve még ennél is fonto-sabb, értékesebb, fényes bizonyítékai a felébredt zsidó önértetnek, az önmagára való utaltság köz-tudatának, az országok földrajzi határain túlterjedő felekezeti szolidaritásnak.

A „Hilfsverein der deutschen Juden“ megalapításának eszméje már 1901-ben öltött testet. Célja, hogy előmozdítsa a hitsorsosok erkölcsi, szellemi és gazdasági fejlődését, különösen Kelet-Európában és Azsiában. Székhelye Berlin, tagja lehet minden feddhetlen előéletű zsidó évi minimális 5 márka tagsági díjjal. Központi bizottsága (Zentral-Komitee) a német birodalom különféle vidékein lakó 75 tagból áll, Egy 27 tagból álló ügyvezető választmány (geschäftsführender Ausschuss) évenként legalább egyszer egybehívja a központi bizottságot, amelynek felelősséggel tartozik minden intézkedéséért. Az egyesület összes tagjainak száma a megalakulás évében 1000 volt, két év múlva már túlhaladta a nyolcezeret, jelenleg több mint huszonegyszer. Ez a bámulatosan rohamos tagszaporodás egyrészt a lelkes vezérek buzgalmának köszönhető, akik fáradhatlan agilitással, lankadást nem ismerő energiával személyes befolyásuk egész latbavetésével folyton élesztik és ébrentartják a propagandát, vándorgyűléseiken előadásokkal és röpiratokkal agitálva, lelkesítve; másrészt pedig a tényleg elért nagy eredmények, a nagyarányú és sokoldalú céltudatos segélyakciók szembeszökő sikerei fokozták folyton a közönség meleg érdeklődését és hathatós támogatását.

A Hilfsverein mult évi kiadásának összege meghaladja a fél millió márkát. A részletes elszámolás adattömegéből látjuk, hogy a nevezett nagy összeg hovaforrdítása két főcsoportra oszlik: a nevelésügyre, amennyiben a Hilfsverein a kelet-európai és ázsiai országokban, nevezetesen Palesztinában és a szomszéd országokban, számos önálló iskolát s magasabb tanintézetet létesített s tart fenn és még többet szubvencionál, és az emigráció támogatására a hazájukból kiüldözött és hontalanná vált földönfutó hittestvérek közt. Az iskolaalapításoknál a Hilfsverein egyik vezérelve, hogy a nevelést a különféle országokban mindenütt az ottani népesség szükségletei szerint irányítsa és főképen azon diszciplínákra taníttatja az ifjúságot, amelyeket az illető országban legjobban tudnak önfenntartásukra értékesíteni és a bennlakó népek javára hasznosítani.

Iskolák alapítására és segélyezésére Galiciában, Bulgáriában, Romániában, európai és ázsiai Törökországban a mult évben még nagyobb áldozatokat hozott a Hilfsverein, mint az előző években. A nevezett országokban összesen 50 tan- és nevelőintézetet — Palesztinában egyedül mintegy harmincat — tart fenn vagy szubvencionál kisebb-nagyobb mértékben. Ezekben az intézetekben több mint 5500 tanuló nyeri kiképzését. Az egyesület jeruzsálemi tanítóképzőintézetével kapcsolatosan a modern rabbiképzést is feladatává tűzte ki, oly kifejezett célzattal, hogy az intézetéből kikerülő művelt és a tudomány magaslatán álló, de a tradicionális konzervatív zsidóság talajában gyökerező rabbik a keleti zsidó hitközségek szükséges

fejlesztésében tevékenyen közreműködhessenek. A keleti Talmud-tóraiskolákban — azok vallásos alapjának szigorú fenntartása mellett — a modern profán iskolai oktatást is lehetővé tette, miáltal a palesztinai ifjúság széles rétegei önálló kereset-képességhez jutnak. Haifában új középiskolát hívott életre, amely az ott immár alakulóban levő palesztinai műegyetemnek — amely szintén a Hilfsvereinnek köszönheti létét — mintegy fundamentumát fogja képezni. A több mint félszázad óta fennálló, nagyhirű „Edler von Lämelschule“, Jeruzsálem legrégebb modern zsidó iskolája, a Hilfsverein tulajdonává vált és teljesen ennek kezelése és igazgatása alá került. Az egyesület iskoláiban mint teljesen új tanítási ágat, a kézügyesség oktatását, honosította meg, ami a keleti zsidóságra nézve kiváló fontossággal bír. Iskolai célokra újból nagyobb telkeket vásárolt Jeruzsálem és Jaffa városokban, amelyekre nagyobb mérvű építkezéseket tervez, egyrészt az óvodák, de főképen tanítóképző elhelyezésére. A jeruzsálemi tanítóképző a mult évben tíz képesített tanítót bocsátott szárnyára, akik valamennyien azonnal alkalmazást nyertek. Sőt az intézet nem győzi a tanítókeresletet kielégíteni, amellyel Bulgáriából, Romániából, Szerbiából, Görög- és Törökországból, valamint a Kelet egyéb vidékeiről folyton ostromolják. A jeruzsálemi felsőkereskedelmi iskolát, mely immár teljesen kiépült, ez évben hagyták el első absolvensei.

Iskolai célokra a Hilfsverein a mult évben kerek 180,000 márkát adott ki.

A Hilfsverein működésének másik főcsoportja a zsidó emigráció támogatása s irányítása.

Az a politikai és törvényhozási akció, amely Oroszországban 1907 év végén a progromév véres erőszakosságait nyomban követte, az utóbbi évben is állandóan követelte áldozatait. A lakhatási jog korlátozása újabb szenátusi határozatok, miniszteri rendeletek és különösen az egyes kormányzók kegyetlen önkénye folytán valósággal elviselhetetlenné vált. A zsidók ezreinek tervszerű kiűzése eddigi lakhelyeikből kedvenc szokásává vált az orosz hatalom brutális kezelőinek. Kiewben egyedül ezernél több zsidó családot sujtotta ez a csapás. Ekaterinoslaw, Charkov és Tschernigow kormányzóságokban a kiutasításokat oly kegyetlenséggel hajtották végre, amilyenhez fogható példát még Oroszországban is csak keresve találunk. És amilyen ádáz a harc az orosz zsidók lakhatási joga ellen, éppen oly kegyetlen, éppen oly tervszerű a zsidók művelődési törekvéseivel szemben vívott küzdelem. A hírheft százalékszabályzatot, azt a rendelkezést, hogy az állami felsőbb iskolákba zsidókat csak 3% a lakhatási körzetekben is legfeljebb 10% erejéig vesznek fel, még jobban szigorították, és kiterjesztették magániskolákra és a kereskedelmi tanintézetekre is. A zsidó felekezeti iskolákat egyszerűen gúzsba kötötték, megvonván

tőlük a nyilvánossági jogot és a szűkkeblűség odáig megy, hogy még a *magánúton* előkészülő ifjakat is csak a jelzett százalék arányában engedik nyilvános vizsgára. A Hilfsverein ezen a téren is igyekezett tőle telhetően könnyíteni a súlyos helyzetet.

De a leghathatóbb segítséget csak abban nyújthatta az egyesület szorongatott orosz hittestvéreinknek, hogy megkönnyítette a szerencsétlen üldözötteknek a kivándorlást és lehetővé tette nekik új otthonok felkeresését a tengertúli országokban. Az 1910-ik évben mintegy 120,000 zsidó kivándorló volt kénytelen európai otthonát elhagyni — Oroszország egyedül e számnak kétharmadát szolgáltatta. Kerek 60,000 kivándorló Németországon keresztül vette útját. A Hilfsverein a határállomásokon, Németország belsejében és a kikötőhelyeken 36 szervezett segélybizottságot és irodát állított fel, amelyek mindmegannyian derekasan teljesítették nehéz feladatukat.

Ez az akció több mint 225,000 márkába került, amire a Hilfsverein csak azáltal volt képes, hogy az „Ica“ (Jewish Colonisation Association) 125,000 márkát bocsátott e célra rendelkezésére.

Az orosz határról a német kikötő városokig való eljutás eddig igen nagy nehézségekbe ütközött és a szerencsétlen földönfutóknak a hatóságok számtalan sikanériájával kellett megküzdeniök. E súlyos bajok elhárítása céljából a Hilfsverein az Ica képviselőivel közös konferencián nagyhorderejű határozatokat hozott, amelyek jelentékenyen megkönnyebbitik az át- és kivándorlást. Már ezt megelőzőleg a Hilfsverein vezértitkára, dr. Kahn, az orosz császári konzulátus és a porosz kir. minisztérium ajánlóleveleivel ellátva beutazta mindkét ország határvidékeit és kedvező intézkedéseket eszközölt ki az illető hatóságoknál a kivándorlók javára. Az összes határszéli városokban, mintegy húsz helyen, állandó segítő-bizottságokat szerveztek egy-egy fizetett hivatalnokkal, hogy a kivándorlóknak mindenben kezükre járanak.

Az előző években a Hilfsverein irodáinak rengeteg munkát adott a sok ezerre rugó információs levél, melyekben a hozzáfordult kivándorlóknak útírányt szabott és tanácsokat adott. Ez most fölöslegessé vált, amennyiben az Ica Oroszország különféle városaiban nem kevesebb, mint 350 tudakozódási irodát (Informationsbureaus) állított fel, ahol a tanácsot kérő zsidó emigráns személyesen nyerhet minden irányú információt és kioktatást. A Hilfsverein azonban még nem érzi magát feloldottnak ez irányú kötelessége alól és a sajtó útján nyújt kárpótlást, amennyiben időközönként a szükséghez képest „Korrespondenzblatt“ címen lapot ad ki, amely a zsidók kivándorlására vonatkozó minden szükséges tudnivalót közöl, azonkívül angol-zsidó és spanyol-zsidó

szótárakat ad ki, hogy a kivándorlók nyelvbéli nehézségein könnyítsen.

A Hilfsverein tevékenysége azonban főleg azon kivándorlókra terjed ki, akik Németországon keresztül veszik útjukat.

A kivándorlási segélyakció — egy régebbi igen bölcs megállapodás értelmében — nem abban áll, hogy útiköltséget adjanak a szegényeknek, mivel nem akarják a kivándorlási kedvet a nem arravaló, vagy teljesen vagyontalan elemekben ébreszteni s táplálni, hanem abban, hogy a saját költségükön a kivándorlóknak a legjobb irányt, a helyes célt megjelöljék, annak elérését tanáccsal, tettel megkönnyítsék, az utasokat megóvják a kizsákmányolástól, testi és erkölcsi veszedelmektől, segíteni azokon, akik önhibájukon kívül bajba vagy veszélybe jutottak s akiket betegség vagy más szerencsétlenség utazásuk folytatásában megakadályozna. Ezen elvek hangoztatása mellett valóban meglep bennünket, ha azt olvassuk a jelentésben, hogy az emigránsokra a Hilfsverein egy év alatt *egyegyed millió márkát* költött. Úgy vesszük észre — dicséretükre legyen mondvá — hogy a bölcs elvek gyakran cserben hagyják német testvéreinket, amidőn szemtől szembe látják a nyomorult földönfutókat. Bizony sok ezer emigránst elláttak ők huzamos időig szállással, táplálékkal, sőt ruházattal is (csak Hamburg, Bréma és Berlinben 6600 személyt), több mint 2000 beteget orvosi segélyben részesítettek.

Nem szabad említés nélkül hagynunk, hogy a Németországon kívül fennálló kivándorlási organizációkat is hathatósan támogatja a Hilfsverein, így Baselben, Kopenhágában, az „odessai komitét“ több amerikai és keleti fontosabb városok ily irányú szervezeteit.

Az utolsó öt évben 700,000 zsidó vándorolt ki, ezeknek kétharmada Oroszországból. 593,500 ment az Egyesült Államokba. Az összes kivándorlók nagyobb fele, mintegy 416,000 Németországon keresztül vette útját. Es ennek az emigráló tömegnek nagy része igénybe vette a Hilfsverein segélyét, anyagi vagy erkölcsi támogatását.

A Hilfsverein egész működése azt bizonyítja hogy a vezetősége át van hatva attól a tudattól, hogy minden ország zsidóira háramlanak kötelességek, ha bárhol a világon üldözik, elnyomják, vagy kivándorlásra kényszerítik a hittestvéreket éppen hitük miatt.

Ha jótékonyt gyakoroltok, úgy tudjátok meg, hogy annak jutalma egyedül a szeretet mértékétől függ, amellyel gyakoroltatitek s hogy Isten ítéletet tart azok felett, kik úgy osztnak alamizsnát, hogy azt mindenki meglássa (Chagiga 5.).

NŐK MUNKÁJA

A NÖEGYLETEK SZÖVETSÉGE A MEGVALÓSULÁS ÚTJÁN.

Eszme, amely a Mult és Jövő első számában dr. Eisler Mátyás és dr. Neumann Arminné meggyőző cikkeivel útnak indult, meglepő gyorsasággal közeledik a megvalósulás felé. És ez mindenesetre arról tesz tanúságot, hogy az izr. nőegyletek szövetségének gondolata valóban megérett a tettévalásra. És mert nagyfontossága, jelentősége és teljesen akadálytalan keresztülvihetősége kézen fekvő, megtalálta az útját már első proklamálásakor a szociális ügyekkel foglalkozó nők nemesen buzgó szívéhez. A „Mult és Jövő“ felhívására egymásután jelentik a nagy vidéki nőegyletek vezetői az eszméhez való csatlakozásukat és különös örömeikre szolgál, hogy az illető vezetőségek maguk ki is fejtik a nőegyletek szövetségének üdvös voltát és kifejezést adnak azoknak a reményeknek, melyeket a terv megvalósulásához fűznek. A szövetség természetesen minden tekintetben teljesen érintetlenül hagyja az egyesületek autonómiáját, sőt a járulékok megszabását is magukra az egyesületekre fogja bízni. A szövetség tehát sem erkölcsi, sem anyagi terhet nem ró az egyesületekre. Az alapszabályokat különben meg fogják vitatni azon a konferencián, amelyet az Orsz. Magy. Izr. Köznevelődési Egyesület hölgybizottsága tavasszal egybe hív. Amint a legtöbb nőegyleti vezetőség már most bejelenti, ezen a konferencián képviseltetni fogják magukat az összes nagyobb vidéki nőegyletek és kétségtelen, hogy ez a gyűlés nagyszerű dokumentuma lesz a zsidó jótékonyság komoly szociális feladatainak, amelyeket csak modern nagystílusú keretbe és közös egyesült erővel lehet igazán eredményesen megoldani.

Természetesen nem közölhetjük a nőegyleteknek valamennyi beérkezett nyilatkozatát. Csak egy néhányat teszünk közzé azok közül, amelyek legelőször jutottak el hozzánk. Az érsekújvári izr. nőegylet átirata a következőképen hangzik:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Nagybecsű felhívása, mely az izr. nőegyletek szövetségének megalakítása tárgyában az egyesületeket csatlakozásra szólítja, a zsidó jótékonyság újjászületésére, friss, modern szellemmel való bővülésére nyújt biztató és örvendetes perspektívát.

Tradicionális, a helyi viszonyok és körülmények szabta tevékenység tiszteletreméltó munkásságának a modern élet szükségletének megfelelő új

humánus törekvésekkel való bővítése, régi, benső óhaja a nőegyleti ügyekkel komolyan foglalkozóknak. Örömmel látjuk tehát a terv felmerülését és szívből üdvözljük t. Szerkesztő urat, mint az eszme hivatott szószólóját. A hely, honnan a propaganda kiindul, az illusztris nevek, kik oly meggyőzően szálltak síkra a nemes ügy érdekében, biztos sikerrel kecsegtetnek és végre testet ölt a már többször felvetett, de mindannyiszor visszaszorult nagyszerű gondolat. Az általános jótékonyság mélyítése érdekében az elsők között akarunk lenni, kik együletünket az eszme szolgálatába állítjuk és egyesületünk nevében csatlakozásunkat bejelentjük.

Találja meg az eszme mindenütt a szívekhez való utat, kísérelje e szépen indult mozgalmat teljes siker, hogy az utána meginduló „közös munka gyümölcseként megszülessen a jótékonyság reneszánsza“ felekezetünk díszeré, az emberiség üdvére!

Vagyunk m. t. Szerkesztő Úrnak, kiváló tisztelettel

Érsekújvár, 1912 január hó 9-én

Roth Jenő,
titkár.

Freund Benőné,
ügyv. alelnök.

A kolozsvári izraelita nőegylet elnöknőjétől a következő levelet kaptuk:

Tekintetes Szerkesztőség!

A b. lapjában foglalt felhívás következtében értesítem, hogy a magam részéről örömmel csatlakozom az izraelita nőegyletek országos szövetségének felvetett gondolatához, azt helyesnek, szükségesnek és könnyen kivihetőnek tartom és már eleve biztosíthatom, hogy a vezetésem mellett működő kolozsvári izr. nőegylet készséggel fog az alakítandó szövetségbe tagul belépni.

Nemes törekvését a legmelegebben üdvözölve és annak megvalósításához a legjobb sikert kívánva, maradtam kiváló tisztelettel

Neuberger Zsigmondné,
az izraelita nőegylet elnöke.

A sátoraljaújhelyi „Benoth Zion“ izr. nőgye-
sület elnöknője a következőket írja:

Én ez eszmét örömmel és lelkesedéssel üdvöz-
löm s azok közé kívánok tartozni, akik annak
megvalósításán közreműködnek.

Rég ismert dolog, hogy egyesülésben rejlik az
erő s így a szövetség csakis előnyére válhatik
a jótékonyág nemes ügyének. Egyenkint, elszige-
telve soha sem fejthet ki a nőgyeület akkora
erőt, mintha az összetartozás érzete és a közös cé-
lek elérésének vágya hatja át és szítja lelkesedését.
Vajha mennél előbb testet ölthetne a szép eszme!

Nagyrabecsülésem kifejezése mellett vagyok
kiváló tisztelettel

Sátoraljaújhely, 1912 jan. 10.

*Lipsitz Adolfné,
a „Benoth Zion“ Izr. Nőgyeület
elnöke.*

A pécsi izr. jótékony nőgyelet elnöknőjétől a
következő levelet kaptuk:

Tekintetes Szerkesztő Úr!

B. lapjában „a nőgyeletek szövetsége“ címen
megindított szép eszmét örömmel üdvözlöm, ennek
megvalósítása hivatva van a nőgyeletek eddigi
eredménydús, de talán kissé szűkkörű tevékeny-
ségének általánosabb és maradandóbb irányú ha-
táskört biztosítani. Kiváló tisztelettel

Pécs, 1912 január 10.

*Ullmann Károlyné,
elnök.*

A losonci nőgyelet elnöknője írja:

Tekintetes Szerkesztőség!

A zsidó nőgyeletek országos szövetségének meg-
teremtését a vezetésem alatt álló losonci izr. nő-
gyelet a b. folyóiratában dr. Eisler Mátyás úr és
dr. Neumann Árminné úrnő által fényesen kifejtett
indokoknál fogva nemcsak kívánatosnak, de a
felekezeti érdekeinket is szolgáló jótékonyági,
kulturális és szociális teendőink közül a *legsürgös-
sebbek egyikének* is tartja.

Midőn ezért a szövetséghez való csatlakozást
örömmel jelentjük be s a terv keresztülvitele ér-
dekében szerény munkálkodásunkat is készséggel
felajánljuk, egyúttal a legbensőbb tisztelettel és
elismeréssel üdvözljük mindazokat, kik megte-
szik a kezdeményező lépést, hogy a szóban lévő
fontos eszme nemsokára alakot is öltson.

Losonc, 1912 jan. 13.

Tisztelettel
*Sacher Gusztávné,
nőgyeleti elnök.*

A párkányi nőgyelet vezetősége írja:

Tekintetes Szerkesztő Úr!

A hazai nőgyeletekhez intézett becses felhívását
a mai napon tartott választmányi gyűlés elé ter-
jesztettem, mely egyhangúlag és lelkesedéssel el-
határozta, hogy a nőgyeletek szövetségének esz-
méjét magáévá teszi és ha ezen örvendetes terv
megvalósításra kerül, ahhoz kész örömmel csat-
lakozik.

A párkányi izr. jótékony nőgyelet 1912. évi
január hó 12-én tartott gyűléséből.

*Dr. Schrankné,
jegyző.*

*Manovill Dávidné,
elnök.*

A szatmári nőgyelet elnöknőjétől a következő
levelet kaptuk:

Tekintetes dr. Patai József szerkesztő úrnak,
Budapest.

A dr. Eisler Mátyás kolozsvári főrabbi úr által
a „Múlt és Jövő“-ben kifejtett és dr. Neumann
Árminné úrnő által oly meggyőző érvekkel pro-
pagált jeles eszméhez, hogy Magyarországon a
zsidó nőgyeletek szövetségét nagyobb szabású és
országos jellegű intézetek megteremthetése céljából
minél előbb megalakítsuk, én is elvben szívesen
hozzájárok és választmányunknak pártfogásába
ajánlom.

Szatmár, 1912 január hó 12-én.

*Roos Samuné,
a szatmári nőgyelet elnöke.*

Csatlakozásukat jelentették be továbbá a kö-
vetkező nőgyeletek: a tapolcai (elnöknő: Pollák
Adolfné), a szilágysomlyói (elnöknő: Barta Károly-
né), a nagyatádi (elnöknő: dr. Weisz Jakabné),
a budai (elnöknő: Kiss J. Jenőné), az újpesti
(elnöknő: Friedmann Árminné), az egri (elnöknő:
dr. Setét Sándorné), a keszthelyi (elnöknő: özv.
Kraub Lajosné), a jászárokszállási (elnöknő: özv.
Klein Lajosné), a szabadkai (elnöknő: Hartmann
Rafaelné), a kecskeméti (elnöknő: dr. Fodor
Jenőné), a székesfehérvári (elnöknő: özv. Klein
Józsefné), a szentlőrinci (elnöknő: dr. Grünfeld Zsig-
mondné), a marosújvári (elnöknő: Braun Gézané,
sz. Farkasházi Fischer Flóra), továbbá a losonci
leánygyelet (elnöknő: dr. Schneller Pálné), a
szatmári népkonyha-egyesület, a mohácsi nő-
egyesület, a marosvásárhelyi nőgyelet és leány-
gyelet, a sümegi nőgyelet és végül számos kisebb
nagyobb egyesület, amelyeknek részletes kimutatását
a következő számban fogjuk közölni.

XXXXXXXXXXXX
MÚLT ÉS JÖVŐ 85

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

AZ O. M. I. K. E. ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI.

A „Mult és Jövő“ első számában közöltük a O. M. I. K. E. elnökségének felhívását, mely az egyesület új nagy alkotásaira való tekintettel (nyilvános könyvtár, diákétkező) új pártfogó tagok toborzására szólítja az áldozatkész magyar zsidóságot. A pártfogó tagok, akik 20 K évi tagsági díjjal lépnek az egyesületbe, megkapják mint díjtalan tagilletményt, a havonként megjelenő „Mult és Jövő“-t, akik pedig 30 K tagdíjjal lépnek be, megkapják a „Mult és Jövő“-t díszkiadásban. Bizonyára nemcsak annak az általános feltűnésnek, melyet a „Mult és Jövő“ országszerte keltett, hanem az O. M. I. K. E. nagyarányú működésének és az egész zsidó kultúrétletet átfogó tevékenységének köszönhető, hogy a felhívás oly szokatlan visszhangot keltett és a rövid idő alatt, mely legutóbbi számunk megjelenése óta eltelt, már is az új pártfogó tagok tekintélyes sora jelentette be szerkesztőségünknel belépését. Az eddigi jelentkezők névsora a jelentkezés sorrendje szerint a következő:

Evi 30 K tagsági díjjal: Löwy Ignác nagykereskedő Losonc, Reiner Irén Eger, Grosz Frigyes bányáigazgató Kolozsvár, Zádor Vilmos főkönyvelő Kolozsvár, Gombos Benő kereskedő Kolozsvár, Herman Márkus földbirtokos Lábod, Wolf Sándor nagykereskedő Kismarton, dr. Herzog Henrik ügyvéd Békéscsaba.

Evi 20 K tagsági díjjal: dr. Schnitzer Jakab ügyvéd Budapest, dr. Löbl Vilmos mentőegyesületi főorvos Budapest, Gondos Alajos kereskedő Budapest, Szepes Béla nagykereskedő Budapest, Láng Sándor m. á. v. ellenőr Budapest, dr. Kelemen Adolf megyei főrabbi Fogaras, Reichl Sándor borkereskedő Szekszárd, Grüner József könyvelő Magyarokanizsa, Grüner Armin kereskedő Magyarokanizsa, a szegedi zsidó hitközség, a szegedi zsidó szentegylet, a magyarokanizsai izr. hitközség, Fleischmann Vilmos bankigazgató Eger, Löwinger Mór bútorgyáros Vác, Pollák Adolfné nőegyleti elnöknő Tapolca, a marosvásárhelyi izr. leányegylet, a pápai zsidó diákok egyesülete, Meisels Jakab gyógyszerész Abaújszántó, dr. Fehér Zsigmond ügyvéd Nagykapos, dr. Vadász Arnold ügyvéd Nagykapos, Blau Armin kereskedő Abaújszántó, ifj. Blau Zoltán vaskereskedő Abaújszántó, Burger Frigyes gyógyszerész Kolozsvár, Löwy testvérek Kolozsvár, Fleischmann Henrik földbirtokos Bomoszló, a nagyatádi izr. szentegylet, özv. Klein Lajosné nőegyleti elnöknő Jászárokszállás, Zacher Gusztáv földbirtokos Losonc, dr. Bernát Samu ügyvéd Mohács, dr. Miskolcgy Gyula ügyvéd Mohács,

Biró Henrik Szabadka, Hofmeister Ignác Kiskunhalas, a mohácsi izr. nőegylet, Deutsch Gyula a talmudtóra-egylet elnöke Székesfehérvár, Müller Lipót Bonyhád, a veszprémi izr. hitközség, Manóril Dávidné nőegyleti elnöknő Párkány, özv. Hahn Jakabné Székesfehérvár, Gál I. József tisztviselő Abaújszántó, Bálint Mór vállalkozó Mohács, dr. Schwarz Béla ügyvéd Mohács, Hajós Emil mérnök Miskolc, Bartos József vállalkozó Rákosszentmihály, Melczer Jakab úriszabó Székesfehérvár, Maitinszky Manó Temesrékás, dr. Roth Izsó ügyvéd Nyírbátor, Schlesinger Albert és József fakereskedők Kaposvár, Vidor Ferenc kir. járásbíró, hitk. elnök Kaposvár, Lukács Armin a Foncière titkára Kaposvár, Láng Sándor magánzó Kaposvár, Pusztakovácsi Bien Dávid Kaposvár, Löwensohn Ernő bérlő Kaposvár, Steiner Samu bérlő Kaposvár, dr. Kuhn Mihály vezérigazgató Kaposvár, Horváth Andor mérnök Kaposvár, Halápi Oszkár földbirtokos Kaposvár, dr. Waldmann Lajos ügyvéd Kaposvár, Bauer Miksa földbirtokos hitk. elnök Kunszentmiklós, dr. Deutsch Ignác ügyvéd Kunszentmiklós, Grosz Salamon kereskedő Kunszentmiklós, Simonyi Miksa üzletvezető Nagyvárad.

Külön kell megemlékeznünk azokról, akik zsidó lelkesedésüktől vezérelve, nemes buzgóságukban taggyűjtés körül is fáradoztak. Ezek: Schlesinger Albert és József fakereskedők Kaposvár, dr. Schweiger Lázár főrabbi neje Eger, dr. Flesch Armin főrabbi Mohács, dr. Fürst Aladár főgimnáziumi tanár Székesfehérvár, dr. Rosenberg Ede főrabbi Magyarokanizsa, dr. Löwy József főrabbi Marosvásárhely, dr. Borsodi József főrabbi Nagyatád, dr. Vajda Béla főrabbi Losonc, dr. Eisler Mátyas főrabbi, egyetemi magántanár Kolozsvár.

A február elseje után érkezett és érkező jelentéseket márciusi számunkban fogjuk kimutatni.

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUMNAK. Wolf Sándor nagykereskedő és földbirtokos, a kismartoni zsidó intézmények mecénása 17 pompásan sikerült nagy felvételt küldött be hozzánk a kismartoni getto érdekes régiségeiről, azzal a rendeltetéssel, hogy a képeket a „Mult és Jövő“-ben való felhasználás után adjuk át a Magyar Zsidó Múzeumnak. A szebbnél szebb felvételeket legközelebb bemutatjuk olvasóinknak és pedig dr. Fürst Aladár székesfehérvári főgimnáziumi tanárnak, a kismartoni getto alapos ismerőjének tanulmány keretében.

MULT ÉS JÖVŐ TELEFONSZÁMA 146—92.

A ZSIDÓ POLITECHNIKUM HAIFÁBAN.
Néhány évvel ezelőtt a Wissotzky-család egy 100,000 rubelnyi alapítványt tett, hogy ezzel Palesztinában műegyetemet létesítsenek. A pénzt a „Hilfsverein der Deutschen Juden“ vezetőségére bízták. A cionista körök is pártfogolták ezt az eszmét és dr. Schmarja Lewin magyaránú agitációjával segítette az alapot, úgy hogy amerikai útjában sok gazdag amerikai zsidót nyert meg, így: Jakob H. Schiff-et, ki 100,000 dollárt bocsájtott az alap rendelkezésére. Évi járulékokban jegyeztetett 37,000 márka. A zsidó nemzeti alap 100,000 frankkal járult a technikum területének megszerzéséhez, továbbá Cohn-Oppenheim baroness 300,000 márkás alapítvánnyal, azonkívül adományokban 100,000 márka gyűlt egybe. Anyagilag így már biztosítva volt és alakult egy bizottság James Simon elnöklete alatt, mely bizottságnak a címe „Jüdisches Institut für technische Erziehung in Palästina“. A török kormány engedélyezése sokáig húzódott, míg végre a szultán egy irádéjában megengedte. Most már hozzáfogtak a műegyetem építéséhez és Haifa igen sokat vár az új intézménytől.

„KULTÚRVÁDAK HITKÖZSÉGEINK ELLEN“. Dr. Frisch Arminnak ilyen című cikke, amelyet a „Múlt és Jövő“ első számában közöltünk, érthető feltűnést keltett. Számos cikk érkezett hozzánk, amelyek a kérdést különböző szempontokból világítják meg. A diskussziót helyszűke miatt a következő számra kell halasztanunk. Azonban készséggel kijelentjük már ezúttal is, hogy teljesen egyetértünk azokkal, akik szerint *községeink kultúra nélkül valóságának egyik főoka abban a korlátozott pozícióban keresendő, amelyet a haladó községekben a rabbi elfoglal.* A község vezetésének élére legtöbbször nem a szellemi arisztokrácia kerül, de ha igen, akkor sem a zsidó tudás szellemének neveltjei. A rabbit pedig, sokszor az egyetlen, akit gyermekkorától fogva a zsidóság eszméi lelkesítenek (mert különben más pályát választott volna), a kongresszusi státumok a hitközség tisztviselőjévé degradálták és így közvetlenül nem érvényesítheti eléggé erkölcsi befolyását. Valaha a zsidóság papja és vezére azonos fogalom volt, akkor egy nagy rabbi mérhetetlen átalakító hatást gyakorolhatott az egész zsidóságra. Ma, gyakran a rabbi legjobb törekvése, legszentebb ambíciója hajótörést szenved a zsidó dolgokban járatlan „vezetők“ érzéketlenségén.

A zsidó papságnak nincsenek latifundiumai, itt nem kell a „klerikális hatalom“ túltengésétől tartani, azonkívül a haladó zsidó papságban nincsen is semmiféle reakciós hajlam; ha tehát a zsidó pap helyet kapna az előljáróságban és közvetlenül érvényesíthetné erkölcsi befolyását, mindenesetre csak kultúrnyeresége volna a zsidóságnak.

FELOLVASÁSOK. A tél középső hónapja a felolvasások szürete. Az idén is a fővárosban és a vidéken egyaránt sűrűn követték egymást a felolvasások, amelyekből természetesen csak egyes kiemelkedőbb momentumokat említhetünk meg. A januári felolvasások fénypontja mindenesetre az az előadás volt, amelyet Stein professzor, a volt berni egyetemi tanár, a „Nord und Süd“ szerkesztője az O. M. I. K. E.-ben tartott („Monismus és a zsidóság“). Stein professzor, akit a „Múlt és Jövő“ munkatársai közt tisztelhet, jelen számunkban közölt cikkében is pedzi a zsidó vallás egység-gondolatának szociális jelentőségét. Stein professzor egész filozófiai és irodalmi működését legközelebb méltatni fogja a „Múlt és Jövő“-ben kitűnő tanítványa, Schweiger Lázár dr. egri főrabbi. Az O. M. I. K. E. felolvasásaiból kiemeljük még Lakatos László előadását a szocializmus és a zsidóságról, Venetianer Lajos dr. két előadását a zsidóság nagy szószólóiról, Leimdörfer dr. hamburgi főrabbi előadását a szent nyelv etikai elemeiről és végül Guttman Mihály dr. felolvasását a talmud idegen kultúrelemeiről. Az I. M. I. T.-ben Fabó Bertalan dr. mutatta be a zsidóságról rajzolt magyar karikatúrákat, Lenkei Henrik pedig „Dávid“ című hatalmas versét olvasta fel, amely a „Múlt és Jövő“ legközelebbi számában fog megjelenni. A Herzl-egyesületben az új elnök, Ostern Lipót dr. tartott hatásos programmelőadást, ezenkívül előadásokat tartottak még Bolgár Mózes dr., Beregi Benjámin mérnök, Weiss Miksa dr. tanár, Dömény Lajos dr. ügyvéd, Goldberger Andor dr. tanár, Widder Dávid, Schönfeld József dr. stb. Több sikerült felolvasást rendezett végül a Makkabea és a Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete is.

A SZENT FAL. A jeruzsálemi városi hatóság megtiltotta padok és székek állítását a szent falnál. Ez a rendelkezés nagy megütközést keltett a lakosság körében. Egy gyűlésben elhatározták, hogy felszólítják a chachambasit Franco-t, hogy tiltakozzék a jeruzsálemi pasánál a rendelkezés ellen és ha ez nem járna eredménnyel, akkor felszólítják Háim Nahum grand rabbit, hogy járjon közbe a török kormánynál. A jeruzsálemi zsidóság a rendeletet annál is inkább nem érti, miután Abdul-Aziz szultán egy fermánjában a szent falat a zsidó hitközségnek adományozta.

DR. PERLS ARMIN. Királyi kitüntetés érte és mi úgy érezzük, hogy vétenénk az ő zárkózott egyénisége ellen, ha ebből az alkalomból hosszú méltatással akarnók őt a publikum ünnepi kíváncsisága elé állítani. De egyetlen egy mondatot még sem hallgathatunk el: dr. Perls pécsi főrabbi a legnagyobb zsidó papok közül való, akinek tekintélyét és nimbuszát nemcsak maradandó értékű, súlyos tartalmú egyházi szónoklatai, hanem sokoldalú magyar, német és héber nyelvű tudományos működésének gyümölcsei is emelik.

ZANGWILL ÉS A SZÍNHÁZI CENZURA.

Az angol színházi cenzurával nemcsak Shaw Bernátnak, az örökké csipkedő kedvű humoristának akadt összetűzése; legújabb áldozata Zangwill Izrael, akinek „Új vallás“ (New Religion) című most befejezett darabja szintén magára vonta a bösz fórum olympusi vetoját, mely megtagadta előadására az engedélyt mindaddig, míg bizonyos lényeges módosításokat nem eszközöl rajta a szerző.

A „Daily News“ egy munkatársa ez ügyben most meginterojuvolta Zangwillt, a ki a következőleg nyilatkozott az érdekes irodalmi pörpatvarról:

„Habár semmiesetre sem értek egyet a színműírás hivatalos kritikái fórumával, mindamellet mindent elkövettem, hogy kedvét megnyerjem. Am huzamos tárgyalás után sem tudtunk meg egyezni.“ Arra a kérdésre, hogy mi alapon tagadta meg a cenzura a darab előadását, Zangwill így felelt:

„Egészen véve nem volt ellene kifogás s ez örvendetes jele az angol drámaíró-művészi szabadság fokozottabb elismerésének. Természetesen a darab címe „Az új vallás“ eléggé elárulja tendenciáját, eddig tudvalevőleg vallási kérdések vitatása ki volt zárva az angol színpadról. A tárgyalásoknak másík, aránylag kielégítő eredménye az, hogy azokban magam személyesen vettem részt, holott az eddigi cenzura-rendszer mellett a szerzőt nem ismerték el önálló félnek. Mindamellet a tárgyalások merev „non possumus“-szal fejeződtek be.“

„Ami meg a cenzura által emelt főbb kifogásokat illeti, azok — úgymond Zangwill — főleg arra vonatkoztak, hogy van a darabban egy filiszteusi egyéniség, akinek szüksége van egy teremre valláserkölcsei célokra s aki a maga jellemzetes modorában ártatlan megjegyzést tesz a baptistákra. A cenzornak nem volt kifogása a mondat ellen, de azt kívánta, hogy a „baptista“ szót „non-conformistával“ helyettesítsem. Ez a kritika, fejezi be Zangwil, meghaladja felfogásomat s nem is akarok ahhoz kommentárt fűzni.“

A RÓMAI POLGÁRMESTER BESZÉDE.

A legutóbbi városi gyűlésen Náthán polgármester beszédet tartott a Trípoliszban elesett katonákról. Felsorolt az elesett katonák között sok zsidót. Beszédét, melyet igen előkelő közönség hallgatott meg, a következőképen zárta: „A patricius úgy,

mint a kereskedő vagy munkás, a katolikus vagy mindazok, akiket a kormány a ghetto szűk utcáiból szőlított a csatasorba, életüket áldozták az olasz szabadságért. Éljen Itália! kiáltással lehelték ki nemes lelküket. Ezeknek mindnyájuknak akarunk tiszteletreméltó emléket állítani, legyenek az elesettek szegények vagy gazdagok, keresztények vagy zsidók.“ A polgármester beszéde mélyen megrendítette a hallgatóságot.

A HAIFAI ANTISZEMITA ÚJSÁG BUKÁSA. A Haifában megjelenő antiszemita arab újság „El Karmel“, amely ellenséges agitációt indított a zsidók palesztinai bevándorlása ellen és minden ellen, ami zsidó, előfizetők hiányában megjelenését beszüntette. A „Karmel“ kiadója egy keresztény arab ember volt.

EGY ZSIDÓ MUNKÁSKLUB BEIRUTBAN.

A napokban nyílt meg a beirutai zsidó munkásklub, könyvtárral és olvasóteremmel. Ez a második klub Beirutban. Hasonló klubja van ugyanis az ottani amerikai kollegiumnak, melynek zsidó hallgatói tartják fenn. Ennek a főiskolai klubnak Kadimah a neve.

ÚJ HÉBER ÚJSÁG SAFEDBAN. Rövid ideje, hogy Safedben megnyílt egy zsidó nyomda. A nyomda tulajdonosai új héber heti lapot indítanak meg „Hagalil“ címmel. A galiláai városokban lakó héber írók megígérték támogatásukat a lapnak, miután a Hagalil a galileai zsidó lakosság érdekeit fogja majd képviselni.

JÓTEVŐK. Legutóbbi számunk megjelenése óta az O. M. I. K. E. központi irodájában a következő alapítványok és adományok folytak be: dr. Weinmann Fülöpné 1000 K alapítványt tett férje, néhai Weimann Fülöp hitközségi elnök nevére. Zwack József gyáros szintén 1000 koronával lépett az O. M. I. K. E. alapító tagjai sorába. Gallia Vilmos igazgató, aki az egyesületet mindenütt, ahol csak módjában van, lelkes pártfogásban részesíti, évi 200 K tagdíjjal lépett be az egyesületbe. Neuberger Ignácné 400 K-ával alapító tag lett. Az izr. ösztöndíjgyűlés évi 200 K-ával, a báró Hirsch-egylet évi 300 K-ával lépett a tagok sorába. Ezenkívül a következő adományok folytak be: Kohner Vilmos 500 K, Stiasny Emilné 200 K alapítv., dr. Kleiner Arturné 100 K, Kleiner Miksáné 100 K, csepeli Weisz Manfréd 100 K, Milch Dávid 100 K, Propper Samu 50 K, Munk Péter 50 K.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRI-SZABÓ, BUDAPEST,
VI. KER., PODMANICKY-UTCA 11.

Ajánlja elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő bálti smoking- és salontöngyeit, jutányos árak mellett. Nagy választék a legfinomabb angol és skót szövethűlönlegességekből. *****

ÚJ KÖNYVEK

Az I. M. I. T. KIADVÁNYAI. Pár nap múlva hagyja el a sajtót az Izr. Magyar Irodalmi Társulat két új kiadványa: Patai József „Héber költők” című antológiájának II. kötete és az *Évkönyv*.

Patai József könyve bő tanulmányt tartalmaz az új héber költészet fejlődéséről Mendelssohn korától napjainkig; azután felvonulnak életrajzzal és verses szemelvényekkel ennek a kornak héber poétái. A második kötet uralkodó költője *Bialik*, akinek a költészetét Patai minden oldalról mutatja be. Sok verssel szerepel még *Gordon*, *Csernichovszky*, *Steinberg*, *Katzenelson* stb. körülbelül 40 héber poétát mutat be a kötet, közöttük több magyarországit, mint a régiak közül *Löwisohn*, *Bacher*, *Bergel*, a maiak közül *Bolgár Mózes* és *Kova-Feuerstein*. A kötetet jegyzetek fejezik be, ahol pontosan megtalálható minden egyes versnek eredeti héber forrása.

Az *Évkönyv* tartalma a következő:

Dr. Kecskeméti Lipót: Löw Lipót. Kiss Arnold: A héber költészet szelleme. Komáromi Sándor: Az Egyenlőségről. Vajda Béla: Az usai határozatok és a kereszténység. Dr. Heller Bernát: Zsidó középiskolák. Sebestyén Károly: Zsidó típusok a drámában. Dr. Pollák Miksa: Arany János. Dr. Patai József: A magyar zsidó költészetéről. Mezey Sándor: Makai Emilről. Dr. Venetianer Lajos: Semiták-e a zsidók. Feleki Sándor: Imák. Dr. Kohlbach Bertalan: Tűz és fény. Dr. Szabolcsi Lajos: Kiss József éposza. Dr. Leimdörfer D.: Sára Copia Sullam a velencei asszonyköltő. Ivánfi Jenő: A konstanci zsidó. Dr. Diamant Gyula: A zsidók története Horvátországban az egyenjogusításig. Gedő Lipót: Az én szombatom. Dr. Mahler Ede: Az assuáni és elephantínei aramasus papyrus-okmányok története és jelentősége.

KOVA-FEUERSTEIN HÉBER VERSEI.

Lapunk jelen számával majdnem egyidőben hagyja el a sajtót munkatársunk, Kova-Feuerstein Albert héber verses kötete, amelynek néhány verse már a legelőkelőbb héber folyóiratok hasábjain is feltűnést keltett; Feuerstein új hangot és új formákat visz bele a héber költészetbe, amit a könyv megjelenése után bizonyára a legszélesebb körökben fognak méltatni. Patai József antológiájának (Héber költők) most megjelent második kötetében található Kova-Feuerstein néhány verse magyar fordításban is. De aki a fiatal héber poéta talentumáról igazi képet akar szerezni, olvassa el új verses kötetét, amelyben Kova-Feuerstein tehetsége egész pompájában tárul elénk. A kötet részletes ismertetésére még visszatérünk.

A CSÓK A BIBLIÁBAN, TALMUDBAN ÉS MIDRASBAN. (Der Kuss in Bibel, Talmud und Midrasch von August Wünsche.) A legpoétikusabb témakörből komoly filológiai értekezés. August Wünsche, aki a kiváló drezdai rabbival, Winterrel együtt társulva gazdagítja a héber tudományos irodalmat, összegyűjtötte a biblia, a talmud és a midras mindazon helyeit, ahol ez a poétikus téma előfordul. És hogy a filológia itt is szükséges volt, mutatja ez a gondos tartalommal telített füzet. Beszél mindazokról a helyekről, ahol csókjelenet előfordul és osztályozza őket, azután a füzet második részében adja a talmud és a midras véleményét a csókról. A talmud nézete a csókról igen érdekes és szinte túlzott szemérem vagy rendkívüli komolyság tükröződik belőle. A csók csak pajkosság vagy pajzánság, mondja a talmud és csak három esetben szankcionálja. Az első a siker csókja. Klasszikus példát a bibliából vesz, midőn Sámuel felkente Sault királynak, ebben a fenséges momentumban megcsókolta Sault, a jövő emberét. A második, a viszontlátás csókja. A harmadik a búcsú csókja, melyre példát Ruth könyvéből vesz, midőn Orpa megcsókolja a búcsúzót Noemit. Hogy a talmud a csókolódzást általában illetlennek tartotta, arra egy kitűnő midrás szolgál példa gyanánt:

Mózes I. könyvének 29. f. 11. versében az van, hogy Jákob sirt. A midras kérde: miért sirt Jákob? Feleli a midras: mert látta, hogy midőn Ráchelt megcsókolta, a körülötte levő emberek megbotránkozva így szóltak: minek jött ez (t. i. Jákob) ide, hogy nálunk ily szégyenletes szokást vezessen be.

Wünsche könyve annyiban is hasznos, hogy egy fejezetét adja ama kor erkölcsi életének. Hisz egyéb dokumentumok híján csak így állíthatjuk majd össze a talmud korának történetét. r. s.

A ZSIDÓK NYELVE. (Die Sprachen der Juden von Heinrich Loewe.) A „Jüdischer Verlag” kiadványait szinte jellemzi az a lelkesedés, mellyel a szerzők témájukat tárgyalják. A könyvek nem olyan fojtók az adatok tömegéből és a könnyed, tartalmas, de lelkes stílus lebilincsel. Loewe, a héber nyelv igazán viszontagságos vándorlását írja le, hiszen a nyelv együtt ment a zsidósággal száműzetésbe és mindig a zsidósággal együtt üzetett ki a zsidókat nem tűrő országokból. És a zsidóság kitűnő akklimatizálódó képességeinél fogva átvette befogadó országának nyelvét, de a héber nyelvet, nemzeti létének utolsó gyökerét nem hagyta. Így fejlődött a különböző nyelvelemekből a jargon. Loewe különböző fejezetekben tárgyalja a nemzeti földjén élő héber nyelvet, a zsidó nyelvű dialek-

tusokat, a modern héber nyelvet, végül a héber nyelv jelentőségét nemzeti szempontból. A nyelvben nyilatkozik az emberi szellem és a nyelvben ismer magára. A héber nyelv megmaradásának legfőbb oka az, hogy a kultusz nyelve volt és az emberi életben a kultusz maradványai, a legtovább élő tradíciós motívumok. Heinrich Loewe világossággal megy keresztül anyagán és könyvének fejezetei jól összefoglalt részei a héber, illetőleg a zsidó nyelv fejlődésének. Az utolsó fejezetben zsidó nemzeti szempontból tárgyalja a héber nyelv reneszánszát és megtalálja ama kapcsolatot, mely által a héber nyelv újra visszanyeri azt az életét, melynek legszebb produktuma, a biblia, a zsoltárok és poézise, a próféták grandiózus nyelvének ereje. Mert hogy éled ez a modern héber irodalom, azt különösen legnagyobb költő alakja, Bialik mutatja.

„ÚJ IGÉK“. Heves Kornél új verses kötete teljesen méltó a jeles szerzőnek eddigi költői alkotásaihoz. Meleghangú, magyaros verseket tartalmaz, amelyeknek motívumai legtöbbször zsidó lélek forrásából fakadnak. A kötet öt ciklusból áll: Életképek, tűzhely mellett, újhéber költők, buzgóság, prédikációs levelek és egyéb versek. Az életképek ciklusában található a „Gyónás a Tiszánál“ című hangulatos vers, amelyet a Magyar Zsidó Almanach első kötetében közöltünk. A tűzhely mellett című ciklusban is vannak zsidó tárgyú versek, mint pl. a Lag-be-ómer. Az „Újhéber költők“ című ciklusban kitünő fordításokat találunk Gordon, Frischmann stb. héber verseiből. A Buzgóság című ciklusból, amely áhitatos imaszzerű verseket tartalmaz, közöljük a megható „Aroni áldás“-t, amelyet a költőpap mátkapárhoz intéz, templomi esküvőjükön:

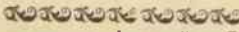
Rátok adom én most a frigyláda előtt
Az aroni áldást, a lélekemelőt,
Mely a hajdankorból csendül a fülünkbe:

Jévorechéchó Adonáj . . .

A magasságbéli,
Ki az ifjú párok lépteit vezérli,
Áldjon meg titeket, mint eddig megáldott.
Az élet nyárszaka hozzon még sokáig
Napsugárt, verőfényt, bájos tündéralmot;
Hintse ősszel is a boldogság rózsáit
Két kézzel reátok,
Hogy a mátkapárok ifjonti örömét,
Szerelmi mámorát, szívbeli gyönyörét
Ezüstös hajjal is visszaálmódjátok.

Ti pedig, kedveseim, akik most itt álltok
E nászkoszorúban a szent kárpit alatt,
Hol az ifjú szívből virágének fakad,
Akik szeretettel
Övezitek most a menyasszonyt, vőlegényt,
Mondjátok egy „Amen“-t
Áldó szavaimnak csöndes visszhangjaként.

Az izléses kiállítású könyv ára 3 korona, díszkötésben 4 korona.

90 MULT ÉS JÖVŐ

A JELENKOR ZSIDÓSÁGA. (Die Juden der Gegenwart, von Dr. Artur Ruppín.) Dr. Ruppín könyve, amely most jelent meg második kiadásban, csak ezúttal jut kiválóságának méltatásához. Az első kiadása óta elkészültek a zsidóságra vonatkozó különböző statisztikák és így mindaz, amit a zsidóságról meglátott, ma kétségbe nem vonható adatok alapján igazolódott. Könyve két részre oszlik, az első részben az asszimilációt tárgyalja és megállapítja, hogy szükségszerűen következett el, mert az emancipáció hirtelen változásában nem bírt a zsidóság gyökeret verni és a hirtelen támadt ellentétek okozták az asszimiláció nagyméretű romlásait, mely ma a legégetőbb problémája a zsidóságnak. Műve második részében az asszimiláció ellen való védekezésnek módzatait adja, melynek alapja szerinte a zsidóság faji törekvésében, a cionizmusban keresendő. Mert az öntudatos zsidó faji küzdelem érvényre juttatja a zsidóság faji értékeit, melyek a fajok nagy versenyében mindig megállják a helyüket.

* * *

Beküldötték a következő könyveket:

J. Feiner: Ludwig Philippson. Berlin, Louis Lamm. Geschichte der Wormser jüdischen Gemeinde, ihrer Friedhöfe und ihres Begräbniswesens. Gedenkschrift zur Eröffnung des neuen Friedhofes. Worms, 1911. H. Kräuter.

Rabbiner Jos. Nobel, Libanon. 2. Teil. Halberstadt, Selbstverlag des Verfassers.

A. Ungnad, Aramäische Papyrus aus Elephantine. Leipzig, 1911. J. C. Hinrichs. M 3. geb. 3'60.

G. Hecht: Der neue Jude. Leipzig, 1911. Gustav Engel. M 3'50.

Felix Holländer, Charlotte Adutti. Berlin, 1911. Ullstein.

Ch. Heller, Untersuchungen über die Pesikta. Teil I. Berlin, 1911. M. Poppelauer. M 2'50.

Richard Skowronek, Bruder Leichtfuss und Stein am Bein. Ullstein-Berlin, M 1.

A wilnai „Misrach v. Maarab“ kiadásában:
Tolstoj héberül.

Gyermekkor, J. D. Berkovits fordításában, a regényt két esszé előzi meg.

Tolstoj a művész, Dr. J. Eljaschofftól.

Tolstoj élete, S. Ch. Rawnitzky.

Dr. Pfeifer Ignác, Az áldozatok jelentőségének történetéről a héber irodalomban, 1911. *

Dr. Alfred Fürst, Sitten und Gebräuche einer Juden-Gasse.

Kisteleki Ede, Földön és az égben. (Versek.)*

Heves Kornél, Új igék. (Versek).

Schlesinger Sámuel, Pseudo Bachja „könyv a lélek lényegéről“ c. művének pszichológiája. Adalék az arab zsidó új platonizmus történetéhez. Budapest, 1911.

* Legközelebb ismertetni fogjuk.

Henri
Major

Major
Szamosi Ibra

Major
Kárpál Lúdvé

KOMÉDIÁSOK. Ezen a címen adta ki Major Henrik Kürthy Györggyel szövetkezve a legismertebb magyar színészek karikatúráit. Kürthy, mint a Nemzeti Színház tagja, a művészetnek egészen más terén érvényesíti értékes talentumát, Major ellenben vérbeli karikaturista, akinek rajzai abból a szempontból is érdekelnek bennünket, hogy miként rajzolódta le a művész lelkében zsidó színészek, akik maguk is az emberi jellemek kiélesítését gyakorolják művészetükben. Eppen Gál Gyula, a Nemzeti Színház nagy művésze fejtette ki tavaly a Magyar Zsidó Almanachban a zsidóság és a színművészet lélektani kapcsait. De a zsidóságnak ugyancsak erős faji vonása a gúnyolódásra való hajlam, amelynek forrása talán szintén a Gál kifejtette okokban keresendő. Távol áll tőlünk azonban az a hit, hogy Major pompás karakterizáló erejét pusztán zsidóságának tudjuk be. Major nem mint zsidó rajzolta ezeket a karikatúrákat és ha élnek is a lelkében zsidó faji vonások, azok nála az öntudaton alól rejtőznek, amint hogy bizonyára zsidó színészek megrajzolásánál sem gondolt az ő zsidóságukra. Ami pedig Major rajzait felettébb értékessé teszi, az az, hogy a vonal nála tényleg csak kifejező eszköz, melyet minduntalan oly egyszerű szerephez juttat, hogy az csakis a formák kifejezésére szolgálhat. Major és Kürthy könyvének intim hatását elősegíti formája is. Vázlatkönyv alakjában jelent meg Tevan békéscsabai nyomdász izléses kiadásában. (Gedő Lipót.)

Major
Rózsahegy

Major
Vassányi

Major
Király Károly

Major
Lándor Erzsé

Major
Gál Gyula

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGÉNEK TELEFONSZÁMA 146—92.

A MULT ÉS JÖVŐ POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLÁJÁNAK (CHEQUE ÉS CLEARING) SZÁMA 29811.

MEHR MIKSA FŐRABBI, SZIRÁK. Köszönjük meleghangú méltató cikkét, amely a Mult és Jövő címhez pompás exzegetikus magyarázatokat fűz. Azonban amint első számunk szerkesztői üzenetei közt is megírtuk, nem óhajtunk magunkkal foglalkozni. Hiszen Főrabbi úr is azt írja, hogy a Mult és Jövő hangos programmbeszéd és lármás zaj nélkül vonul be a magyar zsidóság szívébe. Csak egy mondatot iktatunk ide Főtisztelendő úr fejtegetéseiből. „Talán ez a név „Mult és Jövő“ egyszersmind a program, az irány és a cél megjelölése is: a mult alapjain, a jelen pártvillongásait átugorva, a jövőt felépíteni!” Ez a mondat valóban kész program és célmegjelölés.

S. MISKOLC. Ön a Mult és Jövőt „magyar Ost und West“-nek mondja. De a mi igényeink jóval magasabbak. Tessék elolvasni Stein berlini egyetemi tanár véleményét, aki mint világhírű német filozófus, író és szerkesztő, továbbá mint magyar származású férfiú, aki kitűnően tud magyarul, mindenestre a legkompetensebb ítéletet mondhatja. Stein professzor szerint „a Mult és Jövő az első számával az összes zsidó orgánumok élére került, az Alliancától támogatott Ost und West meg sem közelítheti”.

B. GYÖNGYÖS. Készséggel megállapítjuk, ha a héber szöveget beküldi.

F. SZATMÁR. Grammatikailag nem helyes, de azért használják.

F. NAGYVÁRAD. Az Orsz. Rabbiképző-intézet címe Röck Szilárd-u. 26. Ugyanitt van az Országos izr. tanítóképző-intézet is. Utóbbi igazgatója Bánóczi József dr., előbbinek rektora Bacher Vilmos dr.

SZEGED. Megtalálhatja Manuelle Machberethjének 35. lapján.

F. G. PRIVIGYE. Divattudósítónk nincsen és különben sem szándékozunk a divat dolgaiba beleszólni. Bár manapság a divat szinte művészetté emelkedett és a „divatos“ szónak már régen nincsen az a fitymált értelme, ahogy valaha volt. De mint mondtunk, divattudósítónk nincsen és így nem tartjuk magunkat illetékesnek, hogy farsangi bálí toillettek ügyeiben tanácsokkal szolgáljunk. De úgy tudjuk, ma már könnyen segítenek magukon, különösen a fővárosban. Minden percben elrobog előttünk egy villamos, rajta az ismert három szavú felírással: *Kovald fest, tisztít!* Ha egy bálí toilette megtette a szolgálatát, nem kell még félre dobni, hanem beadják a ruhát Kovaldhoz, ahol újjá tisztítják, vagy átfestik tetszőleges színre. Különben onnan Privigyéről is beküldheti. Ez az egyetlen mód, hogy egy toilletből több toilletet csináljon. Egyébként tessék egyenesen a céghez fordulni bővebb felvilágosításért. A cím: Kovald Budapest, VII., Szövetség-utca 37. Telefon 58—45 és 128—13.

„EFCO“ porosz Kőszentégla telefonszámai: 177—41 és 158—03.

Reprodukciók Hirszenberg képei után A zsidó ház legszebb fali díszé.

GÓLUSZ.

Heligravúr a híres festmény után.
Képnagyság 35×55 cm
Ára . . . 6.50 márka.

JESIBAH.

Képnagyság 45×55 cm
Ára . . . 6.50 márka.

SZOMBAT DÉL-UTÁN.

Képnagyság 20×25 cm
Ára . . . 2.50 márka.

ZSIDÓ TEMETŐ

Képnagyság 20×25 cm
Ára . . . 2.50 márka.

SPINOZA

Képnagyság 45×55 cm
Ára . . . 6.50 márka.

URIEL ACOSTA ÉS SPINOZA

Képnagyság 45×55 cm
Ára . . . 6.50 márka.

EGY KIS POLITIKA

Képnagyság 20×25 cm
Ára . . . 2.50 márka.

A zsidó tárgyú képek reprodukcióinak bő prospektusát ingyen küldi a kiadóhivatal.

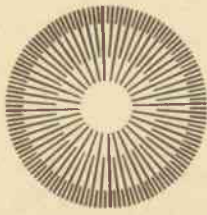
Megrendelhetők a Jüdischer Verlag-nál
Berlín, W. 15. Sächsischestr. No. 8.

MAGYAR SOKSZOROSÍTÓ
MIPAR. RESZV. TÁRS.
EZELŐTT DNALD KAROLY
BUDAPEST, VIII. KISFALVDI UTCZA 9. SZ.

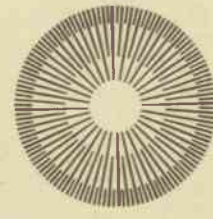
MODERN MŰVÉSZI KÉPEK FELTÉTELÉSEN ÉS SZÍNES REPRODUKCIÓK, TIPOGRAFIAI PÉNYÉ NYOMATV ÉS FOTOGRAVÜR ELJÁRÁSOKHOZ BERENDEZETT GRAFIKAI MŰHELY

Moderne künstlerische Ausführung in schwarzen und faerbigen Reproduktionen für typographischen, sowie Lichtdruck und Photogravure. □
UNGARISCHE REPRODUKTIONS-KUNSTGEWERBE-AKT.-GES. (VOR-
MALS KARL DIVALD) BUDAPEST, VIII., BEZ., KISFALUDY-UTCZA 9.

REMÉNY

A „MULT ÉS JÖVŐ“ IFJÚSÁGI MELLÉKLETE

BEREGI BENJAMIN: AZ ÉLŐ HÉBER NYELV.

Amikor az első nagy, fekete négyszögletes héber betűt meglátja a gyerek, bámul rá, mint valami özönvíz előtti állatfaj csontmaradványára. Mintha a régiségvár üvegszekrényei alól húzógnának elő ezeket a betűket. És milyen furcsák. Egyik olyan, mint egy házikó, másik olyan, mint egy nagy, ágaskodó kígyó, a harmadik, mint egy szárnyát csapkodó madár; az ottan olyan, mint egy kert, amelyikben három tulipán nőtt... mindegyik valamire emlékeztet, valamihez hasonlít és egyszerre csak azt hallja a szegény gyerek, hogy az egyik *b ö*-, a másik *l ö*-, a harmadik *á*, az a tulipántoskert meg *s ö*-betű. Tanulunk jeleket anélkül, hogy tudnók az értelmét és nagy, végtelen kínnal, sok keserőséggel beszédünk egy csomó jelet, talán olvasni is megtanulunk: öt-hat év múlva, ha futja az időből, még néhány nyelvtani szabályt is lenyelünk s azzal becsukjuk a múzeum régiség-tárát; a betűket, ezeket a komoly, képes betűket visszarakjuk a többi kövület közé és az egész „tanulásnak“ nem marad más nyoma, mint a kényszeredettségek emléke.

Pedig a héber nyelvet, a beszédet és az írást nem kell régiség-tárból kikaparni. Ez a nyelv él; és mindig is élt; és mindig erősebb, mindig szebb lesz, mert mindig voltak és újra vannak lánglelkűek, akiket a zsidóság géniusza homlokukon csókolt és mert messze mitőlünk, ott, ahol a zsidóság nagy tömegekben él és ottan, ahol

a zsidó nép nagy munka árán valódi népéletre ébred, ez ősi nyelv úgy él az ajkakon, mint a magyar nyelv a tizsakürti paraszt száján, aki meg van győződve arról, hogy nincsen is más nyelv a világon, csak a magyar, mert még az Isten is magyarul beszél.

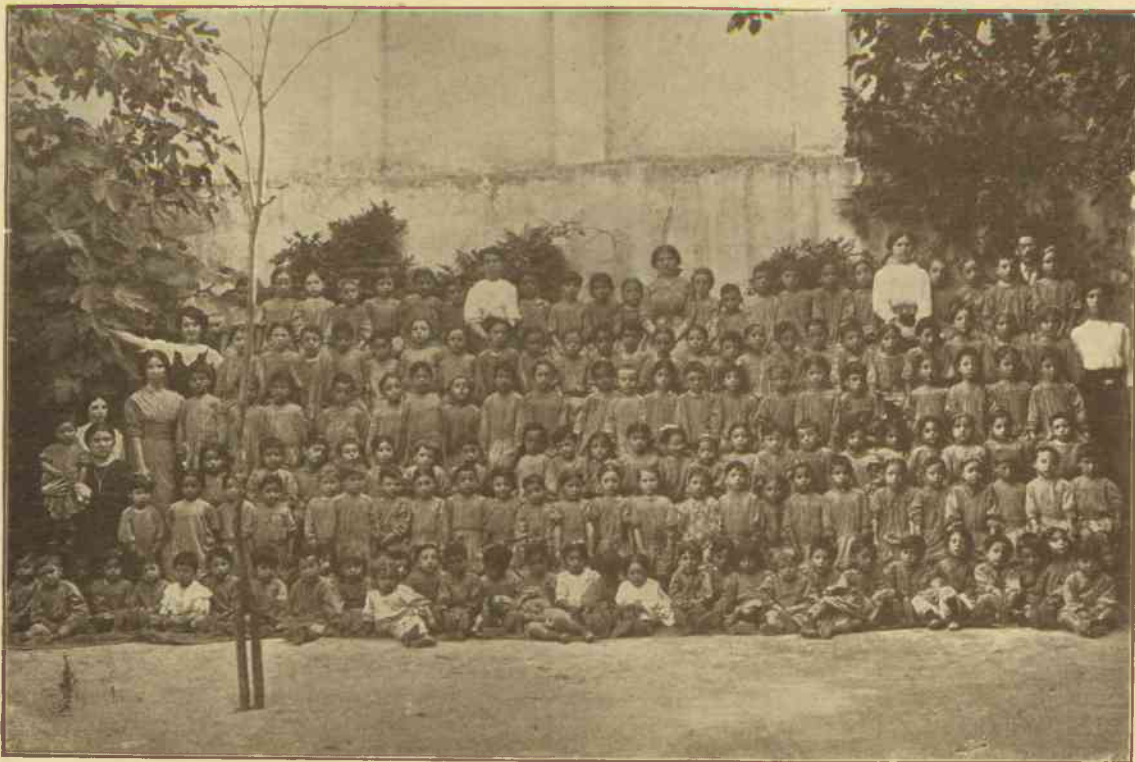
Ki gondol arra, amikor „majd meghal“ egy-egy brocho „olvasásának tanulásában“, hogy ugyanazon a nyelven gyönyörű szép gyermekmeséket hallgat néhány száz picit gyerek a jeruzsálemi, jafai, haifai héber óvodákban? Ki gondol arra, amikor idegenül kopognak füledobján az igeragozás soha meg nem tanult szabályai, hogy ugyanazon a nyelven Rischon le Zionban, Petach-Tíkvában s a többi sok zsidó gyarmaton a szőlőmunkások, a földművesek, aratók, szántóvetők kiáltoznak, énekelnek, beszélgetnek; hogy ezen a szent nyelven a kolonista zsidó kocsis a lovacskaít nógatja, hogy ennek a szent nyelvnek kíséretében úgy vágja egyik fiú a másikat kupán, hogy eszébe se jut rá brochót mondani; .. hogy ott lenn Palesztinában még a madár is héberül fütyül, a patakok kéberül csobognak, a száfedi méhek, amelyek az újraültetett narancsligetekből szedik a legfinomabb mézet, héberül zümmögnek, a Kármel rózsabokrai, Bäsán tölgyei, Libanon elvénhedt cédrusai héberül susognak... és héberül beszélnek a zsidó gyarmatbank hivatalnokai, ha az öreg nap-számos behozza falujából és kezébe számolja verejtékével keresett csekély maradék vagyonkáját.

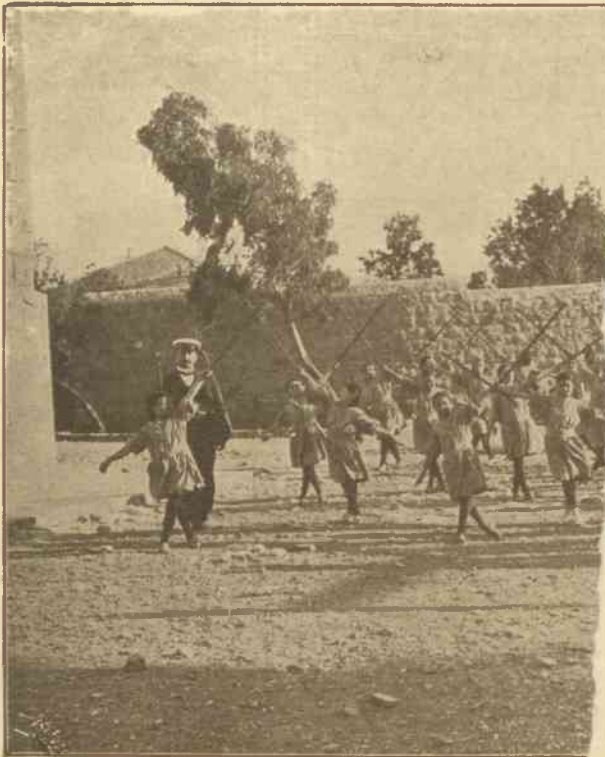
A „Hechover“ (A jó pajtás) című héber ifjúsági lap címképe.

Héber leányiskola Palesztinában. (Az iskolában az összes tantárgyakat héber nyelven tanítják. A tornánál is héber vezényszókat használnak.)

A német zsidók segélyegyletének héber óvodája Jeruzsálemben. (Az óvodában a gyermekek héberül beszélgetnek.)

Héber leányiskola Palesztinában. (Az iskolában az összes tantárgyakat hé

ÖLTÖKBŐL

Oh ismered az erős sziklavárat?
 Hová atyáid félve elrejtették
 Legdrágább kincsük, szent szentségüket,
 A rejtéket, mely megőrizte tisztán,
 Népednek ős hatalmát, szellemét,
 S bár száz gyalázat szégyen-nyíla érte,
 Ragyog még ifjan, miként hajdanán?

Oh ismered az irgalmas anyát,
 A hűséges, a gyengéd ősz anyát,
 Ki sírva gyűjti bolygó fia könnyét,
 Hő epedéssel lesi lépteit
 S midőn fáradtan visszatér a vándor,
 Letörli könnyét, ráterjeszti szárnyát,
 És elaltatja rozzant térdein?

Oh testvér! ha ismerni akarod —
 A tanulás ódon házába menj,
 A sívár hosszú téli éjszakákon,
 S a forró égő nyári napokon,
 Hajnalban, délben s esti szürkületben,
 S ha Isten látni enged, megpillantasz
 A falak mozgó árnyékai közt
 Homályos sarokban, a kemence mellett
 Élő, imbolygó bús árnyékokat,
 Beesett halvány, sárga arcokat,
 Zsidók, kik vonják idegenség jármát
 És eltemetik bűbánukat
 Óreg könyveknek lapjai közé,
 Elűzik fájdalmukat szent regékkel,
 És gondjaikat zsoldárokból öntik.
 (Mily érthetetlen, rejtélyes e látvány
 Az idegenek!...) S szíved halkán súgja:
 Életvárunknak küszöbére léptél
 S szemeid látják lelkünk kincses-házát.

BIALIK: ISMERED A FORRÁST...

Oh ismered az ősi csodaforrást,
 Megölt testvéréd, melyből meritének
 Erőt, hatalmat, szenvedések napján,
 Hogy ujjongjanak a halál elébe,
 Kinyujtsák nyakuk kifent kés elé,
 Lehajtsák fejük sújtó bárd alá,
 Rálépjenek a máglya-lángra büszkén
 És meghaljanak szentelt vértanukként,
 Az „Egyetlen“ nevével ajkukon?

Oh ismered az ősi csodaforrást?
 Sújtott testvéréd, melyből meritének
 Pokoli félelem és rettegés között,
 Enyhülést, vigaszt, üdvöt, bizodalmat
 És vastürelmet, gyötrelmeket túrni,
 Viselni csúf alázott életet
 És túrni, túrni, határtalanul?

Oh ismered a keblet, melyre ömlött
 Népednek könnye, gyöttrött szíve, lelke,
 A keblet, hová jajjait kiönté
 És sóhajait, miktől megremegnek
 Az alvilág lakói s a sátán összeborzad;
 És zokogását, mitől szikla lágyul,
 De nem vad ellének köszíve?

S ha van még benned Isten szelleméből
 S maradt szívedben sejtelmes vigasz,
 S lelkedben olykor reményszikra lobban
 Megvilágítva sötét falait —
 Oh tudd meg, testvér, csak kis üszök az
 Csodásan óvott maradéka
 A szent nagy tűznek, örök tiszta lángnak,
 mely őseid oltárán lobogott...
 S ki tudja, tán a könnyeiknek árja
 Sodort bennünket ide, partjainkra,
 Imájuk értünk szállt az égbe,
 És halálukkal
 Ránk hagyták az életet,
 Az örök, örök életet.

Csernichovszky, héber költő. Oroszországban él.

CSERNICHOVSZKY: PÉNTEK ESTE. LEGENDA.

Péntek esti alkonyatnak
Csendes homályába
Fenn az égből jön két angyal,
Jön a földre szállva.

Felhő szárnyán bolygnak szerte
Lakói az égnek,
S hol egy házban zsidó lakik,
Ablakán benéznek,

Hogyha lobog gyertyafény benn
S vidám, vig az ünnep,
Jókedv csillog minden arcon,
S gondok tovatűnnek;

Ha istenes ének zeng benn,
Mint a törvény mondja,
S köröskörül ragyog minden
Édes nyugalomba:

Felderül a jó angyalnak
Sugár ábrázatja
S a rossz angyal néz mogorván,
Fogát csikorgatva.

— „Mindörökké boldogságban
Találjon a szombat!“ —
S a rossz angyal kénytelenül
Rá csak áment mondhat.

— „Boldog légy itt s túlvilágon,
Hol vár örök szombat!“ —
S a rossz angyal kénytelenül
Rá csak áment mondhat.

De ha házat porlekedés
S viszály átka vert meg,
Apa-anya civakodnak,
Sir az apró gyermek;

A szobában nem lobog fény,
Feldúlt minden benne:
Kigyúl a rossz angyal szeme,
Lángokat lövelve.

— „Átkozott légy, míg a tested
Sírba el nem porlad!“ —
S a jó angyal kénytelenül
Rá csak áment mondhat.

— „Ne ismerjen békét tested,
Amíg el nem porlad!“ —
Zokog, sir a béke-angyal,
Mert csak áment mondhat.

(Patai József fordításai.)

ÚJ HÉBER BÖLCSÖDAL.

Moderato.

mf.
 Ju ma pe - rak óru mach - ma - di
 ar ach. At a tu a
 me - cha je - cha ha - si si - dim
 si chot le cha a bi a me cha - je cha
 ha a - ti - dim si chot le - cha a bi

SALÓM ASCH (VARSÓ): KÉT KIS JÓBARÁT.

Elválthatlan jóbarátok voltak Rubén és Simon. Egy iskolába jártak és egy réten játszadoztak és sokszor bizony napleszállta után is együtt maradtak. Ma Rubén Simonéknál vacsorázott és aztán a fiúk egy ágyba bújtak, holnap meg Simon maradt Rubénéknél éjjelen át. Hát egy szóval — mint mondtam — elválthatlan volt a két kis jóbarát.

Történt pedig egyszer úgy sátoros-ünnep után egy fázékony, ködös napon, hogy a gyerekek kimentek a dérverte mezőre. Játsszani jöttek szegénykék, de olyan nehéz ködburkolat nehezedett a tájra, hogy csak úgy fojtogatta a gyerekek mellét, mint a hideg füst. Hát csak mendegéltek, kézt kézbe fogva és öntudatlanul melengették egymásnak a tenyerét. Végre megálltak, szétnéztek. A makkfák cikcacos, bőrszínű levelei fáradtan csapódnak a földre, a közeli kopár domb lábán pedig szomorúan botorkál egy szürke kis patak.

— Nem játszunk, Rubén.

— Nem játszunk, Simon!

Egyszerre és majdnem fuldokolva mondta ki mind a kettő. A két bimbózó lélekre ránehezedett a lombhullás szomorú szaka. Némán és nedves szemekkel nézték egymást és hideg sejtelmek szaladtak keresztül rajtuk, mint betegség előtt a tolvajláz.

— Tudod mit, Simon, mondok neked valamit.

— Én is!

— Kössünk mi szövetséget, mint Isten Ábráhámmal és tegyünk esküt, hogy jóbarátok maradjunk örökkön örökre.

— Azt akartam én is!

— És ha a tanító úr akarna elválasztani, nem hallgatunk rá!

— És ha szüleink akarnak elválasztani, nem hallgatunk rá!

— Ugy van. Esküszünk! mond egyszerre Rubén és Simon. És aztán a két jobb tenyeret egybekapcsolják, köréjük pedig mindegyik a kis-talisz egy-egy cicisz-rojtját szorítja és ünnepélyesen, hangosan mondják:

— Én Rubén Salómó fia és én Simon Eleazár fia esküszünk, hogy egész életünkben jóbarátok leszünk és ha a tanító úr akarná, vagy a szüleink is akarnák a frigyünket megsemmisíteni, nem hallgatunk rájuk.

A gyerekek megdöbbsentek saját bátorságuktól és egyszerre eszükbe jutott:

— De ki lesz a tanu?!

— Az én tanum legyen a domb, mond Rubén. Ha megszegném az esküm, nyílják meg a szája és nyeljen el engem, mind hajdan Kárachot és az ő népét.

— Az én tanum legyen a patak, mond Simon. Ha megszegném az esküt, borítson el engem, mint hajdan a tenger Fáraát és seregét.

— Ámen, ámen!

És szólt a domb is: ámen, és zugott a patak is: ámen.

Senki sem tudott erről a szent szövetségről, csak a gyerekek, a domb és a patak, no meg az Isten, aki mindent lát!

*

Történt azután egy csúnya téli napon, hogy Rubén és Simon szülei összevesztek a jusson. Valami közös házuk volt, az okozta a perpatvart. Az apák elmondták egymást minden rossznak, de az anyák sem maradtak adósak egymásnak. Rubén és Simon kipírult arccal és lesütött szemmel hallgatták az áldatlan civódást és szövetségük napról napra megerősödött a lelkükben. Nem, ők nem fognak veszekedni, mint szüleik.

A szülők meg görbe szemmel nézték a gyerekek barátkozását és éppen egy napon, de talán még ugyan abban az órában is, elővette ki-ki a fiát és azt mondta:

— Hallod-e te fiú, úgy-e te tanultad már a tízparancsot, annak is az ötödikét, tudod hát, hogy neked tisztelni kell apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön. Azért is mondom neked, ne barátkozzál örökösön a én halálos ellenségem fiával, mert különben a csontjaidat...

A fiú felelt:

— Én szeretlek és tisztellek téged édes apám, amint írva van a Tórában, de most az egyszer, ne haragudj, nem tudok szót fogadni.

A gyermek pillái kezdtek szaporán rebbenni. Az apa nem látta és dühösen kiáltott rá:

— Na megállj! Miért?

— Mert mi szó-vet-sé-get kö-töttünk, sirt a gyermek.

— Na bujj ki most, majd beszélek a fejeddel.

A gyerekek nagy könnyhullatások között támolyogtak ki a szülei házból. De amikor találkoztak az iskolában, egyik sem szólt a másikhoz. Vajjon, mert szégyelte az apját, vagy mert nem akarták egymást búsítani? Nem tudom.

*

Alkonyatkor a gyerekek ficánkolva tódultak ki az iskolából, köztük Rubén és Simon.

— Célozzunk, ajánlotta egy fiú, ott egy vakablak! Ki tud innét beletalálni egy kavicssal.

Hurrá! Mindenki teleszedte kövel és fagyos görönggyel a zsebét és a markát és céloztak.

Rubénre került a sor. Célzott, a kő repült és egyszerre — csrr! — a szomszéd ablaktáblája csörömpölve esett szét.

Rubén megdermedt. Simon mellette termett. A gyerekek jajgattak, kacagtak. Egy természetes asszony pedig fenyegetőzve, dühösen karicsált:

— Gazemberek, zsványok, melyik törte ki az ablakomat?

Rubén nem bír felelni, Simon elébe áll:

— Én törtem... véletlenül... néni... itt a kalapom zálogba...

Rubén feleszmél:

— De hiszen, én törtem el.

— Úgy gondoltam, ketten törtük el, én meglöktem őt, hát azért holnap hozok egy forintot, néni, de ne szóljon a tanító úrnak.

Az asszony félig meghatva, félig megnyugodva ráhagyta:

— Na majd meglátom, hogyan hozod. De vigyázzatok, gazemberek, zsványok...

Másnap Simon kissé elkésve jött az iskolába

és ahogy belépett, szemei egyenesen Rubénre tapadtak. A kis barát felnézett a könyvből, de akkor meg Simon sütötte le a szemét. A gyerekek meg, hol az egyikre, hol a másikra néztek. Valami titok lappang itt a levegőben, ezt az apró lelkek megsejtették, de csak Simon szoruló szíve érezte a súlyát...

Egyszerre az ajtó hirtelen felpattan és belép Simon apja. Szegény Simon arca krétafehér lett a rémülettől.

— Mit kerestél te ma a pénzes szekrénynél? Kérdi az apa.

Simeon hallgat. Az apa belenyúl a nadrág zsebébe és kivész belőle egy vadonat új ezüst forintot.

— Te tolvaj! Mondd fiam, ki biztatott fel erre, oszt nem bántlak, no mond meg!

Simon nem felel. Az apja folytatja:

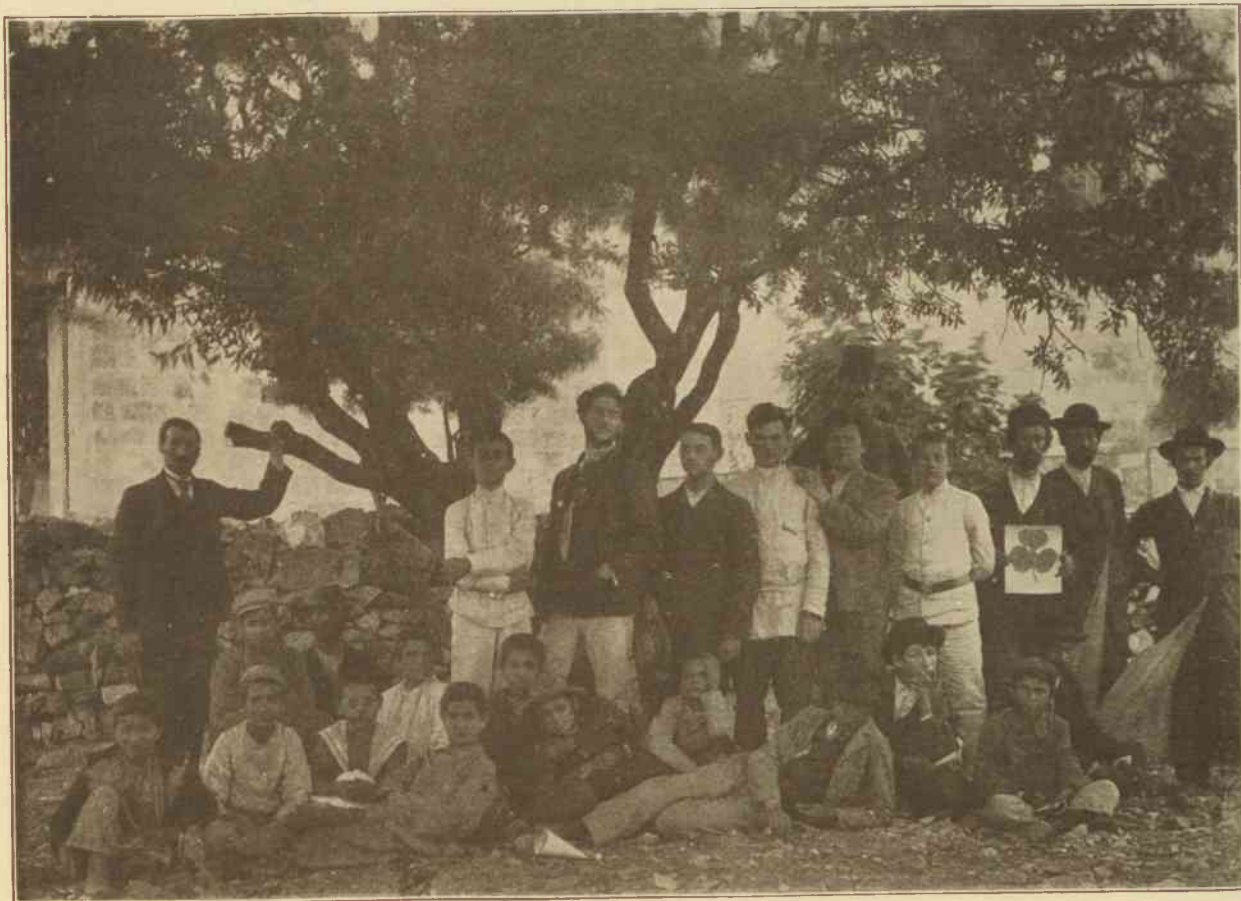
— Úgy-e, hogy Rubén biztatott, ez a zsvány fiú! Mondtam én, hogy ne barátkozz vele, igen vagy nem?

— Az ablak, az ablak! morogták a fiúk és aztán elmondtak a tanítónak mindent.

No hát, következett erre ne mulass.

— Állj ki Rubén, te bujtogató!

Rubén kiáll az iskola közepére.

A jaffai héber gimnázium tanulói. (A gimnáziumtan az összes tantárgyakat héber nyelven tanítják.)

— Na most, szólt a mérges tanító úr, mindenki ad egy pofont Rubénnek.

A gyerekek sorba közeledtek. Ki sújtott, ki legyintett — már amilyen szívvel voltak a kis bűnös irányában —, de Simon nem mozdult a helyéből.

— Üsd pofon, parancsolta a tanító, mert baj lesz!

— Üss pofon, könyörgött Rubén.

De Simon nem mozdul. Az apja dühbe jön:

— Most pedig állítsa ki a fiamat, tanító úr, mert makacskodik.

Simon is kiállt. Bizony végigpofozta az egész iskola, de mikor Rubénre került a sor, itt meg ő csökönysödött meg és se szóra, se botra nem akarta barátját megütni.

Az apa és a tanító szégyelték tehetetlenségüket. Hogy ilyen gyerekek kifognak rajtuk.

— Na megálljatok, adok én nektek.

*

Hire járt a nagy ítéletnek az egész faluban. Mindenki szánta a két jó pajtást, de az apák ismét elővették a gyerekeket.

— De most már legyen vége a barátságnak, mert ha még egyszer együtt látlak benneteket, összetöröm csontodat.

A fiúk ismét könyörögtek:

— Ne haragudj apám... a szövetség... az eskü...

— Csend legyen! Ha még egy szót szólsz...!

— Én feloldlak az eskü alól!

— El a szemem elől!

Így szóltak a konok apák.

A gyerekek pedig kimentek az utcára és bandukoltak a csatakos sárban. Észre sem vették, hogy kerültek oda, de egyszerre ott találták magukat az eskü szent helyén.

Ahogy Rubén megáll a domb lábán, hangot hall:

— Rubén, Rubén, apád feloldott az eskü alól!

— Ó domb, te domb, ne kísérs, felelt borzadva Rubén, én szeretem Simont és tartom az esküt.

— Rubén barátom, szólt Simon sirva fakadva, kinek beszélsz?

— Hangot hallottam, kísértő hangot, de nem hallgatók rá.

— En is hallottam, szólt Simon, de inkább megfagyok itt, minthogy hűtlen legyek hozzád.

A gyerekek egymás nyakába borultak, mint Dávid és Jónátán és sirtak, sirtak. Olyan boldogok voltak, hogy ők most együtt fagnak meg.

Na, de ezt már az Isten nem nézhette soká.

Meglágyította a zordon apák szívét. A két család tüvé tették az egész falut értük és a nagy keresésben a kis patakhöz értek. Ott látták a két síró gyermeket egymás nyakába borulva, hát félretettek haragot, szégyent és úgy sirtak ott férfiak és nők egyaránt, csak úgy csurgott a könnyük.

— Nem lehet birni ezekkel a gyerekekkel, Salamon.

— Nem lehet, Eleazár.

Csak annyit birtak szólani és aztán barátságosan kezét szoritottak.

(Bolgár Mózes fordítása.)

JEHUDA STEINBERG: ÚJ HÉBER ÁLLATMESÉK.

AZ EMBER ÉS AZ ÁLLAT. Egy ragadozó állat találkozott egy tévelygő emberrel az erdő sűrűjében. Az állat kitévte a száját, hogy elnyelje az embert élve. A szerencsétlen könyörögni kezdett: „Mért haragszol reám? Hiszen én nem vagyok vadász, nem akartam én megzavarni a te nyugalmaidat; csak össze akartam hasonlítani a te alakodat az ember alakjával, hogy lássam, vajjon csakugyan van-e hasonlatosság köztünk és köztetek, a hogy a mi felvilágosodottjaink mondják?!“

— Ha ez a célod — felelt a vadállat — akkor legjobb lesz ha agyaram közé foglak és elnyellek, így lekerülsz a gyomromba és csodálkozva látod majd, hogy embernél és állatnál leghasonlóbb — a gyomor.

A RÓKÁK ÉS A JUHOK. A róka szólt a pásztorhoz: „Milyen balgák vagytok ti emberek, hogy nyájba gyűjtitek a juhokat és elhanyagoljátok a rókákat! Menj csak ki a vásárra, meglátod, mennyi juhbőrt kaphatsz egy rókabőrért?“

— Igazad van, — felelt a pásztor — hálás vagyok a juhoknak a gyapjuért és a tejért, a rókáknak meg a finom bőrükért. A juhok jók, a míg élnek, a rókák pedig — haláluk után.

A FARKAS ÉS A BÁRÁNY. A farkas elragadott egy bárányt a nyájból az éj sötétjében. De a bárány keménynyakú volt, nem akarta magát megadni, hanem vergődött és bégetett. Az anyja meghallotta és jajveszékélni kezdett. Hangjától felébredtek a kutyák és a pásztorok s botokkal és fejszékkel rohantak a farkasra. Az áldozatot kimentették a szájából, őt pedig véresre verték.

A veréstől zsibbadtan fekszik a farkas oduja előtt és átkozza a nyáját és a pásztorokat és ekként foházkodik Istenhez:

— „Nyavalyát és átkot küldj óh Isten, a gonosz bárányra! Bosszuld meg rajta kiöntött véretem, — mert ő miatta ért ez a szerencsétlenség.“

AZ IGAZSÁGOS GÖRENY. Egy görény látott egy kis madarat kalitkába zárva. Nagyon vágyódott a húsára és már-már készítette karmait, hogy széttépje, már már tátotta a száját, hogy elnyelje. De a kalitka rácsozata erős volt és nem tudta áttörni. A görény ekkor dühösen vonult el a kalitkától és mérgeledve szólt: „Átok a kalitkákra és azokra, akik kitalálták! Még meddig fogja a gonosz had elnyomni a te. észetet és a szabadságot, hogy a kalitka börtönébe zárja?“

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY

A pesti izr. hitközség előjárósága czennel pályázatot hirdet:
 1. a **Bauer Mór és Fanny**-alapítványból **két**, egyenkint 380 koronás, esetleg **négy**, egyenkint 190 koronás segélyre, helybeli szegény özvegyek támogatására, vagy kiházasítási segélyül árva leánynak, esetleg valamely ariá méltó személy vagy család nyomorának enyhítésére;

2. a **Deutsch-Wittenberg**-alapítványból **egy** 152 koronás kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára;

3. az **Ehrlich Bernát**-alapítványból **egy** 144 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára;

4. a **kövesgyúri lovag Freystädler Antal**-alapítványból **több**, különböző összegű segélyre, kézműves vagy gazdasági pályára lépő izraelita szegény **kiskorú** rokonok számára, a tanítási díjak, vagy önállósítás esetén az első berendezés költségeinek fedezésére. A folyamodványok **bármikor** benyújthatók;

5. a **Gráner Jónás**-alapítványból **egy** 1596 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára (a segély elnyerőjének júl. hó 24-én kell esküvőjét megtartania);

6. a **Haas Joachim**-alapítványból **egy** 1080 koronás kiházasítási segélyre, kizárólag pesti, vagy óbudai szegény rokon számára;

7. a **Hay Ignác és Rozália**-esaládi alapítvány valamennyi pályázó között egyenlő arányban megosztandó, 360 koronát kitevő kamataira, melyekre az alapítók következő leszármazottjai tarthatnak igényt: Hay Nina férj. Kramer Rudolfné; Hay Szidónia férj. Hay Gyuláné; továbbá az ezekről leszármazó gyermekek: Kramer Ilona férj. Spitzer Ignácné; Kramer Vilma, Kramer Margit férj. dr. Fried Vilmosné; Kramer Jenő; Hay Aranka férj. dr. Hecht Ernőné; Hay Mariska férj. Altstädter Béláné és Hay Piroska, valamint ezeknek leszármazottai. A jelentkezők közül azok, akik szegénységüket hatóságilag igazolják, kétszeres részt kapnak;

8. a **Hegner—Friedmann**-alapítvány 1500 korona kamataira, kizárólag zsidó vallású **elszegényedett** budapesti kereskedő, vagy iparos számára. A kamatok két pályázó között az előjáróság által meghatározandó arányban megoszthatók. Az alapítók igazolt vérrokonai elsősorban fognak figyelembe vétetni;

9. a **Holitscher Farkas**-alapítványból **két**, egyenkint 76 K-ás kiházasítási segélyre, elsősorban árvaleányok számára;

10. a **Kassovitz I. H. és Rozália**-alapítványból **egy** 388 kor. 88 filléres kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára (a segély elnyerőjének Ijjar hó 28-án kell esküvőjét megtartania);

11. a **Klepetatsch Ignác**-alapítványból **egy** 171 koronás kiházasítási segélyre, szegény árvaleány számára;

12. a **Koronázási jubileumi alapítvány** 800 kor. kamataiból esedékes, több pályázó között megosztható ösztöndíjra, szegénysorsú, izr. vallású magyar művészek vagy művésznövendékek számára;

13. a **megyeri Krausz Lajos**-alapítványból **egy** 760 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokona számára;

14. a **Kunewalder L. M. és F. M.**-alapítványból 10—40 koronás három hónap alatt visszafizetendő kamatmentes kölcsönökre, kiskereskedők, házalók és piaci árusoknak. A kérvények **bármikor** benyújthatók;

15. a **Leopold Ignác és Katalin**-alapítványból **egy** 182 kor. 40 filléres kiházasítási segélyre;

16. a **Neuschloss—Benvenisty**-alapítványból **egy** 190 koronás kiházasítási segélyre, szegénysorsú leány számára (a segély elnyerőjének október 23-án kell esküvőjét megtartania);

17. a **Pollák Jakab**-alapítványból **egy** 98 korona 80 filléres kiházasítási segélyre;

18. a **Pollak Leon és Laura**-alapítványból **egy** 950 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokona számára, (rokon pályázó hiányában, nem rokonnak csak 570 kor.);

19. a **Rapp József**-féle 80 korona ösztöndíjra egy

szegénysorsú izr. vallású II. osztályú gymnasiumi vagy realiskolai tanuló számára, aki ezt az ösztöndíjat tanulmányai befejezéséig fogja élvezni;

20. a **Reich Armin és Blau Fanny**-alapítványból **egy** 470 korona 25 filléres kiházasítási segélyre, szegény rokon vagy árvaleány számára (a segély elnyerőjének aug. hó 4-ikén kell esküvőjét megtartania);

21. a **Reich Gábor és Sarolta**-alapítványból **két**, egyenkint 380 koronás kiházasítási segélyre, az alapítók szegény rokonai számára (R. Gábor rokonának május 19-én, R. Gáborné rokonának pedig július hó 24-én kell esküvőjét megtartania);

22. a **Schnitzer Dávid**-alapítványból **két**, egyenkint 465 korona 50 filléres kiházasítási segélyre;

23. a **Schossberger—Deutsch**-alapítványból **egy** 262 korona 20 filléres kiházasítási segélyre (a segély elnyerőjének június hó 16-án kell esküvőjét megtartania);

24. a **Spitzer—Gerzson**-alapítványból **egy** 1350 koronás kiházasítási segélyre az alapító egy leányrokona számára. Amennyiben az alapító valamely egyetemi hallgató rokona szigorlati díjakra, vagy pedig valamely kezdő iparosmester, vagy gazdálkodó rokona az első berendezés költségeire segélyért folyamodnék, az 1350 K kiházasítási segély ezúttal egy leány- és egy férfirokon között megosztható;

25. a **Taub Salamon**-alapítvány **két** pályázó között megosztható 1440 korona kamataira az alapító rokonai számára, vagy kiházasítási segélyül, vagy elszegényedett férfi támogatására;

26. a **Wahrmann Sándor**-alapítványból **egy** 1368, esetleg **két** 684 koronás kiházasítási segélyre kizárólag az alapító szegény rokonai számára;

27. **Weisz Jakab és Johanna**-alapítványból **egy** 144 kor. 40 f.-es kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára;

28. a **Wolfner Gyula és Karolin**-alapítványból **egy** 304, esetleg **két** 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára.

A kellően felszerelt folyamodványok valamennyi alapítványra, **március hó 15-ik napjáig** az alulírott előjárósághoz küldendők, kivéve a 4. sz. a. Freystädter- és a 13. sz. a. Kunewalder-alapítványt, melyekre a kérvények az év folyamán **bármikor** benyújthatók. **Elkésetten beküldött folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni.** A folyamodványokhoz mellékelendők: születési, szegénységi bizonyítvány, hiteles okmányok a vérokonság igazolására, **kiházasítási** alapítványokra folyamodóknak az eljegyzést igazoló tanusítvány is, míg a Freystädter-alapítványra folyamodóknak a gazdasági, vagy ipari tanítvány látogatási bizonyítványát, vagy az illetékes iparhatóság által láttamozott tanoncszerződést, ösztöndíjért folyamodóknak pedig iskolai bizonyítványait is kell csatolniok.

Kiházasítási alapítványokra csak **eljegyzett hajadonok** pályázhatnak. Azok, akik a felsorolt alapítók valamelyikének nem rokonai, az alapítvány megnevezése nélkül, csupán „kiházasítási alapítványra” pályázhatnak. **Ezek azonban csak helyben lakó leányok lehetnek.**

Az egyes kiházasítási segélyek elnyerői kötelesek lesznek házasságukat a zsidó vallás szertartásai szerint egyházilag is megáldatni és pedig az esketési határidőhöz kötött alapítványi kamatok elnyerői az ott jelzett határnapon, a határnap nélküleké pedig az 1912. év végéig.

Azon pályázó menyasszony, ki a pályázat eldöntése előtt házasságot kötött, a segélyre való igényét elvesztette.

Bővebb felvilágosítás Gábor Gyula dr. hitközségi ügyész hivatalos helyiségében (VII., Sip-utca 12. I. 7. szám alatt) bármely hétköznapon d. e. 9—1 óra között nyerhető.

Budapest, 1912 január hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előjárósága.

KÖZGAZDASÁG

A BUDAPEST-LIPÓTVÁROSI TAKARÉK-PÉNZTÁR R.-T. február 5-én tartotta *Wickenburg* Márk nyugalmazott államtitkár elnöklete alatt XVI. rendes közgyűlését. Az igazgatóság jelentéséből kitűnik, hogy a lefolyt év összes forgalma 602.445,643 K-t, a váltótárca 12.222,967 K-t tett ki; az intézetnél elhelyezett betétek állománya 11.470,818 K, a tavalyi 8.713,133 K-val szemben. A közgyűlés elhatározta, hogy a 655,807 (tavaly 461,191) K nyereségből az alapszabályszerű levonások után a tartalékalap gyarapítására 60,000 (40,000) K fordíttassék (amelylyel az 525,200 K-ra emelkedik) és osztalékkul részvényenként 12 K-t = 6% fizessenek a múlt évi 11 K = 5 $\frac{1}{2}$ %-kal szemben, míg a fennmaradó 23,973 (21,847)K-t a jövő év számlájára vitessék elő. Az igazgatóságba új tagként báró *Radvánszky* Albertet választották meg.

A PESTI VIKTORIA GÖZMALOM R.-T. e hó 10-én megtartott rendes évi közgyűlésén előterjesztette évi mérlegét, amely az alapszabályszerű leírások és jutalékok levonása után 861,889 kor. tiszta nyereséget mutat fel. Az igazgatóság továbbá azt javasolta a közgyűlésnek, hogy a 2.400,000 korona alaptökét az alapszabályszerű maximális összegre főlzaporodott 1.200,000 kor. tartaléknak hozzácsatolása által 3.600,000 kor.-val emeljék fel. Úgy az igazgatóságnak, valamint a felügyelőbizottságnak a felmentvényt minden irányban megadták.

A GIZELLA GÖZMALOM R.-T. e napokban tartotta meg rendes évi közgyűlését. Az előterjesztett mérleg szerint a tiszta nyereség 270.975 koronát tesz ki. Az igazgatóságnak a fölmentvényt megadták.

AZ OSZTÁLYSORSJÁTÉK RÉSZVÉNY-TARSASÁG KÖZGYŰLÉSE. A magy. kir. szab. osztálysorsjáték r.-t. e napokban tartotta meg XIV. évi rendes közgyűlését 16 részvényes jelenlétében, akik 3326 részvényt képviseltek. A közgyűlés az évi jelentés és a mérleg elfogadása után elhatározta, hogy a részvények 1911-re szóló 14. számú kamat- és osztalékszelvénye 108 koronával, az alapítói igazolványok 14. számú szelvénye 100 koronával e hónap 19-től kezdve fog beváltatni. Miután az 1911. évre megadták a felmentvényt, a közgyűlés Hermann Sámuel, Hugonnai Kálmán grótot, Mayer Ernő dr.-t, Morvai Istvánt és Schönfeld Adolfot az 1912. évre a felügyelő-bizottság tagjaivá megválasztotta.

A BUDAPESTI TAKARÉKPÉNZTÁR ÉS ORSZÁGOS ZÁLOGKÖLCSÖN R.-T. igazgatósága a napokban megtartott ülésében megállapította az 1911. évre vonatkozó zárszámadást, mely 1,878.301.50 kor. tiszta nyereséget tüntet fel. Az igazgatóság a február 3-ára egybehívott közgyűlésnek javasolta, hogy az 1911. üzletévre részvényenként 26 korona osztalék fizetessék a tavalyi 25 kor.-val szemben, az alapszabályszerű jutalékok és egyéb leírások levonása után fennmaradó összegből 200,000 kor. a tartalékalap gyarapítására fordíttassék és 119,519.80 kor. új számlára vezettessék át.

A BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR R.-T. a napokban tartott igazgatósági ülésében megállapította az 1911. évi mérleget, mely 1,779.494.96 K tiszta nyereséggel zárult az 1910. évben elért 1,412.716.44 K tiszta nyereséggel szemben.

A BÉKÉSMEGYEI ÁLTALANOS TAKARÉKPÉNZTÁR R.-T. (BÉKÉSCSABA) január 14-én megtartott közgyűlésén az igazgatóság az alaptökének, 2000 db 200 K n. é. új részvény kibocsátásával, 600.000 K-ról 1 millió K-ra való felemelését fogja javasolni.

A NAGYSURÁNYI CUKORGYÁR ÉS FINOMÍTÓ R.-T. alaptökéjét 4,800.000 kor.-ról 5,280.000 K-ra emelte fel, 480 db 1000 K n. é. új részvény kibocsátása útján. A nagysurányi cukorgyár az idén is gyárt husvéti cukrot, szigorúan rituális felügyelet alatt.

TORLEY-BUDAPEST

NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 44

Olcsó díjak. Háborúközkázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség.
 HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.

94 **MULT ÉS JÖVŐ**

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MODERN
LEVEL-
PAPÍR-
UJDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P **M**
PAUKER MÓR
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET V.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRÚT 25
TEL.: 86-73
M. K. POSTATAKA
REKPENZTÁRI
SZÁMLA 1962

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése, parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa stb. Izléses, művészeti kiállítás. Jutányos árak. Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból, templomi és házi használatra. Szefer tóra, klékedes, tóradszek, kina- és valódi ezüstből. Selyem talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára. A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kulturális egyesületi könyvtárak berendezése.

Ha szőrmeárú-szükségletét

őhajtja beszerezni, forduljon bizalommal — saját érdekében — a már hosszú évek óta fennálló és előnyösen ismert

MENDEL szűcsmesterhez

IV., Károly-körút 22. (Röser-bazár),

ahol mindennemű kész szőrmeáruban — jutányos árak mellett — nagy választékot talál — Vidéki megrendelések és javítások pontosan eszközöltekné.

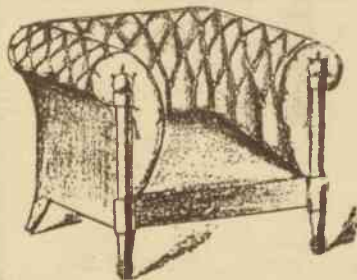
Fióküzet: VI., Király-utca 14. szám.

Angol
bőrbútoripar
Bőrbútor-
szakműhelyek

KENDI ANTAL

BUDAPEST, IV., SEMMELWEISS-UTCA 7b.

Angol bőrbútor, ebédlőszékek, irodai karosszék-ek szakszerű gyártása. Külön osztály használt bőrbútor modernizálására, fel-frissítésére és festésére. Szék-átalakítások.

És az a milén akarok:

„Palma” kancsuk Győriarok

MULT ÉS JÖVŐ 95

A németül olvasó zsidóságnak a legpontosabb és leggyorsabb információkat nyújtja az összes zsidó kérdésekben a bő irodalmi olvasmányokkal hetenként megjelenő

DIE WELT

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:
Berlin W. 15. Sächsischestr. 8.

Előfizetési árak:

Egész évre 12 korona
Félévre 6 korona
Negyedévre 3 korona

Mutatószámot ingyen küld
a Kiadóhivatal.

Első magyar
Királyi sza-
badalmazott

Iskolabútorgyár

Budapest,
IX., Ipar-u. 4.

✦ Modern ✦
irodai beren-
dezések gyár-
tása. ✦

Folyóiratunk barátait kérjük,
hogy minden kávéházban, vendéglő-
ben és szállodában, valamint kaszi-
nókban és egyéb társashelyiségekben
kérjék a

MULT ÉS JÖVŐT

:: Szerkesztőség és kiadóhivatal: ::
:: BUDAPEST, VI. KERÜLET ::
:: PODMANICZKY-UTCA 15. SZ.

A
„JÜDISCHER VERLAG“
LEGÚJABB 1911. ŐSZI KIADVÁNYAI:

Dr. Arthur Ruppin:

Die Juden der Gegenwart. Gedichte.

II. teljesen átírt és javított kiadás. 8. Ára fősze 5 márká, költze 6 márká.

Ch. N. Bialik:

Bialik válogatott verseinek német fordításai. Szerkesztette és bevezetést is ellátta Dr. ERNST MÜLLER. Ára fősze 3 márká, költze 4-20 M.

Dr. Daniel Pasmanik:

Die Seele Israels.

Fősze 2 márká, költze 2-60 márká.

Heinrich Löwe:

Die Sprache der Juden.

Ára fősze 2 márká

Dr. Max Besser:

Die Juden in der modernen Rassentheorie.

Ára fősze 40 pfennig.

RÉGEBBI FONTOSABB KIADVÁNYOK:

Bar-Kochba-Almanach, Mózes a képzőművészetben, Junge Harfen (költői antológia), J. L. Perez: Erzählungen (zsargonból fordítva), J. H. Kann: Erez Israel (palesztinai útleírás), Eisler: Von jüdischer Kunst.

A „Jüdischer Verlag“ a modern zsidó irodalom legértékesebb termékeinek, Herzl és Nordau zionista műveinek, a Jüdischer Almanachnak és még számos nagyfontosságú zsidó munkának a kiadója.

A „Jüdischer Verlag“ összes kiadványairól kitűnő áttekintést nyújt a „Bücher der Jüdischen Renaissance“ c. katalógusa, amelyet kívánatra ingyen küld meg a kiadóhivatal.

A „Jüdischer Verlag“ kiadója Hirszenberg képeinek, valamint az összes zsidó tárgyú képek és szobrok reprodukcióinak. Rendelések egyenesen a kiadóhivatalhoz intézendők:

JÜDISCHER VERLAG, BERLIN W. 15.

SÄCHSISCHESTRASSE NR. 3.

